BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„M. SADOVEANU"
Inventar Nr. 22744

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul III
Nr. 23 (92)
11 iunie 1993
16 pagini
25 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Idel IANCHELEVICI: Te vom purta mereu în suflet

Francesco D'ASISSI

Cântul fratelui Soare

Încep slăvirile creaturilor pe care le-a făcut fericitul Francesco spre lauda şi gloria lui Dumnezeu, când era bolnav la San Damiano.

*Slăvitule, atotputernicule, bunule Doamne,
ţie ţi se cuvin laudele, gloria, onoarea
şi toate binecuvântările.
Numai tu, Preaslăvite, le meriţi
şi nici unui om nu i se cuvin laudele tale.*

*Fii slăvit, Domnul meu,
pentru tot ce-ai creat,
dar mai ales pentru fratele Soare
risipind lumina zilei peste noi.
Neasemuit şi fierbinte, iradiind splendoare,
de la tine dobândind el această putere.*

*Fii slăvit, Domnul meu,
pentru sora Lună şi pentru stelele
înşurubate în cer,
străluminate, unice şi frumoase.*

*Fii slăvit Domnul meu, pentru fratele Vânt,
pentru Aer, pentru Întuneric, pentru Senin, pentru Timpul
pe care-l dăruieşti creaturilor tale,
pentru hrana cea de toate zilele.*

*Fii slăvit, Domnul meu,
pentru sora mea* ***Apa***
*cea atât de indispensabilă şi umilă
de nepreţuită şi pură.*

*Fii slăvit, Domnul meu,
pentru fratele meu* ***Focul***
*cel care străluminează noaptea
frumos, vesel, nestins şi puternic.*

*Fii slăvit, Domnul meu,
pentru sora şi mama noastră* ***Terra,***
*ea care ne ocroteşte şi ne conduce,
ea care zămisleşte cele mai felurite fructe,
flori multicolore şi ierburi.*

*Fii slăvit, Domnul meu,
pentru grija ce ne-o porţi celor milostivi
celor suferinzi şi bolnavi.
Fericiţi cei ce pătimesc cu umilinţă,
ţie îţi împletim, Preaslăvite, aceste cununi de slavă.*

*Fii slăvit Domnul meu,
pentru sora noastră,* ***Moartea*** *trupească
din faţa căreia nici o fiinţă omenească nu se poate feri.
Vai, celor ce s-au stins
încărcaţi de păcatele de neiertat.
Fericiţi cei ce se vor înfăţişa
prin sfânta Ta voinţă
la a doua moarte, cea fără durere.*

*Fie slăvit şi binecuvântat Domnul meu
pe care îl voi lăuda şi-i voi mulţumi preasupus.*

Traducere de Mircea MICU

Ilustrăm acest număr cu lucrări din opera artistului Idel IANCHELEVICI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Revista revistelor

Paralela 45

O veritabilă revistă de cultură e suplimentul (cu apariţie săptămânală) – *Paralela 45* – popularului cotidian timişorean *Renaşterea bănăţeană*. În timp ce revista de profil cultural şi literar a urbei, *Orizont*, s-a politicizat excesiv, ilustrând dogmatismul ideologizant al redactorului ei şef, Mircea Mihăieş, (v. comentariile sale politice din *România literară*), la fel de învederat ca şi cel manifestat în paginile *Scânteii* de odinioară, lipsit de cea mai mică nuanţă în marşul sau heirupist, adică aflat sub semnul mobilizatoarei sintagme „Tot înainte!“, suplimentul la care ne referim se remarcă printr-un sumar divers, nesubordonat pătimaşelor criterii ale partizanilor „democraţiei totalitare“, structurat pe rubrici şi teme de real interes. Reţinem, în ordine, pentru a argumenta aprecierea de diversitate, cronici artistice (teatrale, plastice, muzicale), recenzii de cărţi, informaţii de istorie literară, eseuri, poezii, fragmente de proză, traduceri, o exactă revistă a revistelor literare etc. Deşi fenomenul cultural bănăţean are pondere în paginile *Paralelei 45* (extins, fireşte, la întreaga zonă a Banatului, în special la judeţele Timiş, Caraş–Severin, Arad), nu e vorba, câtuşi de puţin, de ceea ce se înţelege printr-o publicaţie *locală*. Câteva titluri le socotim edificatoare în această privinţă: *Tot ce am căutat port cu mine* (interviu cu pictorul Ion Sălişteanu), *Cine sunt eu* (un text poetic de Marin Sorescu, scris pe spatele unei fotografii proprii, la 7 mai 1984, pe care profesorul Pavel Petroman o folosea ca material didactic la clasă, menţionând că, în acea zi, poetul a avut o întâlnire cu elevii Liceului „C.D.Loga“ din Timişoara, acordând totodată şi un interviu aceluiaşi profesor) sau serialul criticului Adrian Dinu Rachieru, *Lupta scriitorilor cu dictatura*. Asupra episodului Marin Preda: *Literatura ca destin* intenţionam să revenim.

Aurora

În aceste vremuri de grea cumpănă pentru presa literară, se mai întâmplă şi minuni.

La Oradea apare o nouă revistă. Se numeşte *Aurora* şi reprezintă reînnodarea, după 70 de ani, a legăturilor dintre generaţii. Primele o mie de exemplare ale *Aurorei* văzuseră lumina tiparului în 1922, când redactorii ei o numiseră o „experienţă a dialogului interetnic“. Ideea e însă mult mai veche: în 1860, Iosif Vulcan, student fiind la Pesta, scotea împreună cu At.A. Marienescu, M. Beşan şi Teodor Man, revista manuscrisă cu acelaşi titlu. Succintul excurs de istorie literară îi absolvă pe bihoreni de suspiciunea nostalgiei după „aurora“ comunismului sovietic (mult timp la noi vocabula a tribulat între ironia caragialescă şi titlul publicaţiei ce consfinţea prietenia româno–sovietică). Ar mai fi de adăugat că în toate cele trei ipostaze cronologice publicaţia din Oradea a avut şansa de a anunţa, ca pe un semn fast, apariţia unor zori noi.

Editată de Societatea oamenilor de ştiinţă şi a scriitorilor bihoreni, revista are un bogat sumar, constituit din articole, poezie, proză semnate de Florin Ardeleanu, Nae Antonescu, Paşcu Balaci, Valentin Chifor, Miron Blaga, Lucian Drîmba, Ion Moldovan, Ion Simuţ, şi-şi apropie printre colaboratorii externi nume de prestigiu ale culturii şi literaturii române de azi: D. Vatamaniuc, D.R. Popescu, Al. Andriţoiu, Mircea Horia Simionescu, Teohar Mihadaş, Bedros Horasangian.

Primul volum se încheie cu reluarea dialogului cultural româno–maghiar susţinut în anul 1935 în paginile *Familiei* şi considerat o datorie morală. Cu siguranţă, „actualizarea“ acestui necesar dialog cultural va spori cota de interes, remarcabilă de la primul număr, al *Aurorei* orădene.

scaunul catodic

Gilles Lipovetsky, înainte de anul '89, descria „epoca vidului“. Un alt gânditor francez, Alain Finkielkraut, anunţa „înfrângerea gândirii“. Acolo, la ei, virajele sociale şi politice fac parte din sistem. Tot ce a fost, e deja fişat, tot ce va fi, e deja programat. De aceea, spoiala noastră nenaturală nu-i înşeală. Ei se reîntorc la clasici, noi tot începem prin critica sălbatică a trecutului, nu prin – măcar – înţelegerea lui. Că până să ajungem să pricepem şi prezentul, mai e un viitor!

Săptămâna trecută a fost mai linişte la TV. Nu s-au mai dat ochii peste cap, nu s-a mai baleiat în spiritul aparenţei. Cu toate acestea, actualităţile „fonfăie“, gâjâie, sâsâie. Şi cred că totul porneşte de la strâmba credinţă că personajele respective au vreo identitate, deşi nu există la ora actuală o personalitate tv, un star. Deunăzi, un prieten îmi amintea de un anonim Coşaru, sau cam aşa ceva. Cine îşi mai aminteşte de ăsta? Orice ar face şi ar drege Gămulescu, tot profesoară de ţară va rămâne. De fizică. Chiar dacă pronunţă „job shop“ şi „Dacius“ (asta în loc de „Dacicus!“), chiar dacă stă ca Maica Tereza în cadru şi ne înfioară cu glasul ei, mai puţin scârţâit totuşi decât al gaterului Nicolaescu, n-are pic de dicţie, vorbind ca într-o clasă de hipoacuzici, ca şi împletita de Voinea. Nu am nimic cu dânsele, dar în general te naşti, nu devii. (Ca şi societatea, de altfel). Oricâte lanţuri şi ghiuluri ai atârna de tine (ca madam D. Tudor) şi oricâte sarmale, că la nunta de la Pocreaca, ţi-ai răsuci pe frunte, nu vei putea fi niciodată Claire Chazal, care e de o simplitate enormă, îmbrăcându-se la Dior, nu la Casa Renumită Ţ.

În linii mari (vreo şase sute douăzeci şi cinci) micul ecran a fost închiriat sportului de performanţă şi contraperformanţă. L-am auzit cu plăcere pe Ţiriac, am avut „marre“ de comentariul lui Ruzici (un fel de Lăcătuş feminin, adică o cometă, nu o stea fixă) şi ne-a plăcut că onoratul transmiţător sportiv s-a ocupat de reclamele băştinaşe. Slavă Domnului că n-a fost concesionat timpul şi fierturii ăleia de D. Stănescu! Astfel că ne-a rămas doar fotbalul. De ce atâta supărare? De ce atâta lipsă de luciditate? Am mai spus-o: nici în forbal nu avem valorile pe care ni le imaginăm la gura sobei. Avem talente, şi la plural (adică cel puţin două!), dar nu poţi proiecta o primăvară cu ele, poţi doar s-o repari. Amu' puricăm dosarul lui Dinu şi-l vedem „retrogradator“ în arenă. Îi opunem pe Jenei şi Lucescu, de altă meserie, chipurile! Facem un caz că Milan nu a vrut să deschidă mai multe „breşe“ Brescia-ei, cum a văzut cine a văzut pe satelit. S-a încheiat un ciclu şi gata, cum au zis responsabilii responsabili de la „nocturna“ duminicală. Noi nu am fost nicicând Federaţia Cehă şi Slovacă, nu am avut uliţele lor, nu ne comparăm nici cu astălaltă, de mai aproape, „iugoslavizată“. Şi să nu-i mai iritām pe prietenii de la PUNR.

Pe lângă deraierea culturală a TVR (prezentatoarea de duminică nu ştie să construiască genitivul numelor proprii – „în memoria Rebecca X.“ – iar în filmul ce a urmat, OEP-ul, fu prescurtat „franţozeşte“, sau ca la armată, „OLP“, de parcă alaltăieri ziceam numai OTAN sau UFO, iaca poznă!) se remarcă o îngrămădire a limbii române prin „implementarea“ unor termeni englezeşti, ce se sparg de păretele lui Ştefan a Petrii, Ciubotariul.

La categoria maeştri, o „gală“ reuşită duminică seara.

Nicolae ILIESCU

Tur de orizont

False noutăţi

Un începător într-ale gazetăriei de performanţă, unul căruia de-abia i-a mijit bacalaureatul, semnează în *Evenimentul zilei*, în josul unui articol cules cu nişte litere ce vestesc parcă Sfârşitul Lumii, o impunătoare ştire falsă prin care anunţă vizita în îmbâcsita redacţie a miresei lui Dracula. Lăsând deoparte faptul că Dracula e, totuşi, o ficţiune, ştirea e falsă din două motive: a) mireasa lui „Dracula al lui Coppola“ este interpretată de Winona Ryder şi b) „miresele–bampir“ sunt în număr de trei, puse să şi cotcodăcească româneşte, adică, în ordine, Monica Bellucci, Michaela Bercu şi *Florina Kendrick*.

Muzica şi costumele nu vor fi fiind şi ele româneşti, că tot sunt semnate de Wojciech Kilar şi, respectiv, Eriko Ishioka?

Unde ne sunt sinucigaşii

se „sfoarţă“ a întreba un campion al barocului stilistic din *Orizont* (9/ 1993). „Copyrightul“ său porneşte de la evenimentul trist al sinuciderii fostului prim-ministru francez Bérégovoy, a cărui slăbiciune, se pare, a constituit-o vulnerabilitatea sa psihică la atacurile „în haită“ ale presei franceze. Faptul că Bérégovoy a plătit cu viaţa (ce-o mai fi şi viaţa asta? Un nimic acolo, dispare omul şi „la revedere“) îl incită pe marele rafinat al expresiei să exclame aproape dezamăgit: „Cât despre eventualitatea, la noi, a unei sinucideri ministeriale, nici poveste“. Şi-şi continuă dansul ritualic zulus, în timp ce belciugul de-i zice inel cade ritmic pe buzele-i unsuroase de atâta euroerudiţie muiată în sintaxa limbii române: românii (fie şi în cazul că metisaţi cu ucrainienii) nu sunt – que voulez vous? – franţuji.

Şerban Foarţă aşteaptă. Ce mai nuntă ar trage cu sarmalele de la pomană!

Şoapte, şuşoteli, coruri

„Corul zeţarilor“ se numeşte una din rubricile permanente din *Orizont*. Titlul e menit a delimita valoarea unui autentic om de cultură precum Cornel Ungureanu, de ceea ce înşişi redactorii revistei se consideră a fi.

Cum „zeţarii“ (vezi pluralul) sunt majoritari, să vedem ce scriu ei în *Orizont*. O anchetă se intitulează *Literatura şi răul*. Cum adică răul? Sau care dintre accepţiunile sale: răul de mare, senzaţia de disconfort, individul needucat, agresorul, cel opus „bunului“? Neexistând o categorie estetico–literară a „răului“, constatăm, după lectură, că e vorba despre personajul negativ. Şi mai constatăm că titlul anchetei (la care răspund „bunii“ Alex. Paleologu, Radu Enescu, Liviu Antonesei, Marcel Tolocea) are pur şi simplu accepţiunea pe care o dau copiii până-n trei ani fenomenelor din jurul lor pe care le categorisesc invariabil în rele sau bune.

Şlefuitorul de perle

Lucian Alexiu plonjează în adâncurile poeziei lui Gh. Izbăşescu, autorul unui „volum de poeme precum puţine în aceste vremuri de criză publică (!?)“ şi ne aduce la cunoştinţă următoarele: „Gh. Izbăşescu e un poet elaborat, un constructor în adâncime al propriului spaţiu livresc“. Elaborat pe adâncime, poetul ar avea mare căutare la metrou, iar criticul partizan al formulei „de-o fi una, de-o fi alta, bucuroşi le-om duce toate“ – nu ezită să adauge, entuziasmat de sandalele lui *Caligula* („pe latineşte „cizmuliţă“) din poema *Tehnica picturii parietale* –2,: „nu-i o regulă, desigur, ca Gh. Izbăşescu să-şi transcrie liricile aprehensiuni într-un spaţiu cultural“. Quod erat demonstrandum.

Ubicuitate

Aiuritor – dar, tocmai prin aceasta deloc surprinzător – titlul anchetei lui Mircea Mihăeş, *Intelectualul în faţa puterii*. Prima întrebare, adresată lui Şt. Aug. Doinaş, sună astfel: „Unde s-ar situa, optim, intelectualul: în faţa, în spatele, în centrul sau în afara puterii?“ a doua: „În fapt unde se află el?“

Un lucru e sigur. Pentru nişte literaţi – ajunşi la un nivel lamentabil în ce priveşte „aspectul îngrijit“ al limbii – unii redactori s-ar ocupa mai bine exclusiv de politică.

DIAC TOMNATIC şi ALUMN

Omagiu lui Eminescu

Ipoteşti, 13 iunie

ORA 11⁰⁰ Slujba de pomenire în biserica din Ipoteşti, ctitorită de Nicolae Iorga, în amintirea poetului. Participă Î.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Î.P.S. Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului, poetul Ioan Alexandru şi corul călugărilor de la Mănăstirea Putna

• Proclamaţia de la Ipoteşti • Glasul unei femei – Recital pe un text selectiv din Psalmi, susţinut de Viorica Vatamanu de la Academia de Teatru Bucureşti • Praznic de pomenire după tradiţia ipoteşteană

ORA 15⁰⁰ Excursie la lac şi stânca stearpă

Începând cu ORA 18⁰⁰ O NOAPTE DE VEGHE PENTRU EMINESCU

• Moment festiv • Vernisajul expoziţiei ANOTIMPURILE de Mihai Bandac • Lansarea cărţii EMINESCU de D. Vatamaniuc, cu participarea autorului • Vernisarea expoziţiei lui Gh. Mocanu şi a elevilor săi din Oneşti (premianţi U.N.E.S.C.O) • Din istoricul şi meandrele editării OPERELOR lui Eminescu. Participă: D. Vatamaniuc, Al. Condeescu, Mihai Ungheanu, Paul Anghel • Colocviul DE LA MIHAI EMINESCU LA NICHITA STĂNESCU. Participă: Valeriu Anania, Laurenţiu Ulici, George Radu, Nicolae Dabija, Raul Şorban, Mircea Coloşenco, Constantin Ciopraga, D. Irimia, Aurelian Pavelescu, Lucian Vasiliu, Ion Coja, Mihaela Ioan, Constantin Paiu, precum şi laureaţii pe ţară la Olimpiada de limbă şi literatură română • Orchestra de Cameră a Filarmonicii Botoşani, dirijor Liviu Buiuc • Corul de copii al Radioteleviziunii din Iaşi • Recital Daria Radu (R. Moldova) • Recitalul actorilor Leopoldina Bălănuţă şi Ovidiu Iuliu Moldovan • La COMEMORARE participă echipe ale Radiodifuziunii din Bucureşti, Iaşi şi Chişinău

Vineri, 17 iunie, orele 17.30, la librăria Kretzulescu va avea loc lansarea romanului „Omul de cenuşă“, scris de dl Nicholas Jordan. În paginile 8-9 ale acestui număr oferim cititorilor noştri prilejul întâlnirii cu autorul şi eroii săi, cu o săptămână mai devreme. Asemănarea numelui romancierului cu acela al firmei *Jordan*, specializată în tehnoredactare pe computere Apple, nu e deloc întâmplătoare. Pentru că s-a molipsit de la literaţi, urmează să gustăm şi noi din mărul păcatului numit Macintosh.

Literatorul

Săptămânal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul III, nr. 23 (92) 1993

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacţional:
Lucian Chişu (redactor şef adjunct), Ion Cocora (redactor şef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigor (secretar general de redacţie), Valerian Sava, Marin Stoian

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 617.10.23; 617.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 Bucureşti – Piaţa Presei Libere nr. 1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 43.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată
© JORDAN

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

Îndârjirile filozofului și inexactitățile criticului

Scriind (în România literară nr. 20, a.c.) despre critica pe care o fac, N. Manolescu aduce, între alte dovezi de inautenticitate, și atitudinea față de C. Noica: „C. Noica i-a displăcut teribil de la început, în așa fel încât a recenzat nefavorabil *Jurnalul de la Păltiniș* nesesizând parcă faptul că el aparține lui G. Liiceanu și că C. Noica nu e decât un personaj în acest jurnal. După revoluție, a devenit însă recenzentul oficial (s.n.) al autorilor din generația lui Noica, interziși sau uciși de comunism. Dar, nu văd cea mai mică afinititate între el și Eliade ori Vulcănescu" etc.

Las deoparte problema *afinității(?!)* mele cu acești scriitori, pentru a semnala cititorilor României literare amănuntul că, din neștiință sau rea voință, N. Manolescu falsifică într-un mod stupefiant adevărul. Cu ce să încep? Cu ideea absurdă că „C. Noica i-a displăcut teribil (lui E.S.) de la început..." Trebuie să spun că atât de mult mi-a displăcut C. Noica, încât în *Scriitori români de azi* (vol. II. 1976), i-am consacrat un capitol (pag. 391–403) care se încheie cu următoarea judecare de valoare: „Noica este, indiscutabil, cel mai bun eseist, în latură filozofică, pe care îl avem de la Blaga încoace." Cred și astăzi același lucru. Și încă o precizare în legătură cu paginile citate mai sus: din cauza lor și a altora (despre Eliade, Petre Pandea, V. Voiculescu etc.) volumul *Scriitori de azi* (vol. II) a fost interzis după tipărire și trimis spre a fi topit. L-am salvat în ultima clipă, am obligația morală de a spune acest lucru, datorită intervenției lui Adrian Păunescu; acesta m-a prezentat lui Cornel Burtică, secretarul de atunci cu problemele culturii, și după o lungă discuție cartea a fost în cele din urmă difuzată. Dar să revin la teribila mea aversiune (neplăcere) față de Noica. Pe la începutul anilor '80, l-am invitat pe marele filozof la Cercul de Critică de la Facultatea de Filologie și după câte mi-a mărturisit C. Noica, a fost prima și ultima dată când el a intrat în Universitatea bucureșteană după 1945. Evenimentul a creat un scandal enorm în sfera politică universitară și, drept urmare, de-atunci nici un scriitor român nu a mai fost acceptat în Amfiteatrul Facultății de Filologie... Ecoul acestei întâlniri poate fi urmărit în articolul meu *Gâlceava filozofului* apărut în volumul *Sfidarea retoricii* din 1985. Tot aici se află și un mic eseu (*Constantin Noica despre ființa rostitoare*) cu următoarea apreciere: „este o carte, nu mă sfiesc să spun, minunată, scrisă la vârste diferite, într-un stil unitar, dovada unei gândiri unitare." Citindu-l, C. Noica mi-a trimis o emoționantă scrisoare, pe care, din decență, n-o reproduc aici. În fine, în *Sfidarea retoricii*, sunt cuprinse și însemnările mele despre Mircea Vulcănescu în marginea eseului *Dimensiunea românească a existenței*), publicat anterior în *Caiete critice*, 1–2, 1982 despre *Jurnalul de la Păltiniș* și despre proza fantastică a lui Eliade (pag. 145–198).

Cam în felul acesta ne-am exprimat înainte de revoluție, *neplăcerea* mea teribilă pentru C. Noica și pentru alți scriitori din generația sa. După revoluție (când după opinia cordială a lui N. Manolescu, am devenit *recenzentul oficial* al acestor scriitori) trebuie să mărturisesc că am continuat, este adevărat, să scriu despre cărțile lui Noica, Eliade, Mircea Vulcănescu, Eugen Ionescu etc. Numai și numai pentru că ei *mi-au displăcut teribil* și continuă *să-mi displacă teribil* ...

Reproduc mai jos articolul meu despre *Jurnalul de la Păltiniș,* apărut mai întâi în România literară (într-o formă cenzurată, nu de mine, evident) și „integral" în volumul *Sfidarea retoricii* (1985). Cine are curiozitatea să-l citească, poate să deducă fără dificultate, cel puțin trei lucruri: 1) C. Noica, este pentru mine un mare intelectual, „unul dintre cei mai originali pe care îi cunoaște cultura modernă românească"; 2) *Jurnalul de la Păltiniș,* opera lui G. Liiceanu, „a reușit să creeze un personaj memorabil" și 3) N. Manolescu, colegul meu de catedră și comilitonele meu critic, poate spune orice despre mine, din moment ce nu adevărul criticii mele îl interesează, ci incomodul personaj care am devenit pentru președintele P.A.C.-ului. Directorul *României literare* introduce cu această ocazie în presa românească un stil nou de a aniversa pe cineva: înjurătura bine chibzuită.

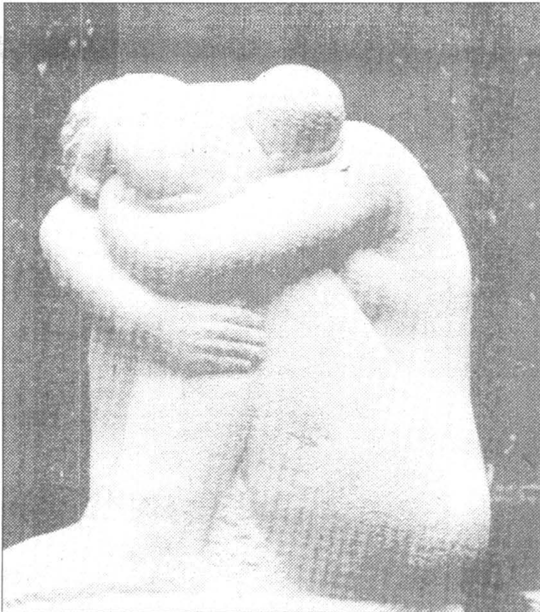
8 iunie 1993

* * *

Îndârjirile filozofului

Jurnalul de la Păltiniș este o carte neobișnuită. O citesc fără s-o las din mână și constat că spiritul meu este o dată fascinat și altă dată îndârjit, iritat, provocat, din nou sedus, fascinat de ceea ce spune filozoful... Gabriel Liiceanu a stat în mai multe rânduri de vorbă cu C. Noica la Păltiniș (între 1977–1981) și a consemnat unele din reflecțiile maestrului său spiritual. Elevul, el însuși autor reputat, traducător și comentator al lui Platon și Heidegger, eseist creator, își asumă cu liniște rolul de a rămâne în planul doi. Rol de „victimă fericită" în preajma unui mare spirit. Îl disprețuiește, cu toate acestea, pe Eckermann, socotindu-l expresia desăvârșită a platitudinii („un partener fără destin la o aventură la care nu știe să asiste decât decent", „un documentarist"...). O fi așa, dar fără Eckermann, spiritul fără destin, multe din ideile lui Goethe n-ar fi ajuns până la noi. „Victima fericită" dă dovadă de *îndârjire...*

Dar mai neînduplecat este C. Noica, pe care ucenicul său îl numește „un naiv eficace", un spirit cuprins mereu de „febrilitatea ctitoriei"... Ctitorul are însă, înainte de orice, o mare poftă de a cărți. Din filozofie el nu recunoaște decât trei nume, la drept vorbind două: Platon și Hegel. Pe Heidegger îl acceptă numai în parte. Nu-l iartă, între altele, pentru faptul că este un pustietor în filozofie și pune mare preț pe Nietzsche, un filozof al paradoxului. Și apoi, „ce respect poți avea pentru un om care desființează totul și care, la urmă, te îndeamnă să-l citești doar pe el și pe presocratici? Și încă ceva: este în Heidegger un lucru teribil de suspect: nu poate fi povestit... Noica se roagă, apoi, pentru iertarea lui Heidegger, îi găsește mari merite și contestă pe sceptici. Filozofii de profesie vor fi, nu mă îndoiesc, intrigați de propozițiile pustnicului de la Păltiniș, le vor întoarce pe toate părțile și-i vor reproșa cum și el face, cu *umilință dar fără sfială*, toate contradicțiile. Și câte nu sunt!... Gabriel Liiceanu semnalează câteva... C. Noica este supărat, de pildă, că ucenicul Andrei Pleșu se lasă prins de evenimente și nu lucrează în spirit, nu trăiește cu marile categorii ale filozofiei. S-a apucat să răspundă în *Flacăra* unui profesor ratat pe o temă minoră... în loc să citească pe cei zece mari autori ai lumii și să-și antreneze zilnic spiritul („să sară coarda") în vederea operei capitale... Așa zice filozoful, dar cine își pierde cumpătul și trimite editorilor români o scrisoare ce se încheie cu vorbele atât de colorate și așa de puțin filozofice: „mama ei de netrebnicie românească"? Cine? C. Noica, desigur, filozoful care spune că „dacă te bați – bate-te cu zeii, nu cu valeții" și, tot el, „cu zbierătorii nu merită să te bați și nu e timp să te bați". De acord, dar dacă zeii apar rar sau nu apar deloc în cultură și, în acest timp, *valeții zbierători* își fac de cap și vor să fie socotiți zei? Stăm, așa, cu mâinile în sân, așteptând judecata de apoi a spiritului?...

Mamă, 1946

Filozoful preconizează o etică a prudenței și zice că moartea nu-i un subiect pentru meditație... dar când are o cădere sau o ridicare de tensiune e tulburat, se duce la medic, vorbește mult, fără ordine, și la urmă – zice interlocutorul său – izbucnește în plâns și fuge... Din fericire, filozoful acesta care n-are ochi decât pentru esențe și nu trăiește decât în societatea conceptelor mari își dă în petec, cum se zice, cu o vorbă proastă, târgoveață. Ființa lui cunoaște atunci neliniști de ordin existențial, acelea pe care filozoful nu le admite în câmpul filozofiei.

Contradicții inevitabile și, într-un anumit sens, revelatorii pentru acest spirit socratic care crede că ființa umană poate fi mântuită prin cultură și că valoarea spirituală este dată de vocația lui reflexivă. Filozofez, deci sunt, iată principiul lui C. Noica, filozof al limbajului și al ființei ce locuiește în limbaj. El însuși, ca spirit filozofic, trăiește și se lasă construit de un limbaj de o remarcabilă pregnanță. O altă (și foarte fericită creatoare) contradicție, căci, optând pentru o cultură a conceptelor, C. Noica folosește un limbaj plin de toate aromele ambiguității. Filozoful așa de iritat de culorile balcanismului nostru literar, nu evită să utilizeze limbajul figurat și să sucească de mai multe ori cuvintele în frază.

Constantin Noica este, în fond, un creator de limbă și, deci, un scriitor. Unul dintre cei mai originali pe care îi cunoaște cultura modernă românească. E un spirit superior eseistic, tăios și autoritar, hotărât să încerce temeinicia lumii prin (și în funcție de) *ideea* lui, de *bănuțul* pe care l-a obținut printr-un lung efort de lectură meditată. A trecut prin multe în viață, dar nu-i dezamăgit. Încercările vieții au stimulat în el hotărârea de a trăi în spirit, numai în spirit. Are înțelegere, dar n-are îngăduință pentru *fratele nostru porcul,* adică trupul. Să-i dăm ce trebuie ca să ne lase în pace... Când unul dintre ucenici zice că filozofia nu poate face abstracție de existența lui (inclusiv de bucuriile și mizeriile trupului), filozoful protestează în modul lui patetic, ceartă cu vorbe aspre pe rătăcitul ucenic, și, la urmă, îl pune să taie lemne. Tot astfel procedează și cu un eminent și cam leneș logician. Îl trimite să reteze copaci, după care telegrafiază lui Geo Bogza, admirator al logicianului. Astfel de amănunte sunt simpatice și arată o fire complexă, un om profund și ingenios cum și este, în fond, C. Noica, decis să zguduie inerțiile spiritului românesc, aplecarea spre lene și zeflemea.

(Continuare în pagina 15)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FEŢELE CULTURII

Pentru majoritatea cunoscătorilor literaturii române personalitatea lui Tudor Vianu e bine conturată, liniamentele structurii sale fiind sigure şi definitive. Au contribuit, în bună măsură, la „clasicizarea" portretului spiritual al cărturarului pleiada de discipoli reprezentată de nume sonore, opera sa, supusă reeditării pe parcursul a patrusprezece volume şi cele câteva monografii, unele la origine teze de doctorat. Cu un cuvânt la modă, s-ar putea spune că mediatizarea lui Tudor Vianu privind edificările culturale româneşti s-a săvârşit graţie acestor contribuţii, dar sper că nu greşesc prea mult afirmând că ea a fost desăvârşită şi prin similitudinea perfectă, cu valoare de efigie, existentă între portretul spiritual şi imaginea pe care o păstrăm despre marele cărturar: acel bine cunoscut chip străjuind lumina ochilor mari, calzi, surâsul firesc, fruntea înaltă veghind la idee şi dominând comprehensiv calmul valorilor.

Cum se întâmplă în cazul aserţiunilor omologate de conştiinţa cititorilor, o nouă monografie, chiar şi în cazul lui Tudor Vianu, aduce odată cu prejudecata întâlnirii cu formulări de-acum cunoscute, o rezervă stimabilă (pentru munca depusă) faţă de autor. E, cum am spus, o prejudecată, şi ea verificată, ce pendulează între politeţe şi mentalităţile care nu pot ieşi din punctul de inerţie al convingerii că astfel de reevaluări nu aduc de obicei prea multe noutăţi. Nu e însă cazul cu studiul monografic[*] semnat Henri Zalis, în care se face simţit, încă de la primele pagini, efortul unor sondări neîncercate până în prezent şi dorinţa de a releva, din unghiuri inedite, „apropieri, delimitări, convergenţe". Discipol declarat al profesorului său, Henri Zalis păstrează nealterată de trecerea timpului flacăra adoraţiei faţă de maestru, incluzând-o în paginile volumului ca element relevant al relaţiei sale cu cărturarul. De altfel, autorul se mărturiseşte: „M-am întrebat, pe măsură ce am scris această carte, câtă încredere are cititorul obişnuit în universul de idei al personalităţii lui Tudor Vianu, fără să-i fi cunoscut făptura, omul din ale cărui explicaţii şi sentinţe s-a tras prestigiul prezenţei sale printre noi. Însuşirile intelectualului i-au fost multiple; am încercat să le trec în reviste. Din când în când am dat succinte relaţii despre modul în care se autocorecta, cum erudiţia nu întunecase pofta de viaţă, ce a demonstrat hărnicia şi puterea lui de muncă, cum s-au adunat într-un miez greu de atins fierbinţeala adolescenţei, nevoia de limpezire, mari insatisfacţii, armonia impusă între intuiţii şi stări de spirit, bunătatea, nefericirea, tensiunea trăită cu fiecare filă, curs, conferinţă sau verdict încurajator, arderea sufletească, mai târziu măcinarea trupului, distrugătoare când încă mai tânjea să fie iubit". Iată o afirmaţie care ar părea, poate, surprinzătoare şi incertă dacă n-ar veni de la un apropiat al cărturarului. Ea se constituie într-una din principalele motivaţii ale studiului iniţial de Henri Zalis care, fără a demitiza clasicitatea savantului, insistă asupra unui nou mod de lectură a operei, făcută dinlăuntrul trăirilor sale, deopotrivă prin conţinuturile ei şi deopotrivă prin omul Vianu, explicate de un discipol care afirmă a-i cunoaşte mai temeinic decât alţii intimităţile sufleteşti, umbrele neliniştii sau marile certitudini.

Textul, tocmai de aceea, ia uneori turnura confesiunii pline de fervoare, absolvită, însă, de orice acuzaţie pentru rolul esenţial ce urmează a-l juca în mai exacta înţelegere a demersului critic. Alături de analiza operei, de observaţiile ascuţite ce decurg din acest proces, experienţa revelatorie trăită în preajma lui Vianu are un cuvânt important de spus. Călătoria în universuri de preocupări mai puţin cercetate de critică, pasajele din corespondenţa particulară, citările din publicaţiile literare ale vremii, paginile de jurnal sau „dezvăluirile" unor manuscrise dau investigaţiei un aer neîndoios incitant şi conferă textului un stil alert. Dincolo de fervoarea anunţată, textul lui Henri Zalis e bântuit de neliniştile creaţiei. Eseul ia loc, pe unele pagini, cercetării critice, iar subiectul de monografie propriu-zisă are în multe cazuri caracter confesiv.

Henri Zalis delimitează primele etape biografice din existenţa viitorului cărturar oprindu-se asupra perioadei în care lumea culturii venea să pună o mască pe chipul tânărului dependent, la început, de tentaţii boeme. Studenţia îi pune la punct personalitatea după modelul german: metodic, academic, îngrijit, supravegheat, iar afinităţile elective ale etapei se numesc Macedonski, Ov. Densuşianu, apoi Ibrăileanu şi Lovinescu, fără a fi alterată în vreun fel linia maioresciană, printre ai cărui reprezentanţi „de generaţia a treia" se numără şi Vianu. Corespondenţa cărturarului (mai puţin cunoscută) indică pentru acele vremi, drept cea mai puternică năzuinţă a tânărului, împlinirea sa în mişcarea de idei.

Printre chestiunile la care Henri Zalis face ample referiri se numără cea a refuzului unora dintre confraţi de a-i acorda lui Vianu statutul de critic literar. Faptul echivalează, pentru exeget, cu o „subapreciere nedreaptă şi anacronică". Cercetătorul demonstrează metodic judecăţile înfăşurate în răutăţi omeneşti, făcând apel la rigoarea în interpretări a profesorului său, dublată de marea sa toleranţă (lipsită de agresivitate, dar şi de amabilităţi), la năzuinţa spre sinteză. Lucrând tot timpul în direcţia articulării lecturii cu erudiţia, fineţea şi preciziunea, Tudor Vianu s-a arătat mai puţin preocupat (deşi le-a relevat ades) de scăderile sau dezavantajele operei, fiind mult mai interesat să exprime judecăţi de valoare. Evoluţia sa firească se împlineşte în *Arta prozatorilor români* unde, observă Henri Zalis, judecata de valoare cuprinde în înţelesurile ei morfologia şi caracterul stilistic al operei. *Arta prozatorilor români* este o încercare de estetică literară evolutivă şi devine prima istorie stilistică a prozei româneşti. În critica şi istoria literară, lumea ideilor e îmbinată sintetic. Autorul apelează la valorile criticii apreciative pe care a practicat-o constant, epurând din judecăţile ei impresionismul labil şi mirajele de tot felul ce însoţesc opera literară în chiar înţelesurile ei lăuntrice. Graţie capacităţii sale de a construi un sistem al formelor de artă şi de rezonanţe sensibile la universul culturii, Vianu a scos „istoria litarară din faza muzeală pentru a o proiecta în prezentul continuu". Neispitit de partizanatul prieteniilor literare, dar mereu motivat în a explica luminile neînţelese din opera contemporanilor săi (vezi cazul Ion Barbu), lucid şi draconic în ordonarea ideilor, Tudor Vianu întruchipează pentru monograful său modelul demn de urmat în cercetarea literară.

La fel de importante sunt „raţiunile estetice" ale preocupărilor lui Tudor Vianu, mereu legate de perspectiva filosofică prin adevăr de frumos şi valoare de sens. Meritele sale incontestabile constau şi în limpezimea de cristal a ideilor filosofico-estetice, „traduse" în modul cel mai inteligibil cu putinţă din cele mai complicate sau încâlcite texte referenţiale. *Filosofia culturii* şi *Transformările ideii de om* reprezintă un elocvent exemplu. Tudor Vianu şi-a făcut un titlu de merit din explorarea încrucişărilor de idei. Sunt aici, observă din nou Henri Zalis, corespondenţe dintre filosofie şi poezie, dintre fragment şi întreg, dintre coerenţă şi neprevăzut, dintre filologic şi cultural. Spiritul său comparatist adoptă strategia consonantă a relevării predispoziţiilor spre universalitate a operelor ce se menţin în conştiinţa culturală, izbutind s-o prelungească în alte epoci, cu noi finalităţi. Acelaşi lucru e relevat şi în capitolul numit *Arta omogenizării*, în care sunt unificate într-un singur edificiu mai multe proceduri: „eseul, clasificarea istorică şi stilistică, motivaţia de istorie literară, sinteza monografică". O viziune integratoare, de la care cărturarul n-a făcut concesii. Opera sa rămâne de o remarcabilă stabilitate după trecerea timpului. De altfel, esteticianul nu prea s-a revizuit, deşi un critic român de la Paris anunţa prin deceniul al şaselea, într-un nemeritat oprobriu adus lui Vianu, „schimbarea la faţă a acestuia". Bun cunoscător al situaţiei, H. Zalis afirmă: „Nimeni ca, Tudor VIanu, într-un greu ceas al ruperii de trecut, nu s-a reexaminat mai adânc şi nu s-a acceptat pe sine mai rapid, după ce a încheiat o pace sinceră cu noile comandamente sociale şi culturale".

Analizei „frumosului prin conexiune" îi este destinat capitolul *Faţetele şi corespondenţele beletristice*. Poezia, memorialistica, jurnalul şi corespondenţa exprimă, la un spirit atât de onest şi ordonat precum cel al esteticianului, genul de conotaţii şi conexiuni pe care acesta le făcea cu repeziciune. Henri Zalis scoate în evidenţă, din această „zonă", remarcabile portrete literare (Ov. Densuşianu, Vasile Pârvan, Liviu Rebreanu), preţioase informaţii asupra cărţilor şi studiilor sale, dar şi observaţii despre natura morală a magistrului său. Este relevată aici dialectica opţională a cărturarului, al cărui gust critic şi execuţie interpretativă sprijină, chiar şi în preocupările de ordin secundar, drumul de la teorie la practică. O permanenţă a activităţii sale, de orice gen ar fi fost ea, o reprezintă neîncetata întoarcere la conceptele de: umanism, cultură, valoare. Acest mare promotor al raţionalismului în cultura română (un raţionalism care nu usucă şi nici veştejeşte prin atingere frumuseţile artei), spirit modelator de opţiuni culturale, s-a erijat mereu în tipul de lector mai degrabă cercetător decât comentator, un „cercetător-cugetător", cum fericit îl defineşte Henri Zalis, apoteozând prin figura cărturarului pe unul din umaniştii importanţi ai secolului nostru.

Această monografie, scrisă cât se poate de agreabil, evidenţiază prin raportare indirectă la momentul contemporan, evoluţia rapidă a secolului şi progresele pe care teoreticienii literari nu pregetă a le anunţa prin nenumărate voci. Ce fiori ne mai pot da întoarcerile la clasici? În cazul de faţă, această „întoarcere" e plină de învăţăminte şi coincide cu o întoarcere la echilibru şi înţelepciune. Dar unele întoarceri la clasici relevă în plus pentru modernitatea conceptelor actuale, că ele aparţin „modei", care e un fenomen de altă factură decât cuceririle ştiinţei. Progresul e mult mai lent şi mult mai bine mascat de fenomenul numit modă. Altfel spus, descoperim odată cu Henri Zalis că în opera lui Tudor Vianu toate propoziţiile fundamentale ale unei literaturi sunt deja rostite.

Lucian CHIŞU

[*] Henri Zalis: *Tudor Vianu* (apropieri, delimitări, convergenţe), Editura Minerva, Bucureşti, 1993

VIAŢA ÎN SERTAR

În Bârladul lui Cezar Ivănescu şi Cristian Simionescu, s-a mai ivit un poet – Simion Bogdănescu (pseudonimul lui Ioan Puflea), debutant în 1991 cu *Totem interior* (ed. Arania, Braşov), pentru ca în 1992 să-i apară un al doilea volum – *Dioptrii*, la aceeaşi editură girată de scriitorul Daniel Drăgan.

Postmodernismul lui Simion Bogdănescu a depăşit faza experimentului textualist (intrat în desuetudine), poetul exersând într-o lirică pluridimensională, în spiritul sintezei româneşti. Nu e de mirare că în cărţile[*] sale îşi dau mâna, fără primejdia eclectismului, formele moderne cu cele clasice (sonetul, rondelul, doina cultă etc.). Departe de a fi o întoarcere la tradiţionalism, Simion Bogdănescu ştie să fie un poet al timpului nostru, învăţând parcă lecţia acelor mari pictori moderni care, înainte de a se aventura în lumea formelor „abstracte", stăpânesc cu desăvârşire pe cele clasice.

Principalul atu al autorului este substanţa elegiacă. De mult n-am mai întâlnit un debutant la care *poeticul* să primeze în faţa scriiturii-joc. Mimetismului manierist, Simion Bogdănescu îi răspunde cu o erupţie din adâncuri, meşteşugit supravegheată în forme, nu totdeauna ajungând la reuşite, dar impunând o atmosferă de indiscutabilă poeticitate, care e semnul celor aleşi. Fără a fi sigur că poetul nu va dezamăgi în viitor, constat că, de la bun început, şi-a tăiat o anume pârtie printre confraţi, într-o viziune lirică matură, cu oaze de naturaleţe cuceritoare. Noul poet a atins pragul orfic al fiinţei, depăşind condiţia de Narcis, cel surd la strigătele nefericitei Echo. Narcis e numai *văz*, niciodată *auz*. Ecoul (Echo) nu-l atinge. Or, Simion Bogdănescu îşi pune opera chiar de la început într-o „ecuaţie" oximoronică – *Ecoul văzului*. Acesta e titlul primului ciclu din *Totem interior*, titlul volumului însuşi trimiţând la un spaţiu narcisiac abisal.

Dacă Narcis e numai *privire*, Orfeu e numai *cântec*. Unul e *spaţialitate pură*, celălalt – *temporalitate pură*. Narcis e condamnat să nu audă, iar Orfeu să nu privească. Narcis se stinge în sterilitate pentru că *văzul* său nu are *ecou*, iar drama lui Orfeu începe din clipa când vrea să privească îndărătul său, acolo unde paşii Euridicei par să se piardă. El vrea să vizualizeze ceea ce este inaccesibil privirii: în definitiv, Euridice este Echo, iar Orfeu încearcă transcenderea propriei condiţii în Narcis. De aceea şi este pedepsit de zei să nu vadă nimic în urmă. Sau poate a văzut ceea ce era de văzut – *golul fiinţei*.

Simion Bogdănescu este un Narcis care încearcă să refacă experienţa inversă a lui Orfeu: adâncit în golul oglinzii, se refuză pe sine, căutând-o pe Echo. În acest mod trebuie înţeleasă sintagma *ecoul văzului*. E o experienţă îndrăzneaţă, cu două consecinţe solidare, la nivelul viziunii poetice. Pe de o parte, Narcisul sacrificat implică o „reducţie fenomenologică" a vieţii proprii, o punere a ei între paranteze, iar, cum zice nostalgic-ironic poetul, *o punere a vieţii în sertar*. Poetul promite să ardă propriile versuri care l-au silit să-şi abandoneze eul lumesc: „Sus, peste şesuri de uitare,/ la sticla grea, de felinar,/ am să vă ard cu nendurare,/ că mi-aţi pus viaţa în sertar..." (*Sertar*). Pe de altă parte, pierderea imaginii proprii e realizabilă prin reflectări succesive în *dioptrii* deformante până la limita când imaginea devine *ecou*. Poetul a simţit, pe bună dreptate, că al doilea volum trebuia să se numească *Dioptrii*, eliberând ochiul de limpezimea sterilizantă a privirii lui Narcis şi convertind-o în *privire orfică*. *Pierderea de sine* e compensată de muzica prinsă de cuvinte. De-aici, cred, vine tonul elegiac cuceritor al poeziei lui Simion Bogdănescu. Fiinţa poetului *se pierde* mioritic sau eminescian în stihii şi primordii, în vaierul ecoului, ca un nou Enchidu: „Prin salcâmii sălbatici, pierdut Enchidu,/ prin rămurişul de stele, pierdut Enchidu,/ prin nălucirile apei, pierdut Enchidu..." (*Ghilgamesh*). Imaginea poetului-pasăre apare şi la Simion Bogdănescu, într-o ipostază tulburătoare:„Doamne, cu păsările călătoare/ să plec într-o noapte de august pe sus cântând,/ strigând ceva neînţeles/ pe deasupra pământului!..." (*Ceva neînţeles*). Versurile trimit la *Numai poetul*...de M. Eminescu, fără mimetism epigonic, însă. Călătoria în oglinzi dătătoare de ecouri aspiră, arheal, către aducerea multiplului la esenţa unică: „Cum a trecut chipul meu/ printre cărţile lumii?/ Cum a trecut pasărea/ prin cântecele tuturor păsărilor/ de dinaintea ei?" (*Nesfârşit*). Mirarea aceasta, interogativă sau nu, îi stă bine poetului şi aştept să dea roade, în continuare.

Theodor CODREANU

[*] Simion Bogdănescu: *Totem interior*, 1991, şi *Dioptrii*, 1992, Editura Aramia, Braşov.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ISTORIE LITERARĂ

Al. PIRU

Reeditarea lui G. Călinescu

Deoarece atât în 1982 cât şi în acest an, când Editura Vlad & Vlad din Craiova a republicat ediţia mea din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu, nimeni n-a discutat despre modul în care a fost întocmită această ediţie, mă văd nevoit să dau câteva explicaţii, referindu-mă deocamdată numai la capitolul de la început intitulat *Epoca veche*, care în textul din 1941 are 65 de pagini, iar în cel din 1982 şi1993, în format mai mare, 60 de pagini.

Autorul şi-a indicat singur corecturile care trebuiau făcute într-o erată la ediţia din 1941, în număr de şapte, şi în revista *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor* IX, 1960, nr. 4 sub titlul de *Material documentar*. Se află aici indicate următoarele adaosuri:

La Varlaam, p. 11: „Termenii de comparaţie (în *Cazanie* n.n.) luaţi îndeobşte din lumea intemperiilor" (urmează un citat de nouă rânduri după ediţia J.Byck apărută în 1943).

La Miron Costin, p. 22: „(după unii Costân, de origine balcanică, adus de Radu Mihnea)".

p. 22. După Velcico: „(alt frate se numea Potomir)".

La Ion Neculce, p. 28: „(Locuia pe uliţa Strâmbă pe la spatele bisericii Dancului)".

P. 30. La Axinte Uricariul: „M(ort) c(am) 1731..." „care avea nişte părţi de moşii la Coţmani şi loc de prisacă la Străoanii de pe apa Jijiei în ţinutul Iaşilor, după ce vânduse o ocină în Surineşti, ţinutul Vaslui, un fiu Nicolae şi o fată măritată cu un Gligoraş diac..." „OM de jos probabil, fiul lui Candachia din satul Scânteia, biv-vătaf de sat din 1694 când se iveşte la Iaşi în căutare de slujbă..."

P. 37. La Stolnicul Constantin Cantacuzino: „Era aşa de notoriu la Veneţia, încât în 1669 un Antonio Lupis pretindea că spre a vedea pe frumoasa Elena Lucrezia Cornaro Piscopia, Constantin Cantacuzino addorito nello Studio di Lovanio (probabil nu Louvain, ci printr-o greşeală tipografică: Padovano) se transportase pe ţărmurile Adriaticei".

P. 52. La Naun Râmniceanu, căruia în ediţia a doua i se deschide un capitol, se suprimă în ediţia din 1941 datele biografice şi se arată numai că a sa *Hristoitie*, traducere din cartea lui Erasmus, *De civilitate morum puerilum* este „după versiunea greacă a lui Antonio Vizanti".

P. 59. La Alecu Beldiman: „Se înlocuieşte formularea «materie sublimă pentru care i-ar fi trebuit concursul lui Heraclit şi al lui Young» prin: «o materie sublimă vrednică de concursul lui Heraclit şi al lui Young»".

P. 62: „(De la întâia soţie, Romano, avu o fată Pulheria Cantacuzino Paşcanu, a treia, Elena, era născută Greceanu)".

P. 62: Pasajul despre traducerile lui Beldiman de patru rânduri („Hosrois (Chosrois) *al doilea împărat al Persăii, Tragedia lui Sapor,* naturalisme stil Bernardin de Saint–Pierre ca *Alexii sau căsuţa din codru,* apoi *Istoria lui Tarlo, Istoria lui Ramond, Călătoria lui Cocs în Rusia*") se înlocuieşte după cum urmează: *„Hosrois (Chsroes) al doilea împărat al Persăii,* care nu-i decât *Siroe* de Metastasio (Hasros vrea să lase diadoh pe fiul cel mic în dauna lui Sărois, fiul cel mare, pe care îl iubeşte fata învinsului, Idaspu venită la curte în veşminte bărbăteşti); *Tragedia lui Sapor (La tragédie de Sapor)* de Regnard, eroi: Zenovia, crăiasa Răsăritului cu fiica şi Sapor, fiul craiului Persiei, căzuţi în robia lui Avrilie, împăratul Râmului, *Alexeii sau căsuţa din codru,* – „istoria ithicească şi foarte interesantă întru carea să va vede în cât este vrednic de tânguire omul sâmţătoriu" (eroi: Alexie Diumont, tânărul Alford Carol Zambicot, Arzilia, Clareta), apoi *Istoria lui Tarlo şi a prietenilor lui, Istoria lui Raimond şi a Mărinei amorezaţi şi a maicăsa Ameliei, scoasă din Decameron a Franţăi* (acţiunea în Sicilia), lângă copia căreia se găseşte *Artaxerosu* („Arvachi: Îţi las sănătate) Mandani miu. Mandani: Auză-mă Arvachi) care e de *Metastasio, Călătoria lui Cocs în Rusia.* Traduce o piesă, *Elisabeta sau cei surguniţi în Siberia,* după romanul *Elisabeth ou les exilés de Siberie* de M-me Cottin, istorie a fetei lui Stanislas Potowsky, exilat la Saimka, în guvernământul Tobolscului, care merge pe jos până la Moscova spre a obţine graţierea tatălui. E posibil să fie tradusă de el şi *Tragedia lui Lentor şi a prea iubitei sale Arzili* (despre Lentor, fiul lui Arcas, mai marele consul al Romei şi amoreza sa Arzili, fata craiului Esporiei, roabă la romani, fiind la mijloc şi Sevili, văduva feldmareşalului Chentor, logodită cu Arcas). Unele identificări de aici (*Sapor* de Regnard, *Alexii sau căsuţa din codru* de Ducray Duménil, *Istoria lui Raimond şi a Marinei* de Louis d Uvieux, *Călătoria lui Cocs în Rusia, Travels into Poland, Russia, Sweden and Denmark* de William Coxe, *Elisabeta sau cei surguniţi în Siberia,* piesă după M-me Cottin de Pixérécourt şi altele) au fost făcute de mine în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor* IV, 1955, *Limbă şi literatură, IV,* 1960 şi *Istoria literaturii române de la origini până la 1830,* Buc., 1977.

P. 61. Ultimul adaos la *Epoca veche*: paragraf despre poetul I.C. descoperit de Gheorghe Ivănescu în 1953 şi comunicat autorului personal (copia volumului *Poezii nouă*) într-o tipăritură ce pare din vremea lui Anton Pann (acesta reproduce din el un *Cântec beţivesc* în *Spitalul amorului,* broşura 4)

Acesta sunt toate intervenţiile lui G. Călinescu la *Epoca veche* din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.* Unele imperfecţiuni, ca să le spunem aşa, se datoresc faptului că la data redactării cărţii sale până în 1941 lipseau alte lucrări fundamentale (din Nicolae Cartojan nu apăruse până în 1940 decât primul volum din *Istoria literaturii române vechi,* de la origini până la Epoca lui Matei Basarab şi Vasile Lupu), existau foarte puţine ediţii critice din textele religioase, cronici şi cărţi populare. Ultimele îndreptări la textul despre *Epoca veche* le-a făcut pentru ediţia nouă până în 1960. La această dată mai existau încă în Istoriile literare autori inventaţi precum Stoica Ludescu, opere cu titlul dat de editori, atribuiri greşite, texte cu multe erori, nepublicate critic. Autorul a citit ce a găsit, fără să poată îndrepta tot. Găsesc necesar să menţionez câteva îndreptări făcute de mine până în 1967, când am predat ediţia (de fapt critică) la tipar.

La pag. 29 citim că „Muscalii îşi închipuiau că pot înfrânge uşor pe ruşi". Este evident că în loc de *ruşi* trebuie pus *turci.* La pag. 48. „Din coasta împuţită a lui Adam au ieşit viermi cu patru picioare şi aceştia sunt câinii". În realitate e vorba nu de *Adam* ci de Cain din numele căruia sunt derivaţi *câinii.* Din scrisoarea lui Neacşu a sărit la tipar rândul care spune că „au venit un om de la Nicopole de mie mi-au spus că..." La Antim Ivireanu apare un citat de nouă rânduri dintr-o didahie, care nu e de el, despre Sara soţia lui Avraam. Multe interpretări se datoresc faptului că autorul n-a avut la îndemână ediţii exacte. Nu era de exemplu prevenit că unele descrieri din cronica lui Grigore Ureche sunt simple prezentări de dregătorii interpolate de Misail Călugărul. Că aşa-numita *Carte pentru descălecatul dentâi al Ţării Moldovei* de Miron Costin se cheamă *De neamul moldovenilor* şi este numai reluată de Nicolae Costin care îi adaugă doar prefaţa. Multă bătaie de cap îi dau cronicarii munteni. Iorga a identificat greşit pe autorul Letopiseţului Ţării Româneşti Cantacuzinesc, ca şi pe cel al Letopiseţului Ţării Româneşti bălănesc, anonimii care le scriu nu sunt nici Stoica Ludescu, nici Radu Popescu. Mai departe, Radu Popescu e cronicarul oficial al lui Nicolae Mavrocordat nu şi cel necunoscut al lui Brâncoveanu, după cum Nicolae Costin copie pe Grigore Ureche şi tatăl său şi e cronicarul oficial al lui Nicolae Mavrocordat din Moldova, nu şi cel al cronicii de la snă (săn) Vasile vodă (Lupu). Cum ar fi altfel posibil ca anonimul Brâncovenesc să facă referinţă la Radu Popescu ca la o altă persoană, iar Radu Popescu să treacă în cronica lui pe Grigore Băleanu în categoria trădătorilor (câini). Neavând ediţii corecte nici din anonimul brâncovenesc, nici din Radu Popescu, G. Călinescu citează din amândoi greşit: Pe Haissler, zice anonimul brâncovenesc, l-a găsit „turbat de bălaia" (în realitate Bălăceanu), iar Barbu sedarul Cornea, cel care răpise pe Nicolae Mavrocordat, povesteşte Radu Popescu, s-a îmbolnăvit greu şi a murit groaznic la Craiova „în zece zile ce au bolit s-au aflat" (în realitate: „în zece zile ce au bolit s-au umflat...").

Am operat toate aceste corectări şi altele mai mărunte pe care nu le mai semnalez.

Ion BRAD

UN PRUNC UITAT ÎN LEAGĂN

Miroase a cer,
A copilărie, a toate colindele...
Un deget subţire bate în geam,
Un clopoţel mai sună în creier...
Nimeni nu le cunoaşte, nu le întâmpină...
Nici o faţă mirată...
Un prunc uitat în leagăn...

1989

ABECEDAR DE NISIP

Copil, la marginea Târnavei
Mă îngropau ortacii în nisip
Până simţeam că-s piramidă
Şi-abia mai izbuteam să ţip.

Strig astăzi – nimeni nu m-aude,
Ca-n vechea joacă sunt strivit de tot.
Doar apele, aceleaşi, mă mai cheamă
Cu piramida-n cârcă să înot.

1992

PĂSĂRI

Păsări trimise de tine
Mi-au năpădit dimineţile.
Ciocuri tăioase împlântă
În ochi şi în suflet.

O pasăre de voi ucide
Se-neacă văzduhul de îngeri...

1989

BOLNAV DE ÎNTREBĂRI

Bolnav de întrebări fără răspuns
Nimic nu-mi este azi îndeajuns,
Nici marea agitată a zilei, nici cuvântul
Ce-mi umple noaptea de mister, spunându-l,
Nici dragostea ce-a prins să mă răsfeţe –
Nălucă din a doua tinereţe,
Nici ceasul tainic când te-aştept pe tine
Şi nu ştiu, vine clipa ori veşnicia vine...

1989

Maternelle, 1957

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

Gheorghe Creangă: „Ruda cu care se-nvoia mai mult...“

Fiu al lui David Creangă, penultimul copil, pare-se, al acestuia, fratele mai mic al Smarandei, mama eroului *Amintirilor din copilărie*, unchiul scriitorului Ion Creangă. Personaj minim în *Amintiri*..., pomenit o singură dată, în treacăt și în cuplu cu Vasile, de către tatăl lor, David Creangă, în legătură cu faimoasa școală din Broșteni, personaj cu rol considerabil și de mare pondere în biografia lui Ion Creangă, numărul doi, aș zice, după mamă, în ierarhia, afectivă și de comunicare sufletească, a familiei povestitorului, Gheorghe Creangă este uriașul *aisberg* al *Amintirilor*..., la suprafața căror nu apare decât o foarte mică parte din masa acestuia. Din *Amintiri*... aflăm numai că Gheorghe, ca și fratele lui probabil mai mare Vasile, a învățat la școala lui Baloș din Broșteni, cu profesorul Nicolai Nanu, și că, întors acasă, își ajută, iarăși ca și Vasile, tatăl, care avea dificultăți „cu răbușul“, să-și țină în ordine socotelile și vornicia. Ținând cont de faptul că trecerea lui David Creangă prin Humulești, evocată în *Amintiri*..., a avut loc la începutul iernii 1848 – 1849 mai putem deduce că la acea dată Gheorghe terminase cu învățătura la Broșteni.

Documentele[*], corespondența lui Ion Creangă și tradiția orală (consemnată de autorii de memorii) sunt cu mult mai generoase față de părintele Gheorghe Creangă decât opera literară. A urmat școala din Broșteni (înființată în 1841) până în 1848, an în care se căsătorește, „luându-și legiuită soție pe Ecaterina, fată, fecioară, fiica săchilariului Vasile Răzmeriță (nume sadovenian!), tot din sat Pipirig, cu ce întâia cununie...“ După un document (cel din care tocmai am citat) are 24 de ani în 1849, după un altul – 25 în 1852! La începutul anului 1849 face demersuri pentru a fi hirotonit diacon în satul Plotun dar are ghinion căci, conform unor noi dispoziții, pentru a intra în rândul clericilor mai trebuie să urmeze, ca să dobândească și o pregătire catihetică, cursurile Școlii bisericești din Piatra–Neamț pe care o absolvă în 1850, și să prezinte un atestat de la Seminarul central de la Socola, pe care îl obține în urma unui examen sumar, a intervențiilor și a darurilor de rigoare. Atestatul, eliberat pe data de 8 iulie 1850, și semnat de Neofit Scriban „pentru director“ și de „Isaia ieromonah, profesor“, menționează că testat din „științele rânduite“ respectivul candidat „au răspuns de mijloc“. În 30 iulie 1850, printr-o „Adeverință“ semnată de locțiitorul de mitropolit Mardarie Apamias, candidatul Gheorghe Creangă din Pipirig este hirotonit *diacon* la „biserica ospitalului Mânăstirii Neamțu din Târgul–Neamțului“. În 1852 este „promovat“, după cum o dovedește Mărturia unor locuitori din satul Pipirig dată pentru *diaconul* Gheorghe Creangă, cerut de sfânta mănăstire (a Neamțului) ca să se hirotonească *preot* la paraclisul spitalului din Târgu–Neamț, mărturie datată 10 octombrie 1852. Calea relativ lesnicioasă pe care fratele ei mai mic a ajuns preot a servit drept suport ambiției Smarandei de a-și vedea feciorul popă și nu e, desigur, o întâmplare că la Școala catihetică din Fălticeni viitorul scriitor a fost adus în toamna lui 1854 de unchiul preot, care îl cunoștea pe catihetul Neculai Conta și care îi va fixa nepotului, până atunci Ștefănescu, numele său pentru eternitate. (Școala catihetică, în principiu, o puteau urma numai fii sau rude de preoți).

După hirotonirea sa ca preot, în 1852, viața părintelui Gheorghe Creangă a intrat într-un făgaș rareori tulburat (de câte-o neplăcere ori de câte-o reclamație împotrivă-i la Mitropolie). Ani în șir a slujit la paraclisul spitalului din Târgu–Neamț, „fiind duhovnicul bolnavilor, iubit și stimat de toți“ (ed. Iorgu Iordan, II, p. 303). Să subliniem acest amănunt: că enoriașii preotului Gheorghe erau suferinzii și neajutorații, în general oameni care aveau, mai mult decât alții, nevoie de ajutor – moral, sufletesc, spiritual. Preoția lui Gheorghe Creangă îmbracă un neostentativ dar vădit caracter filantropic; „om arătos, cu barbă învoaltă, îmbrăcat într-un chip care făcea trecerea de la portul curat țărănesc la vestmintele preoțești“ (G. Călinescu), Gheorghe pare a fi fost moștenitorul principal al *bunătății* mamei sale, Nastasia. A avut fii și fiice și în căsuța lui liniștită din mahalaua Țuțuieni (din Târgu–Neamț, mahala unde, cu un veac în urmă, trăise un vestit harabagiu, moș Nichifor Coțcariul) Ion Creangă era primit cu bucurie de câte ori mergea în sau se întorcea din Humulești. Gheorghe Ungureanu presupune că Eminescu însuși a tras în gazdă la preotul Gheorghe, când se va fi dus, împreună cu Creangă, la Humulești. „Pe preotul Gheorghe Creangă, nepotul său, scriitorul, l-a respectat și ajutat când a fost nevoie. La 13 iunie 1888, Ion Creangă se găsea la Tg.–Neamț și redacta o petiție a preotului Gheorghe către Epitropia Sf. Spiridon, de care depindea spitalul și paraclisul din Tg.–Neamț, pentru aranjarea drepturilor la pensie.“ (Gheorghe Ungureanu). S-au păstrat patru scrisori ale lui Creangă către unchiul său căruia i se adresează când cu „bădiță“, când cu „moșule dragă“ („moșul“ era cu doar vreo zece ani mai vârstnic decât povestitorul). Ultima epistolă, un simplu bilet, de fapt, strict cantitativ vorbind, scris din Iași la *2 iulie 1889* – cu exact șase luni înaintea îngropării sale – cuprinde acest extraordinar pasaj, de o sfâșietoare melancolie, rupt în câteva întrebări buimace, emanând nedumeriri grele, hamletiene: „Oare nu-i păcat de D-zeu să nu ne mai vedem noi, așa din când în când? Dacă nu ne-om mai vedè, cât mai trăim, apoi...morți... D-zeu știe! Ce zici? adevărat să fie ori nu?“ (ed. Iorgu Iordan, II, p. 186).

Sunt cele mai serioase, mai îngândurate rânduri scrise, poate, vreodată de Creangă. Nu-i un om oarecare cel căruia îi trimiți asemenea, „răvașe“! Nu are de aceea, credem, dreptate G. Călinescu, atunci când scrie: „Ruda cu care se-nvoia mai mult era cumintele și acum bătrânul popă Gheorghe. Pe acesta va fi căutat să-l ispitească asupra răspunsurilor bisericii la grozavele întrebări ale vieții și morții, însă părintele era om simplu, care nu pătrundea astfel de probleme.“ Oricum, de câte ori se ivesc „astfel de probleme“, „moșul“ e prin preajmă, îi ține, fizic sau mental, companie:„... încăpățânându-se într-o presimțire rea, Creangă voi să meargă și la biserica din Humulești, unde-l învățase carte bădița Vasile și părintele Ioan. « – Moșule – zise el către părintele Gheorghe – hai la Humulești, să vedem pe părintele Teofan Focșa!» Popa era dus prin vecini, și Creangă, umblând pe la grinzi, pe unde-și vâră țăranii bucoavnele, dădu de o carte și deschizând-o nimeri la prohodul diaconilor. Îl citi, plângând și suspinând, de la cap și până la sfârșit, încredințat că e un semn de sus. « – Ia, așa a fost, moșule, scris – zise el – să mi-l citesc eu singur»...“ (G.C., p. 266). Gheorghe Creangă moare în noiembrie 1897.

Modelul lui Creangă, dar nu atât pentru Creangă, diacon ratat, cât pentru ambițioasa lui mamă, plină de fumuri ecleziastice, „nașul“ și prietenul de o viață al scriitorului, „moșul“ Gheorghe Creangă a reprezentat cea mai vie legătură a povestitorului cu familia, cu rădăcinile sale. La mai sus amintitul examen, de la Socola, pentru obținerea a încă unui atestat, candidatului la preoție Gheorghe Creangă „i s-a dat să scrie un citat din cele învățate. După multă gândire și trudindu-și mult degetele, a reușit să scrie oarecum caligrafic doar atât: «Mare ești, Doamne, și minunate sunt lucrurile tale!»“ (Gheorghe Ungureanu, *Documente, Studiu introductiv, p.XVI). Doar atât?* Nouă ni se pare că Gheorghe Creangă a scris de fapt *esențialul.*

[*] În cele ce urmează vom cita din excelentul volum, din 1964, al lui Gheorghe Ungureanu.

Micuții, 1946

AMICALĂ REVERENȚĂ

Mircea MICU

Cocoşi de vânt...

Așa se intitulează unul dintre volumele maestrului Radu Boureanu, cel care a împlinit nu de mult 86 de ani, bărbat înalt și frumos și sănătos ca bradul. Este de vârsta mamei mele...

Pornind de la acest titlu sugerând spulberări de iluzii și clipe pierdute, m-am gândit să-i fac o mică plecăciune de prieten mai tânăr și de vechi și constant admirator, fără nici un interes. Domnul de Boureanu, os de viță veche și franțuzit rafinat, mi-a făcut odată, mai de mult, la mare, un portret în cărbune. Fiindcă, domnul Boureanu este un mare poet și un mare desenator și pictor. De-acuma, sintagma „ai un Boureanu?“ se uzitează între colecționari. Atunci, la mare, apucat de fervoarea destăinuirilor, i-am povestit cu exagerările de rigoare cum a „decurs“ una din vizitele sale în Arad. Venise la premiera unei piese, anunțat din timp, cu afișe în consecință. În orașul acela, „provincial“ dar foarte... cultural, evenimentul a stârnit interes în rândul intelectualilor, elevilor și studenților. (Să nu uităm că, pe atunci, Aradul avea două facultăți!) Străduiam, cu râvnă și tinerească sinceritate într-un cenaclu literar care a dat câteva nume literaturii române. I-am povestit atunci, la mare, domnului Boureanu ce vâlvă a făcut sosirea sa cu mașina „personală“, cu câtă secretă admirație l-am urmărit plimbându-se falnic și elegant pe Corso, dinamitând inimile sensibile ale domnișoarelor de provincie. Și i-am mai spus ce cuțit adânc mi-a înfipt, fără să vrea, direct în centrul vital al poeziei mele, în inimă, în seara de după premieră.

A fost organizată o masă „festivă“, un omagiu adus actorilor. După un timp, domnul Boureanu s-a ridicat precipitat, a plecat spre ieșire și s-a întors însoțind cea mai frumoasă „divă“ a Aradului, o brunetă înaltă, o creolă cu picioarele lungi cât linia ferată București–Slobozia. O iubeam și eu în taină și-o urmărisem multă vreme îmbătat de năucitorul ei parfum.

S-au așezat și au mâncat și au băut și au râs și fiecare hohot era un glonte „dum–dum“ vârât în inima mea de secret adorator.

Apoi, au plecat și duși au fost, nu înainte ca domnul Boureanu (o fi fost un virtual „fesenist“?) să-i cumpere un splendid și înrourat trandafir de la o țigăncușă ce bântuia pe la mese. Era frumoasă domnișoara Cristina, fiindcă așa o chema, și avea misterul lumii–lumilor întipărit pe chipul ei de creolă și când l-am întrebat dacă și-o amintește, a răspuns că „nu“, nu-și mai amintește. Și dacă toată povestea nu este rodul „fanteziei“ mele, atunci, probabil că ciudata întâmplare o fi avut loc...

I-am mai povestit domnului Boureanu cum, inși „geloși“ din orașul acela de provincie i-au dezumflat noaptea cauciucurile mașinii „personale“ în semn de răzbunare. Nici despre acest incident nu-și mai amintea.

Atunci, în semn de prietenie, sau din alte motive, domnul Boureanu mi-a „executat“ un portret în cărbune.

Îl păstrez în arhiva mea sentimentală, deși, cineva, în acea noapte, a răsturnat deasupra foii albe un pahar de vin roșu ca sângele.

Cât privește... dezumflarea roților: „Ex ungue leonem“!

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Poeme de Leonida Lari

CE ZI FRUMOASĂ

Ce zi frumoasă umbla pe pământ
Iluminând egal și rău și bine,
Privindu-mă senină și pe mine,
Ce zi frumoasă, plină de cuvânt,
Când mă despart în gândul meu de tine.

Ce zi frumoasă trece printre noi
De propriul ei pas înfiorată,
Și cum îmi vede fața tulburată
Își tot întoarce ochii înapoi,
Să nu mai fiu uitată niciodată.

Ce zi frumoasă e și ce potop
Învingător de frunză și culoare! –
În zile de-astea nimenea nu moare,
Doar eu, la pragul meu, precum un snop,
Cad și nu cad, ținut de legătoare.

SĂRMANII POEȚI

Miros de salcâm în oraș,
Alei presărate cu floare.
Sărmanii poeți tot mai singuri
Se simt pe sub lună și soare.

Și tot mai expuși suferinței
De suflet, de casă, de țară –
Din ceruri, pe fruntea–le–ncinsă
Se lasă o ploaie amară.

Și-i mână departe în sine,
Acolo-n chilia divină,
În care se-aude din cosmos
Cum îngerii plâng cu lumină.

Cum demonii râd cu-ntuneric
Și cum peste toate, cu jale,
Aici, pe-un pământ în derută
Salcâmul aruncă petale.

O NOAPTE

E-o noapte precum a mea viață
Cu-o ceață albastră–albastră
Și-n noaptea aceasta cu ceață
Eu singură la o fereastră.

Și plouă încet, pe tăcute,
Și tremură-n vânt siluete,
Și proștii își râd pe-ntrecute
De tristele inimi poete.

De tristele inimi în care
Mereu reînvie-nălțimea,
Ci taina aceasta-n mișcare
Nu poate s-o știe prostimea.

Prostimea petrece prin baruri
Și scuipă pe geniu, pe soclu,
Și-aruncă în noapte cu zaruri,
Și cade-ngropată de-un cioclu.

Iar noaptea-i precum a mea viață
Cu-o ceață albastră–albastră
Și-n noaptea aceasta cu ceață
Eu singură la o fereastră.

Eu singură ca o fâșie
De lună pe-o lume obtuză,
În care a ei lăcomie
Cu dorul de artă se scuză.

Și dragostea unde-i în seamă,
Și unde mai pâlpâie oare?
Și cine o-njură de mamă,
Și cine o calcă-n picioare?

O, poate chiar tu, multerezutul,
Se-propie luna lui Faur,
În care ai prins și-ai pierdutu
Pe veci peștișorul de aur.

E-o noapte precum a mea viață
Cu-o ceață albastră–albastră,
Și-n noaptea aceasta cu ceață
Eu singură la o fereastră.

SINGURĂTATE

Sunt singur, sunt trădat, sunt un
mormânt,
La timpul când vor să înfloare teii,
Am sprijin doar în cer, nu pe pământ,
Dinspre partide își fac vânt ateii.

Sunt singur ca atunci când m-am născut
Și ca atunci când voi muri odată,
Pe chipul meu de flacără și lut
Se vede românimea–ndoliată.

Sunt singur, dar oricând urmat de spân,
Și în tristeți, și-n bucurii, oriunde,
Sunt singur ca poporul meu român
Care în sine doar se mai ascunde.

Când scapără un fulger peste munți,
Când vuie o furtună peste mare,
Eu îi întreb pe sfinții mei cărunți,
Mai poate ajuta o lumânare?

Mai poate-o rugă către Dumnezeu
S-adune neamu–acesta într-o mână
Și să-l unească peste un pârâu
Și să-l îndrepte către o lumină.

Mai e-n putere! Mâine fi–vor zori
Și mâine ne-om muta sub alte astre,

Și vor veni cei mulți să pună flori,
Să pună flori pe trupurile noastre.

Dar azi e trist, dar azi parcă nu sunt,
Dar azi îmi scuipă-n lacrimi orișicare –
Sunt singur, sunt trădat, sunt un
mormânt
La timpul, când vor teii să înfloare.

DIN DRAGOSTE

Cum ar sorbi arima din floarea de salcâm
Și aburul din pâine,
Am să mă las sorbită de-un nevăzut
tărâm
Numai să fiu cu tine.

Cum ai sustrage melcul cu-o șoaptă de
descânt,
Golindu-i crisalida,
Am să mă las sustrasă din trupul meu
c-un cânt
Eu, zisa Leonida.

De-acu încolo boală ciudată zi de zi
Mi-a subția făptura,
Sorbită ca aroma, cu aburul voi fi
Ca aerul cu gura.

Iar noaptea, pe când luna va izbucni
prin nor
Cu o lumină pală,
Va-nvolbura profundul tău cer interior
Suflarea mea fatală.

Prelungă sărutare va ține viața mea
Dorit de dureroasă –
Din dragoste, o, spune-mi, parcă-aș
putea visa
O moarte mai frumoasă?

SPIRITUL

Ce oameni triști cu fața mată,
Ce oameni veseli fără față
Într-o cetate–asediată
Trăiesc ceva pe nume viață.

Cei triști găsesc un drum pe apă,
În marea lor singurătate,
Cei veseli îi lovesc și-i sapă
Vrând monopol pe–eternitate.

Iar undeva, într-o lumină,
Stă între timp un spirit mare
Ce–alege grâul de neghină
Cu lumea asta la picioare.

TESTAMENT

Fratelui meu Leonard

Mă-nvinge primăvara cu–al ei zor
De-a înverzi, de-a înflori, de-a coace,
Ce simplu–ar fi să cad lângă–un izvor
Din Căpriana, să visez a pace.

Ce simplu–ar fi, dacă n-aș fi cum sunt –
Un grav refuz la patimi trecătoare,
Pentru cei ordinari de pe pământ
Și dragostea aproape-i o teroare.

Eu sufăr astăzi pentru-un ordinar
Ce-și saltă–o reputație precară,
Dar cum iubirea e din cer un dar,
Mă-nvinge astă verde primăvară.

Totul e verde-n fața mea și tot
Impune bucurie, nu durere,
Iar eu mă duc, precum se duse Lot,
Sodoma și Gomora-s în putere.

Eu merg pe-un drum ce nu se-arată lent,
În urma-mi sarea arde orice stare,
În urma-mi pe-acest drum incandescent
Răsar doar monumente mari de sare.

Mă-nvinge primăvara cu–al ei zor
De-a înverzi, de-a înflori, de-a coace,
Ce simplu–ar fi să cad lângă–un izvor
Din Căpriana, să visez a pace.

Ce simplu–ar fi, dacă–aș trăi cumva
Mai altfel, mai supus, mai cu momemtul,
Dar eu nu pot și toată viața mea
E-o lacrimă ce-și curge monumentul.

Și merg, și merg, tot merg în infinit
Și sufletul nu-mi las nici într-o gară,
Merg către-un frate-al meu cel mai iubit
În cea mai verde-n lume primăvară.

Merg către-un frate-al meu dinspre-un
pustiu
De stare, de gândire, de candoare,
Merg către-un mort mai viu ca orice viu
Care m-așteaptă ca pe-o sărbătoare.

Rămîi cu bine, lume, și rămâi
Cu o enormă, groaznică rușine
Că de la ziua ta, din cea dintâi,
Poeții nu avură loc în tine.

Rămâi și tu, biet trăitor sub vremi,
Ce m-ai trădat dintr-o tocmeală-a pieții,
Ce primăvară, Doamne, de te temi
Că dai în Dumnezeu, lovind poeții!

Ei, cei mai puri, au fost cei mai blamați,
Ei, cei răniți, cântat-au chiar și rana,
Ah, de-am să mor, vă rog, să mă-ngropați
Sub un stejar, din dor, la Căpriana.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Nicholas JORDAN

CAVALERII RĂTĂCITORI AI GRAALULUI

La numai două săptămâni după ce împlinise 63 de ani, pe 11 ianuarie, tata a venit de la birou plângându-se de o durere surdă în coşul pieptului. Mama l-a dus la spital, unde, spre seară, a murit de inimă. Eu nu l-am mai apucat în viaţă. A fi ghid înseamnă să urmăreşti în permanenţă soarele. Ca şi în alţi ani, sfârşitul lunii ianuarie nu mă prinsese acasă, ci undeva, dincolo de tropice, de data aceasta în mijlocul Africii, la rezervaţia gorilelor de munte de la Karisoke, pe muntele Virunga din Ruanda. Telefoanele disperate ale mamei m-au găsit doar după înmormântare.

...Mă băgasem sub duş, când a sunat telefonul. M-am repezit să-l ridic: tocmai coborâsem de la Karisoke cu o franţuzoaică din grup bolnavă de stomac. Înainte de a-mi da legătura cu mama, operatoarea locală, de teamă să nu piardă iarăşi firul, mi-a explicat ea însăşi ce se întâmplase.

– Acum n-are nici un rost să mai vii, s-a auzit apoi slab, de foarte departe, vocea mamei. Şi nu te simţi vinovat, aşa a fost să fie.

– Nu-i nimic de făcut ?

– Sigur că da. Telefonează acasă. O dată pe lună ar ajunge. N-o să fie nevoie s-o mai faci de prea multe ori. Doar nu crezi că mi-a intrat în cap să trăiesc o veşnicie ?

O ascultam pe mama şi mă uitam resemnat împrejur. *Acasă ?* Cine mai ştia ce însemna pentru mine acest cuvânt ?

Mă găseam la hotelul „Mille Collines" din Kigali, capitala Ruandei, „ţara celor 1000 de coline". Cu câteva minute înainte, când intrasem în hol, îi urasem voios portarului *„Mwaramutseho". În câte limbi ştiu să spun „Bună ziua" ?* mă întrebasem în lift, jucându-mă pe degete cu cheia de la camera. *Şapte ? Opt ? Şaptezeci şi... Ia să vedem ! În greceşte ! Care din două,* parakalo *sau* efharisto ? *Nu. Astea înseamnă* vă rog *şi* mulţumesc. Kalimera ? *Asta-i* bună ziua *sau, poate,* bună dimineaţa. *Cum o fi* bună dimineaţa *în româneşte ? Mai ştiu sau nu vreau să-mi mai aduc aminte ?*

Ca şi la Bucureşti, la mii de kilometri distanţă, pereţii hotelului „Mille Collines" păstrau scrijelituri de la gloanţele schimbate în timpul ultimei lovituri de stat. Şi, tot ca şi acolo, de-abia vizitasem un cimitir, cel în care se afla mormântul Dianei Fossey, „sihastra de pe vulcanul Virunga", naturalista americană care iniţiase rezervaţia gorilelor de munte şi care fusese ucisă de persoane rămase neidentificate, probabil braconieri. Respectând testamentul Dianei, sicriul cu trupul său neînsufleţit nu fusese transportat acasă, lângă Sacramento, în California, acolo unde locuiau părinţii ei, ci rămăsese la Karisoke, fiind îngropat aproape de vârful muntelui, în „cimitirul gorilelor", alături de „Uncle Bert", „Kweli", „Digit", „Macho" şi restul micului grup al celor care, timp de 17 ani, îi fuseseră tovarăşi de viaţă şi care, rând pe rând, o precedaseră în moarte.

Acasă ? Unde era pentru mine acasă ? Şi cum să nu mă simt vinovat ascultând-o pe mama ?

Vinovat e puţin spus pentru ce-am simţit în sufletul meu la moartea tatei. Timp de 11 luni, nici n-am îndrăznit să calc pe la mormântul său din cimitirul Templierilor, sus, pe o colină înconjurată de pini, puţin la sud de Solana Beach, la nici cinci kilometri de casa noastră.

M-am dus acolo a doua zi după ce am revenit definitiv la San Diego şi, într-adevăr, înclinându-mă în faţa crucii simple de piatră cu numele lui, am simţit o mare uşurare. Mama îmi descrisese ultimele sale clipe şi cum, atunci când îşi simţise sfârşitul aproape, ceruse o lumânare care se stinsese singură în mâna lui o dată cu ultima sclipire de viaţă:

– Ceva, nu ştiu, greu de descris, ceva ca o lumină, s-a aprins în ochii lui schimbându-le culoarea de la căprui închis la cea a chihlimbarului.

Îmi acoperisem strâns pleoapele cu mâna şi-l văzusem pe tata. Puteam să-i văd faţa, puteam să-i văd lumânarea, puteam să-i văd şi ochii, dar nu vedeam lumina.

– A zâmbit şi a murit, încheiase mama plângând.

În felul său tăcut, nedemonstrativ, urmând datinele strămoşilor care părăsiseră odinioară Scandinavia pentru a se stabili pe malurile Volgăi şi mai târziu pe cele ale râului Spree, lângă Berlin, tatăl meu murise ca un viking. În următoarele nopţi, derulasem de zeci de ori în minte imaginea desprinsă din cuvintele mamei şi, de fiecare dată, mi se umpluseră ochii de lacrimi. Ceva între mine şi tata rămăsese neîmplinit. Nu se predase ştafeta.

Am luat de la maică-mea cheile biroului său şi, timp de câteva zile, am răscolit peste tot, căutând febril prin sertare după vreun semn – ceva, orice, un mesaj adresat mie pe care, după atâtea luni, cei din jur uitaseră să mi-l mai transmită. N-am găsit nicăieri nimic deosebit, cu toate că, în cele din urmă, luasem la rând fiecare cameră, ba chiar podul şi pivniţa. Într-un colţ al garajului, printre zeci de cutii goale de carton, am dat peste un braţ de cărţi în germană, editate de „Mişcarea Internaţională a Graalului" cu sediul la Vomperberg, în Tirol. M-am gândit imediat că aşa se explica de ce tata ceruse să fie înmormântat în cimitirul Templierilor, un ordin religios care, potrivit legendei, avusese, la un moment dat, în posesia sa sfântul potir al Graalului. Se vedea clar însă că doar una sau două din cărţi fuseseră răsfoite şi, în nici un caz, nu se vedeau adnotări ori semne pe margini.

Nu-mi aminteam ca tata să-mi fi vorbit despre Graal vreodată, iar mama m-a asigurat că nici cu Templierii nu era amestecat:

– Pur şi simplu, i-a plăcut priveliştea de pe colină. Mi-a zis odată că acolo, sus, şi-ar dori să petreacă eternitatea.

– Ştii, mamă, în noiembrie 1963, John Kennedy a spus exact acelaşi lucru despre dâmbul cel mai înalt al cimitirului din Arlington, în Virginia, şi, o săptămână mai târziu, chiar acolo a şi fost îngropat.

– Pe toate le-a spus, primul, Kennedy ăsta, s-a strâmbat mama. Mâine-poimâine, ai să-mi spui că tot de la el ai luat primele lecţii de germană.

– A fost numai un eşantion din ce-am învăţat fără să vreau ca ghid, am spus împăciuitor. Hai să-l lăsăm în pace pe Kennedy. Mi-o fi venit şi mie mintea la cap între timp. Acum, ţin cu republicanii.

– Era şi timpul. Să ştii însă că eu nu m-am schimbat nici un pic. Nu sunt omul prezicerilor dar, după ce le-a făcut astă-iarnă Schwartzkopf arabilor în Golf, sunt sigură că George Bush va rămâne încă patru ani la Casa Albă iar, după aceea, Quayle o va ţine şi el mai departe până în anul 2 004.

Mama era la fel de sigură că nimeni din familia noastră nu comandase pachetul cu cărţi şi că ajunseseră la noi din greşeală.

– O simplă coincidenţă, a spus ea, măsurându-mă atent din cap până-n picioare. Nu te grăbi să faci din ţânţar armăsar.

N-am contrazis-o. Totuşi, de-a lungul anilor, mă ciocnisem de prea multe ori cu nălucile Graalului ca să nu înregistrez sincronicitatea apariţiei cărţilor în mijlocul unei grămezi de cutii goale. M-am dus la San Diego şi am cumpărat, cât am putut de repede, un bilet dus-întors pentru München, aeroportul internaţional cel mai apropiat de „Aşezarea Graalului de la Vomperberg", o regiune a Austriei pe care nu o vizitasem niciodată, dar care, din câte citisem, constituia „un mic paradis tirolez".

De cum m-am urcat în avion, un colţ ascuns al creierului s-a pus nechemat în mişcare şi a început să recapituleze cu rapiditate tot ce acumulasem despre Graal în ultima vreme. Destule. Printre altele, cu doi ani în urmă, la Lagos, în cursul turului de oraş, dădusem, chiar în vecinătatea Bibliotecii americane, peste o clădire joasă, cam ponosită, pe frontispiciul căreia strălucea o firmă discretă de alamă: „Grailland – the Iju Hill Headquarters of the Nigerian Grail Movement". Nu mă simţisem însă capabil să-i trec pragul. *Grailland, Lagos ?* Suna la fel de anapoda ca şi orăşelul Valhalla de la noi, din America. *Mai curând Graceland... Deşi, dacă mai e cumva în viaţă, n-ar fi exclus să se supere Elvis.*

Nu exagerasem deloc când îi spusesem mamei că mă schimbasem. Odinioară, în mijlocul primului meu zbor spre Japonia, mă trezisem pe neaşteptate într-o stare de spirit vecină cu euforia şi asta fără să fi început măcar studiul Zenului. Acum, să fi înghiţit o ladă întreagă de amfetamine şi tot n-aş mai fi simţit nimic. *Poate că mi-am pierdut cu desăvârşire avântul tinereţii. Poate că m-a ajuns din urmă vreun blestem atât de întârziat, încât şi-a pierdut pe drum înţelesul: trebuie neapărat să dau cu ochii de Graal ca să-i (să-mi) pot descifra, o dată pentru totdeauna, secretele.* Am scos din geanta de voiaj cărţuliile pe care le luasem de-acasă, le-am pus pe tăblia ataşată de scaunul din faţă şi m-am apucat sârguincios de lucru.

Aparent, misterul Graalului fusese descifrat deja în urma eforturilor unui anume Abd-ru-shin. „Mulţumită remarcabilului său volum de peste 1 000 de pagini, intitulat «Im Lichte der Wahrheit», «În lumina adevărului», noţiunea de Graal (Grail, în engleză; Gral, în germană, Grial, în spaniolă, şi Graal, în celelalte limbi romanice), considerată până nu de mult ca aparţinând domeniului legendelor, a ţâşnit victorioasă din penumbra ipotezelor pentru a fi plasată în lumina orbitoare a faptului ştiinţific dovedit."

Abd-ru-shin e pseudonimul adoptat de un mistic german pe nume Oskar Ernst Bernhardt. Tot ceea ce conţine cartea sa nu a fost rodul unei revelaţii instantanee, ci rezultatul a nenumăraţi ani de meditaţie. „În lumina adevărului" nu-i chiar aşa de greu de urmărit. Are, totuşi, 1 000 de pagini. M-am concentrat mai mult asupra broşurilor ce o însoţeau. Reieşea de-acolo că Biblia, a cărei valabilitate absolută nu era contestată, are nevoie de un text ajutător care să-i răstălmăcească pasajele mai obscure „prin prisma secolului XX". Abd-ru-shin aplică apoi acelaşi tratament şi filozofiilor orientale, concluzia sa finală fiind că oamenii au mai multe vieţi, în decursul cărora, după fapte, sufletele lor se împovărează sau se purifică de păcate, oscilând necontenit între pământ şi ceruri ca nişte baloane cu nacelă care, pentru a se înălţa, trebuie să-şi arunce lestul.

„Multiple existenţe ? Ce-i aşa de mirare ?" întreabă el. „În definitiv, la fiecare două luni, nu-şi schimbă fiecare din noi corpul în întregime prin regenerarea celulelor ?" La moartea biologică a învelişului său temporar, sufletul îl părăseşte şi, după o îndelungată căutare, pătrunde în foetusul unui copil nenăscut. „Adevărul este că noi înşine ne alegem părinţii şi nu ei pe noi".

După acest veritabil caleidoscop de existenţe, unele suflete, mai meritoase, îşi răscumpără treptat păcatele şi nu mai au nevoie să se reîncarneze. Ajunse acum în stare pură, dezgolită de orice înveliş material, sufletele alese îşi iau zborul în căutarea Graalului. Potrivit lui Abd-ru-shin, nici Graalul nu trebuie perceput ca un obiect concret, ci ca un recipient metafizic al forţei divine care, bineînţeles, nu prea are cum să se afle pe pământ. „Mult deasupra ciclului etern al Creaţiei planează în centru, ca o coroană, o insulă albastră, pe-al cărei punct culminant, inaccesibil paşilor celor nechemaţi, se înalţă majestuos «Cetatea Graalului», refugiul mistic cântat de-atâţia poeţi."

Îmi venea să mă dau jos din avion. Ce rost mai avea să mă duc în Austria şi asta, mai ales, acum, în mijlocul iernii ? Dacă Graalul era doar un concept, puteam să-l studiez la fel de bine acasă sau tolănit pe orice plajă din San Diego. Tirolul puteam să mi-l imaginez şi singur. *Situat la o altitudine de peste 1000 de metri şi adăpostit cu generozitate de piscurile semeţe ale Alpilor...*

Încet-încet, totuşi, m-am mai încălzit la cele citite. „O insulă albastră ?" Asta parcă nu suna chiar aşa de rău. În plus, din cuprinsul aflat la începutul fiecărei broşuri reieşea că absolut toate conţineau cel puţin un capitol consacrat lui Parsifal şi lăncii sale miraculoase, ba, mai mult, pe una din coperţi, cu pletele în vânt şi faţa îngândurată, se răsfăţa, în toată splendoarea, eroul preferat al lui Wagner: „Contemplând în zăpada proaspăt aşternută urmele însângerate ale lebedei rănite, Parsifal încearcă, pentru prima dată în viaţă, revelaţia milei."

La aeroportul din München, tocmai mă pregăteam să-mi cumpăr biletul pentru avioneta de Innsbruck când am observat, chiar în faţa intrării, un autocar bleumarin cu „Vomperberg Express" pictat în litere mari, fluorescente, pe laturi.

De data aceasta, chiar că am luat-o ca pe un semn de sus. Am înşfăcat bagajele şi m-am repezit afară din clădirea aeroportului. În faţa mea, alţi 10 pasageri începuseră disciplinaţi să urce unul câte unul în autocarul albastru. După ce ne-am aşezat pe scaune, şoferul s-a întors spre noi şi-a potrivit grijuliu microfonul, a înclinat uşor capul, apoi a întrebat în engleză: „Toată lumea la Vomperberg ?" Fiecare pasager a ridicat ascultător mâna, iar autocarul s-a urnit încetişor din loc în zumzetul de-abia auzit al motorului.

Mi-am scos din geanta de voiaj câteva reviste multicolore intitulate „Lumea Graalului" şi am deschis-o pe cea mai recentă: „Situat la o altitudine de circa 830 de metri şi adăpostit de pereţii sudici ai lanţului muntos Karwendel, podişul Vomperberg domină cu semeţie întreaga vale a Innului dintre Innsbruck şi Schwaz, o mică aşezare renumită încă din antichitate pentru zăcămintele sale de argint."

Cu cugetul împăcat, mi-am pus pe urechi căştile Walkman-ului. Compusesem, împreună cu Danny, prea multe broşuri de turism, ca să nu ştiu exact care vor fi următoarele cuvinte ale şoferului.

– De ce-aţi venit aici ? m-a întrebat cu blândeţe şefa serviciului de primire al „Mişcării Graalului".

– Nu ştiu, i-am răspuns cu sinceritate.

– A-ha, a zis ea şi s-a afundat în studiul unor tabele destul de complicate. Aparţineţi, deci, categoriei B.

– Aşa este, am încuviinţat.

– Categoria B este cazată în corpul C al şcolii de echitaţie. S-a sculat în picioare şi m-a condus la fereastră. Vedeţi ? Clădirea aceea joasă din spatele hotelului alpin „Weberhof".

– Văd un fel de cabană prelungă, pe-al cărei fronton este pictată o cruce într-un cerc.

– Nu, nu. Acolo e templul Graalului. Şcoala este puţin mai în faţă.

– Mai în faţă e un tăpşan cu nişte steaguri. De pildă, la mijloc, fâlfâie drapelul britanic şi, lângă el, pot desluşi albverdele celui nigerian.

Am numărat repede toate drapelele.

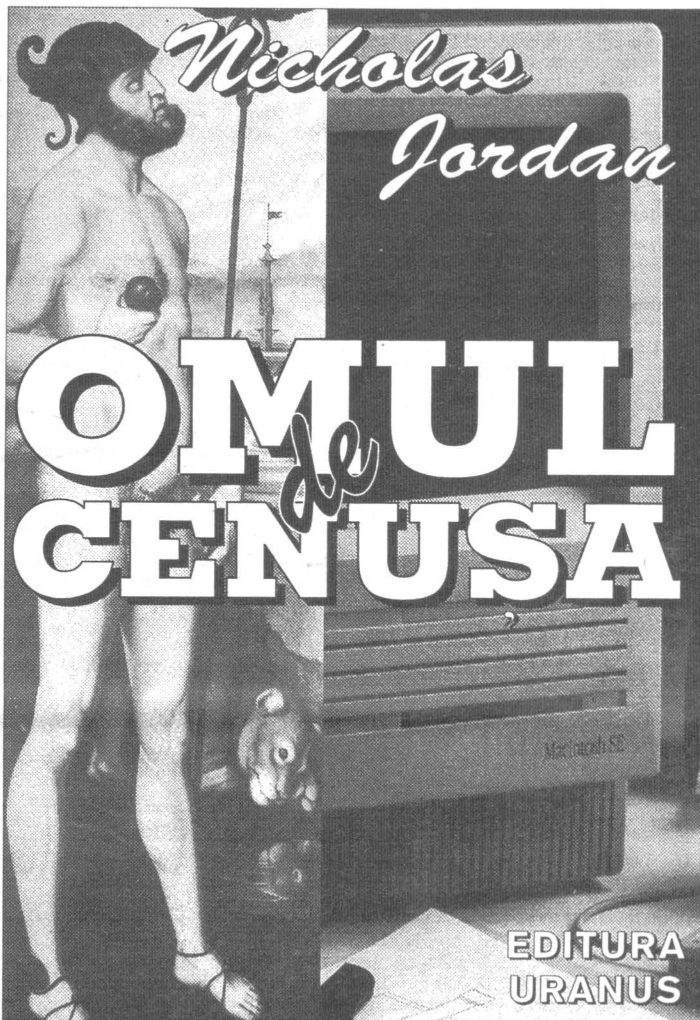
– Sunt 16. Asta înseamnă că aveţi centre de studiu în tot atâtea ţări ?

– Mai multe, cred. Mesajul Graalului se face auzit cu o autoritate mereu sporită în toate ţările lumii.

– Şi templul ? Templul cu o cruce pe el? Nu înseamnă asta că este o biserică ? Văd şi o clopotniţă alături...

– Nu poate fi o biserică, pentru că noi ne adresăm tuturor raselor şi tuturor credinţelor. Drapelele le ridicăm sus pe catarg doar cu ocazia sărbătorilor şi, întâmplător, săptămâna viitoare, cade una

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

din cele mai importante: „Sărbătoarea Stelei care Răspândește 1 000 de Raze". Unii o socotesc a fi Steaua Magilor. Alții cred că este Marea Cometă, prevestitoarea Apocalipsei, pe care numai de-acum încolo o putem aștepta cu-adevărat.

– Am citit deja despre această renumită festivitate în revista „Lumea Graalului", am spus. Acolo scrie însă că, în același timp, ea se mai numește și „Sărbătoarea Rozelor", aceste flori delicate dar cu mulți spini, reprezentând, în lumea Graalului, simbolul iubirii. Roze, raze, comete, Apocalipsa... N-ar fi mai bine să vă hotărâți ce anume exact sărbătoriți pe 29 decembrie?

Femeia s-a uitat îngândurată la mine, dar nu mi-a răspuns. Ne-am întors amândoi la biroul pe care mai zăcea încă pașaportul meu. L-a deschis absentă și a frunzărit printre pagini:

– Vă cheamă Ursache. Un nume tipic saxon.

– Ca și Abd-ru-shin.

– Abd-ru-shin provine din două rădăcini: una, arabă; cealaltă, persană. Împreună, ele alcătuiesc un nume-simbol, care înseamnă „Fiul luminii". Se presupune că, într-una din viețile sale anterioare, Abd-ru-shin s-a numărat printre marii inițiați ai Egiptului, pentru ca, două milenii mai târziu, să devină un neînfricat emir arab. Viața sa din Persia nu ne-a fost dezvăluită încă.

Am început s-o cercetez mai cu luare aminte pe femeia de la birou. Și ea avea un aer vag exotic (egiptean sau arab sau persan), datorat, cu siguranță, părului ei lung, negru ca abanosul, căzându-i liber până la talie. Era cam scundă, mai ales prin comparație cu capul, ale cărui trăsături ferme, regulate, păreau, totuși, prea mari. Nu se putea spune că era frumoasă. Purta un taior bleumarin, bine tăiat, și o bluză albă de mătase, iar la gât îi atârna un medalion de aur cu lanțul foarte scurt. Întreaga ei atitudine radia competență, așa cum, până atunci, văzusem doar la câteva din colegele mele mai experimentate de la Globe. Și tot ca noi, ghizii, avea înfiptă discret la rever o insignă cu numele. Al ei era Irmingard. Tenul îi bătea puțin spre măsliniu, însă aș fi pariat oricum că nu e nemțoaică. Putea să aibă în jur de 35 de ani.

– Am văzut de la fereastra autocarului un fel de piramidă din blocuri de granit, am spus în momentul când tăcerea din cameră devenise stânjenitoare. Mormântul lui?

– Al lui și al familiei.

– Am citit undeva că pe fata sa cea mai mică o cheamă Irmingard, am adăugat și m-am uitat fix la insignă. Frumos nume.

– E-adevărat că am fost numită în cinstea ei, dar, din păcate, *fraulein* Irmingard Bernhardt a murit anul trecut.

– Îmi pare rău.

– Moartea nu este ceva de care să ne pară rău. Este doar o graniță dintre două existențe. O regret, totuși, pe *fraulein* Bernhardt. Mi-a fost ca o mătușă. M-a ținut în brațe când m-am născut. Mi-aduc bine aminte. Și asta a fost o graniță greu de trecut, dar uite că suntem cu toții aici.

Foarte preocupată, actuala domnișoară Irmingard (îmi închipuiam că era domnișoară pentru că nu purta nici un fel de inel pe deget) a început să aleagă niște fișe albastre dintr-un sertar. Mi-am închipuit că, ori voia să facă o pauză de efect, ori nu mai aveam nimic să ne spunem.

– M-am uitat la câteva din coperțile cărților și revistelor dumneavoastră, am pornit eu iarăși firul conversației. Scrie acolo că drepturile de autor de pe urma „Luminii adevărului" aparțin lui Siegfried Bernhardt. Siegfried! Alt nume pe gustul meu. Nu-mi mai rămâne acum decât să dau de urmele lui Parsifal.

– Atunci trebuie să citiți neapărat „Im Lichte der Wahrheit". Este o carte cu totul specială.

– Nu mă îndoiesc.

– Trebuie s-o citiți. E remarcabilă!

– Vă cred, dar hai să n-o luăm iar de la capăt.

– Dacă tot v-ați uitat la coperți, ați observat, desigur, și sigla de pe pagina de gardă?

– Un „A" mare, grecesc, înscris într-un cerc format de un șarpe care-și mușcă vârful cozii, am răspuns repede, mândru de spiritul meu de observație.

– Adică?

– Adică ce?

– Păi, n-ați înțeles? Alfa și Omega. În această carte se găsesc răspunsurile la toate întrebările.

– Eu am doar două. Ce s-a întâmplat cu Parsifal? Ce s-a întâmplat cu lancea lui?

– Abd-ru-shin îl prezintă pe Parsifal drept marea speranță, marea promisiune a umanității. Deși, din punct de vedere genetic, Parsifal este unul din noi, în același timp, în el există și un germene izvorât direct din voința Domnului.

– Mai lămuriți-mă o dată. Este sau nu este unul din noi?

– Ca să vă lămuriți cu-adevărat, trebuie să...

– Voi citi, voi citi! Și lancea?

– Abd-ru-shin ne spune că, în mâini rele, ea întruchipează forța divină prost folosită, arma lui Lucifer, care ne-a vătămat deja spiritul, rana deschisă de el nemaitămăduindu-se. În mâini bune, lancea vindecă. Atingerea ei curăță sângele și limpezește pe loc firul gândurilor, accelerând astfel fluxul vital ce va cicatriza rana până atunci sângerândă. Vindecarea deplină însă nu se poate produce decât folosind aceeași armă care a cauzat rănirea. Este deci rolul lui Parsifal să-i smulgă lui Lucifer lancea și să aibă grijă ca ea să rămână pe veci în păstrarea mâinilor bune.

– Vasăzică, nici lancea nu există fizic.

– Creatorul și creația sa comunică printr-un loc în spațiu, un loc lipsit de substanță și de coordonate: Graalul. Lancea este energia de transmisie.

– Mulțumesc. În linii mari, m-am lămurit. Dar, sincer să fiu, mă așteptam la cu totul altceva.

Aș fi dorit ca domnișoara Irmingard să fie curioasă să afle la ce mă așteptam eu de fapt, dar ea a rămas tăcută. *De ce-ar interesa-o? Nu sunt altceva decât un pacient grav rănit, care nu știe ce vorbește. Poate că vede zilnic indivizi mai căpiați decât mine.*

– N-am nimic cu lumea simbolurilor, am continuat, fără să mai aștept vreo invitație. Dimpotrivă, le ador. Dacă aș putea, m-aș juca toată vremea cu ele, făcându-le să ricoșeze unul într-altul, ca niște popice. Credeam însă că Graalul personifică, în primul rând, călătoria. Dacă-l putem sau nu găsi, aproape că nu mai contează. În schimb, acțiunea de a porni în căutarea sa reprezintă, pentru mine, libertatea.

– Cu alte cuvinte, pentru dumneata, faptul de a putea călători echivalează cu a fi liber? Nu e deloc așa. Încotro să ne ducem? Graalul poate fi oriunde, dar nu oricine îl poate găsi. „Numai cei curați în vatra gândurilor", ne spune Abd-ru-shin.

– Haideți să luăm un exemplu. Dumneata. Dumitale nu-ți place să călătorești?

– Eu m-am născut chiar aici, la Vomperberg. Mă credeți că n-am simțit niciodată nevoia să părăsesc acest loc, deși, bineînțeles, nimeni nu mă oprește? Simt, totuși, că numai aici îmi pot realiza devenirea spirituală.

– De ce numai aici, nu și în altă parte? Dacă n-ați călătorit, cum puteți avea un sistem de comparație? Din curiozitate: cunoașteți mai multe limbi, de asta sunt sigur. Acum, vorbim în engleză... Evident, vorbiți germana, probabil că și franceza... Ce altceva, araba sau greaca?

– Franceza, da. Araba și greaca, nu. Vorbesc însă bine portugheza, limba părinților mei. Unde vreți să ajungeți?

M-am aplecat puțin în față și, pentru câteva clipe, am privit-o pe Irmingard drept în ochi:

– Unde? Pentru a-mi alina rana ce nu se mai vindecă, ar trebui, probabil, ca, în următoarele minute, s-ajung în corpul C, am murmurat pe un ton lugubru, de parcă locul meu în coada de la reîncarnarea sufletelor ar fi fost cumva în pericol. Din nefericire, eu nu m-am născut, ca alții, în mijlocul pădurilor. Sunt, deci, contaminat. Când voi scoate din nou capul afară, s-ar putea să mă îmbolnăvesc la loc. Haideți să procedăm invers. Dovediți-mi cumva că vă veți fi păstrat intactă vatra spiritului, chiar și după ce-ați trece – pentru o scurtă perioadă, desigur – prin ce-am trecut eu.

– Judecând după cum vorbiți, nu mă îndoiesc că ați trecut prin *prea* multe, a încercat să-mi răspundă cu aceeași monedă Irmingard, deși se vedea de la o poștă că armura ei lucitoare de brav cavaler al Graalului nu-i apăra și inima. Dădusem semne că sângerez, iar asta îi trezise mila.

– Eu am fost ghid. Meseriile noastre se aseamănă: amândoi trebuie să știm cum să comunicăm cu oricine și de-a curmezișul oricăror bariere. Înțelegeți acum de ce v-am întrebat câte limbi străine vorbiți. Încercați să lucrați ca ghid o săptămână sau două. Cred că vi se potrivește. S-ar putea chiar să vă și placă.

– Chiar așa?

– Chiar așa. La două-trei ore cu mașina de-aici, în Elveția, se găsește sediul central al companiei de turism unde am lucrat până acum o lună. Cu talentul dumitale indiscutabil de a expune lucrurile foarte clar și încă în patru limbi simultan, ați fi imediat angajată. Mai am o oarecare influență la cabinetul directorului general. Tot ce ne mai rămâne de făcut este să dau un telefon.

De câteva minute, îmi tot chinuiam mintea încercând să ghicesc ce fel de cod genetic combinase pomeții proeminenți, ochii verzi și nasul semitic cu nări fremătânde care săreau imediat în ochi pe fața aceea micuță, în formă de inimă. *Bine, bine, or fi vorbit ai tăi portugheza, dar, de venit, nu prea veneau ei din Portugalia. De unde atunci? Brazilia, Goa, Macao?* O măsură de spirit teutonic își găsise și ea pe undeva locul, pentru că Irmingard mi-a răspuns destul de tăios:

– Înainte de orice, ar fi mai bine să ne întoarcem la scopul inițial al vizitei dumneavoastră. Dumneavoastră ați venit aici, nu eu...

– Nu fiți așa sigură. În lumea lipsită de puncte de referință a Graalului, cum putem demonstra cine a venit la cine?

– A-ah... Vreți să spuneți că sunteți deja un inițiat? Se schimbă lucrurile. Va trebui să mă scuzați o clipă. Chestionarele pentru stabilirea gradului de inițiere sunt în camera de-alături.

– Un inițiat? He-he! N-am nici cea mai mică idee! Deși, cine știe? Nu s-ar putea să fiu și să nu-mi fi spus nimeni? Ce ziceți? Ar fi posibil? Eu credeam că ți se spune numai când ești un ales.

– Așa e. Dar aleșii nu vin la noi. Noi suntem cei care-i caută. Îmi pare rău. Aș fi dorit să vă ajut.

– Tot ce vreau, de fapt, e să înțeleg mesajul Graalului. Poate că-l voi găsi în cartea de pe biroul dumneavoastră, însă n-am cum să-mi dau seama. Până azi, de-abia am răsfoit-o.

– Atunci, cum am putea discuta „Lumina adevărului"? Ea nu se adresează inteligenței, ci doar intuiției. Numai după ce veți fi citit-o în întregime, veți înțelege, în sfârșit, cine a scris-o.

– Am apucat, totuși, să citesc partea cu insula albastră plutind deasupra cerurilor. Repetați neîncetat că Graalul poate fi oriunde, însă, oricum ați întoarce-o, pare să se găsească întotdeauna numai pe locul cel mai înalt.

– Teoretic, aveți dreptate. Dar, ce mai contează? N-ai spus chiar dumneata că toți cei plecați în căutarea Graalului sunt deja în toiul unei călătorii fără de întoarcere?

Cu un gest hotărât al capului, Irmingard s-a ridicat de la birou și a plecat alături să-și caute chestionarele.

– Las' că vedem noi acușica cine-mi sunteți, a spus ea dramatic din ușă.

– Da, da, vedem noi care pe care, am murmurat printre dinți. Ori ajung eu un slujitor al Graalului, ori ai să devii tu ghid.

(Fragment din romanul ***Omul de cenușă,*** *apărut recent la Editura Uranus)*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

STAREA CULTURII SCRISE

Bine organizat de Inspectoratul pentru cultură Cluj, Biblioteca județeană „Octavian Goga" Cluj–Napoca și Ministerul Culturii, *Salonul național de carte și publicație culturală* a avut parte de succesul scontat. Cu un amendament, a fost mai mult un succes de casă, strict între specialiști (editori, directori de edituri, graficieni, publiciști) și mai puțin, către deloc, un succes de public (puțin reprezentate alte categorii). Amplasarea Salonului la edițiile viitoare, în zona centrală a Clujului, Piața Unirii, Muzeul Național de Artă, ca sediu central al Salonului, cu standuri strict pentru prezentări, Piața Păcii, a Teatrului Național și chiar aleile Parcului municipal, ar fi benefice pentru contactul direct al cititorului cu publicațiile culturale și cartea.

Până la ediția viitoare, vă supunem atenției o privire critică asupra cărții și publicațiilor de cultură, concluziile desprinzându-se singure. Una se impune de la sine – avem nevoie de *bani*, de cât mai mulți bani și, dincolo de sponsori, de o reală susținere din partea statului. Să dăm însă cuvântul specialiștilor:

Z. ORNEA (director al Editurii Minerva)

Cartea, ca și publicațiile de cultură, trece printr-o mare criză, înainte de toate, o criză financiară. Cartea trece printr-o situație, aș caracteriza-o eu, dramatică. Îndrăznesc să cred că s-a făcut o mare greșeală că s-a început privatizarea în spațiul culturii. E greu deci de crezut în ce condiții și cum vom reuși să o redresăm, în așa fel încât cultura să nu sucombe. Interesul meu, și ca istoric literar legat de apariția cărților din literatura română clasică, e să-i restituim pe clasici integral, cu tot ce au scris. Greutățile sunt imense, pentru că un singur volum dintr-o ediție critică înseamnă o pierdere care depășește câteodată două milioane de lei. Trebuie să ne zbatem să obținem subvenții, fără de care aceste cărți nu pot apărea. Iar fără aceste cărți nu putem vorbi de cultură română. Nu știu dacă generația mea, poate cele viitoare, va prinde vremuri mai bune și cartea românească, mă refer aici mai ales la patrimoniul literaturii clasice, să poată avea orizont deschis. Privatizarea e necesară, nu însă în ritmul acesta, noi am depășit Europa, pentru că în România există la ora actuală circa 1800 de edituri. O vreme am fost președintele comisiei care dădea atestate editurilor particulare. Cu puține excepții, majoritatea celor particulare așteaptă să dea un „tun", o lovitură de succes, s-a creat astfel un sac de carte, o învălmășeală a criteriilor care nu poate fi benefică pentru cultură în general. La publicațiile de cultură situația e și mai dramatică. Avem speranțe că pentru 1993 ele să apară. Împreună cu Augustin Doinaș și Laurențiu Ulici am fost la Primul Ministru Văcăroiu care, dintre toți miniștrii de după 1989, s-a arătat mai înțelegător și a oferit subvenții de aproape 90 de milioane de lei, care asigură apariția unui număr de 11 reviste literare. Într-o situație grea se află și revistele Ministerului Culturii, toate trăiesc practic de pe o zi pe alta. Sper că lucrurile se vor limpezi și că cineva va înțelege că fără subvenții nu există cultură.

Georgeta DIMISIANU (director al Editurii Albatros)

Salonul rămâne acel bun prilej de a vedea ce se întâmplă cu cartea românească. Asta mă interesează pe mine în primul rând. De la un an la altul, cartea românească se impune publicului românesc. E un fenomen încurajator, care ne dă mari speranțe pentru viitor. Publicațiile culturale trebuie ajutate, ele oferă literaturii române contemporane cadrul afirmării.

Daniel DRĂGAN (director Editura Arania, Brașov)

Cartea românească este într-o frumoasă ascensiune. Salonul este, fără complezențe, tot mai bun și convingător. Editurile încep să-și definească un profil, ceea ce nu era cazul la primul salon, cel din 1991. Erau atunci doar încercări timide, apariții disparate, greu alăturabile. Acum, deja se structurează profilurile editoriale, există motive să sperăm că anul viitor ne va aduce surprize și mai mari. Cred că vom asista și la o reorientare a cititorilor noștri. Imediat după Revoluție, s-a manifestat o sete deosebită pentru scriitorii români din exil, rupți atâta vreme din trupul literaturii noastre. Era apoi o foame de literatură occidentală, la care nu aveam acces sau aveau doar câțiva. Literatura bună, adevărată și cinstită a exilului nostru s-a reîntrupat în literatura română, curiozitatea pentru literatura occidentală este și ea satisfăcută, deși aceasta din urmă dă un număr mare de cărți îndoielnice, calitativ vorbind. Cititorul român, care este astăzi întors către occident, va ajunge curând să-și dorească literatura română, Buzura, Preda, Breban, Bănulescu. Cred în viitorul frumos al literaturii române. Pentru că acum, dacă mi-aș pune întrebarea care este romanul românesc pe care îl lansează actualul Salon clujean, n-aș ști ce să răspund. Cât privește publicațiile culturale, ele încă au pasiunea războaielor politice. Pe măsură ce armele vor tăcea, cred că muzele își vor spune cuvântul .

Octavian PALER (director onorific „România liberă")

Depinde din ce perspective privim și judecăm starea cărții. Din punctul de vedere al interesului Puterii față de cultură și soarta culturii, stăm mizerabil. Dacă privim din perspectiva faptului că în ciuda tuturor dizgrațiilor pe care le are de înfruntat, cartea încă reușește să intereseze atâția oameni, cum se vede și la acest Salon. Mi se pare că ține, dacă nu de miracol, oricum de un început de speranță. Sper că românul nu-și va pierde gustul pentru lectură, că aici la noi scriitorii vor avea cititori fideli și foarte buni. Dacă cititorii noștri s-ar îndepărta de carte, din pricina mizeriilor pe care le trăiesc, din pricina grijilor vieții zilnice, mă tem că s-ar altera condiția noastră. Eu cred că fără cultură omenirea se îndreaptă iremediabil spre un barbarism de lux. Publicația de cultură trece prin serioase încercări. Tirajele s-au redus simțitor, ceea ce înseamnă o stare de reflux, cred eu, a interesului oamenilor pentru cultură. Reflux explicabil în parte și care, sper eu, se va încheia. Încă o dată o spun, fără cultură nu se poate. Omul e pândit de pericole foarte mari, chiar mai mari decât pericolul sărăciei. Este o criză pe care o resimțim cu toții, o criză cu foarte multe implicații. Ea îi obligă pe intelectuali să-și sondeze conștiințele în adânc, pentru că printr-o Revoluție nu se poate trece ca printr-o grădină înflorită .

Valentin TAȘCU (director general al Editurii Atlas–Clusium, Cluj–Napoca)

Cartea se află într-o perioadă de tranziție, cum se află toate din lumea românească de astăzi. Dar cartea, zic eu, se află într-o situație mai bună, se mișcă în direcția valorilor. Progresează editurile particulare, până la un nivel mijlociu, celelalte edituri își păstrează tradiția, statutul, preiau greutățile pe care le avem și noi. Ne preocupă problema publicului care preferă încă cărți de slabă calitate, îndreptat fiind spre literatura mai sexy, mai picantă, spre cărțile polițiste dure. Dar lucrurile se vor așeza, iar cartea bună își va reocupa locul pe care îl merită. Revistele traversează o perioadă grea. Ele nu reușesc să-și modifice o parte din gândirea pe care o aveau și înainte de 1989. Nicolae Manolescu spunea, pare-se, că noi am reușit să ne realizăm idealurile noastre de acum zece ani. Asta e însă insuficient. Există încă o inhibiție a revistelor care nu vor să iasă dintr-o anumită austeritate, ele trebuind să intre într-un joc cu publicul. Cartea și publicația de cultură se adresează publicului, trebuie să întâmpini acest public, fără să-i faci concesii. Eu personal nu sunt mulțumit de starea și mișcarea publicațiilor de cultură din România. Este o mișcare onorabilă, dar nu cea de care avem nevoie. Trebuie dezertat de la morga care s-a impus în acest peisaj de revistă.

Vasile IGNA (directorul Editurii Dacia, Cluj–Napoca)

Salonul a fost, dintr-un punct de vedere, mai reușit decât precedentele ediții. E firesc să fie așa, trei ani au mai cernut valorile, chiar și interesele. Ceea ce s-a prezentat e superior ca număr și titluri. Lipsesc o serie de edituri, dar nu acesta e scopul unui salon de carte. Am o mâhnire. Deși iubesc locul unde se desfășoară Salonul, eu l-aș fi vrut organizat în spațiul Muzeului Național de Artă din Piața Unirii, e important ca un salon să aibă un impact direct cu publicul cititor. Aici au fost mai mult oamenii casei, noi ne cunoaștem, important este publicul. Publicațiile trec prin aceeași criză financiară, dar și una de interes a cititorului. Salonul oferă o imagine asupra potențelor și posibilității culturii românești scrise de azi. Premiile Salonului sunt în general onorabile, mai puțin expresive decât în anii precedenți, tocmai pentru că există o creștere calitativă a editurilor, o apropiere a valorilor. Cu toate greutățile întâmpinate, mai ales în ultimul an, legate de schimbarea statutului, probleme financiare, care sunt ale tuturor, Editura Dacia este într-o creștere valorică, dovedită și la actualul Salon. Este o editură serioasă, cărțile sunt căutate și cerute, o editură care și-a găsit un public cititor pe măsură.

Desen, 1945

Ion MIRCEA (redactor șef al revistei „Transilvania", serie nouă, Sibiu)

Nu există carte în perioada de tranziție și nici publicație în perioada de tranziție. Tranziția nu are nimic comun cu cartea, tranziția nu ar trebui să se răsfrângă în nici un chip asupra destinului cărții. Există greutăți pentru cei care zămislesc cartea sau publicația de cultură. După dictonul vechi, „cele ce sunt cum că sunt, iară cele ce nu sunt cum că nu-s". Cât privește evoluția cărții, eu aș pune problema piramidal, în sensul piscului de piramidă care era numit „logos demiurgus". Să privim puțin de sus, nu așa cum era privită cultura înainte de 1989, ci așa cum ar trebui văzută cultura în eternitate. Începând cu Dumnezeu și până la talpă, până la mine, nevrednicul. Ar trebui făcut ceva pentru carte, acolo sus. Mă mir că termenul de cultură apare atât de rar în discursul politicienilor noștri pe care i-am ales. Adeseori, el este asociat cu cel de agricultură. Nu este dezonorant pentru cultură, dar remarc o alteritate. Nici în agricultură tranziția încă nu s-a sfârșit, nici acolo copertile nu sunt desăvârșite. Cultura ar trebui gândită în sensul și în virtutea celor eterne. E o mare responsabilitate, nu vreau să spun lucruri comune. Este important ca actualii guvernanți să *NU* ducă cultura de râpă, pentru că acest păcat nu se mai spală în veci. Trebuie gândit un program cultural guvernamental, care să pornească de la o selecție autentică a valorilor, în care statul să investească mult. Să nu investească în goluri, în cărți fără Dumnezeu, în publicații pe care nu le citește nimeni. Într-o Românie Purgatorială, rostul unei publicații de autentică expresie culturală este să deștepte în cei ce îi ies în cale reperele fundamentale ale situării în spirit, un simț al valorilor, al creațiilor, sensul moral și sacrificial al existenței umane.

Anchetă realizată de Demostene ȘOFRON

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Macedonski inedit

Era în iarna anului 1954, în preajma centenarului nașterii poetului. Seara. Pe Șoseaua Iancului, zăpada, spulberată de vânt, era așternută în lungi troiene... Am intrat, la numărul 52, în casa în care locuiau soția poetului, Ana, fiica sa, Nina, și ginerele lui Macedonski, poetul Mihail Celarianu.

Ana era o bătrânică de peste 90 de ani, cu auzul atrofiat de trecerea anilor, dar cu mintea lucidă și cu nimic alterată de vârstă. Citea un roman de Mathilde Seraõ, în limba franceză. Și-a ridicat privirea spre mine, apoi mi-a depănat amintiri din viața marelui poet arătând cum acesta scria intens, noapte de noapte; foi după foi erau acoperite cu versuri. Adeseori, Macedonski o trezea din somn, în toiul nopții, pentru a-i citi din creațiile la care trudea neostenit, astfel că ea era primul cititor și „critic", părtașă neobosită la munca poetului.

Amintirile copleșeau: dindărătul ochelarilor mă priveau niște ochi duioși, în care licăreau urmele văpăilor stinse ale unei frumuseți de altădată („où sont les neiges d'antan?"); în acești ochi am ghicit lacrima discretă, asemenea boabei de rouă (care „lucește și pică", întocmai ca la *emirul* din poezia „Noaptea de decemvrie").

Am aflat cum, poetul a încurajat și promovat talente autentice, susținându-le chiar material, până și în momentele grele când el însuși nu avea mijloace suficiente pentru traiul zilnic. Astfel, mai mult timp, l-a ajutat financiar pe Traian Demetrescu, căruia i-a dăruit, neavând altceva, în gara din Craiova, la plecarea spre Paris, ceasul de la mână pentru ca autorul „Corbilor" să aibă cu ce-și duce existența de azi pe mâine. La Capșa, la cafeneaua Kübler, ori la Terasa Oteteleșanu – locuri de întâlnire a protejaților muzelor, a discipolilor lui Apollo – Macedonski trecea în contul său costul meselor pe care le serveau aceștia, mulți dintre ei neavând cu ce și le plăti. Fără a fi un Mecena, era darnic, „risipitor", — din puținul ce-l avea – pentru boema literară ce-l înconjura, unii dintre aceștia datorându-i lui Macedonski înseși șansele afirmării lor (Oreste, Demetriade, Iuliu Cezar Săvescu, Ștefan Petică, Al. T. Stamatiad, Traian Demetrescu, D. Karnabatt) și alții.

După semnalul dat de Mihu Dragomir, în „Viața Românească", în toamna lui 1953, publicasem și eu în „Contemporanul" articolul *Un poet clasic care merită o cercetare mai atentă* – prin care încercam un „restitutio" a lui Alexandru Macedonski, considerând că valorificarea moștenirii sale literare se impunea ca o îndatorire spirituală, spre îmbogățirea patrimoniului cultural al țării, sărăcit de critica mioapă a unor veleitari dogmatici, aculturali, proletcultiști. Familia „maestrului" era bucuroasă că, în sfârșit, se găsiseră și oameni de suflet ce „pactizau" cu arta acestuia. (Faptul este menționat, în rândurile trimise mie, cu acel prilej de către Ana și Nina Macedonski, din perioada acelor ani, pe care le păstrez, alături de unicul manuscris al poetului, ce mi-a fost oferit de familie, „*Rondelul lui Saadi*", scris cu un an înaintea morții.

Așa se face că fiica poetului,. Nina, și poetul Celarianu (autorul volumului de poezii „Flori fără pace") mi-au pus la dispoziție un cufăr de manuscrise ale părintelui lor, în care am găsit caietul dictando, format mare, ce conținea poeziile din anii copilăriei și adolescenței lui Macedonski, cu scris îngrijit, apoi foi volante cuprinzând variante ale unor poezii, epigrame, unele rondeluri, – din anii maturității –, precum și manuscrisul „*Expunere de motive la proiectul de lege pentru înființarea unei Case a Scriitorilor români*" (din perioada 1919–1920), pe care i l-am semnalat și reputatului exeget macedonskian, dl Adrian Marino, acesta menționându-l în bibliografia din volumul „Viața lui Alexandru Macedonski" (Buc., E.P.L., 1966).

Încă de la o vârstă fragedă (11–12 ani) scriitorul era preocupat de problemele pe care și le punea un suflet de copil generos și pur, avântat și dornic de dreptate și adevăr, de prietenie sinceră, de frăție, de iubire de țară. Între manuscrisele din acea perioadă preadolescentină, întâlnim poezii ca: „Desperatul", „Cerșetorul", „Dorința poetului", „Judecată în Infern" (poem), „Singura mea consolare", „Două cuvinte", „Stegarul", „Reîntoarcerea" etc, ale căror teme poetul le reia, mai târziu, pe un plan superior, elaborate îndelung, rafinându-le și șlefuindu-le până la acele „nestemate" ce le împărțea „cu dărnicie" celor din jur.

Ilustrativă – pentru atitudinea sa avântată, de factură romantică, pentru entuziasmul său juvenil, sincer – nu lipsit de retorism – este poezia „*Singura mea consolare*" (datată: „Geneva, 1871; deci la 17 ani, și care a cunoscut unele variante). Adolescentul de-atunci clama:

A mea dulce consolare,
E gândind la viitor!
Când c-o unică strigare
Va striga acest popor:
Jos tiranii ce oprimă
O națiune mult sublimă!...
O națiune de români...
Jos acuma tirania
Sus dreptatea și frăția!

Scrisul din anii dintâi era îngrijit, meticulos, caligafric, ordonat, prezentând particularități ale ortografiei vremii, cu tendințe ușor etimologizante, anticipând volumul său de debut „*Prima vorbă*" (În treacăt fie spus: unde s-or fi aflând aceste manuscrise, cine le gestionează? Academia Română? Unde se păstrează ele? Cine le valorifică? Fiindcă ar fi păcat să se piardă o zestre culturală atât de interesantă, a anilor de debut ai poetului).

Din manuscrisele cercetate atunci, mă voi opri aici la altele două, acestea datând din anii deplinei sale maturități. Este vorba de o „*Epigramă*" în care autorul ia în derâdere pe criticii și scriitorii lipsiți de talent și inspirație, nulitățile vremii, care nu aveau nimic comun cu arta adevărată; pe cei fără chemare, gata oricând de a-și uni impostura, pentru a li se pierde astfel urma ticăloșiilor. *Epigrama* ne amintește de satira eminesciană „Criticilor mei", ambele vizând aceleași categorii și tipologii umane, descalificându-le. Iată ce scrie Macedonski despre aceștia:

***X**, e mediocritate,*
***Y**, e stupiditate,*
Însă ei luând-o-n gât
Într-o zi s-au hotărât
Ca să scape de păcate
Să-și dea mâna cu frăție
Pentru-a scri-n tovărășie –
Ș-au format o nulitate.

Odată cu trecerea anilor, poetul devine tot mai preocupat de soarta culturii și a scrisului românesc. Macedonski, cum am văzut, manifesta o vădită grijă față de obștea scriitoricească. Manuscrisul „*Expunere de motive la proiectul de lege pentru înființarea unei Case a scriitorilor români*" este relevant în această privință. Încă de la început scriitorul ținea să precizeze: „Idealul cel mare al românului îndeplinindu-se, astăzi când nu mai sunt între fiii aceluiași neam nici granițí geografice, nici granițí sufletești, simțim cu toții cum aripi puternice cresc în noi și ne poartă către un viitor strălucit.

Dar pentru ca acest viitor să fie atins, subsemnații ne-am grupat împrejurul unui proiect de lege ce, suntem încredințați, va fi votat cu unanimitate.

Obiectul lui este întărirea poporului nostru prin intrarea lui în cetatea intelectuală a culturii de astăzi.

În adevăr (...) a sosit timpul să strigăm: Jos cu străinismul cultural, și sus cu limba și literatura română.

În acest scop este alcătuit proiectul de lege pe care vi-l vom citi.

Votarea lui va izbi de moarte literaturile străine ce au schimbat în trecut, pe români, în niște maimuțe și în niște xenophili.

De altă-parte, este mai mult de cât timp, ca gustul de citire și înălțare sufletească să străbată în toate stratele românești, și iar, mai mult de cât timp este ca, literatul român să poată trăi în afară de bugetul statului sau de mila și compătimirea publică, ce azvârl țara pe o treaptă cu totul josnică față de neamurile apusene ce au dat lumei pe un Dante, pe un Camõens, pe un Cervantes precum și (pe) principi ai poeziei și cugetărei, ca Victor Hugo, Rostand, Lamartine, Chateaubriand, Goethe, Schiller, Lord–Byron, Dickens, Balzac și alții.

La noi, am avut scriitori mari, dar ei n-au fost citiți. Aceasta nu trebuie să mai fie (...).

Tot în acest *proiect* s-a hotărât ca Consiliul cultural ce se va înființa să nu cuprindă în el decât elemente tinere și înzestrate cu talent în afară de gravitatea oarecum prea rece a Corpului profesoral și Academic.

Dăm acum citire proiectului și așteptăm ca reprezentațiunea națională a României - Mari să-l voteze prin aclamațiuni (...)". Autorul proiectului propune, între altele, să se constituie un fond de ajutor cultural la „Casa Școalelor", care „să servească la răspândirea gustului citirii, la sprijinirea literaturii", o parte din acesta urmând a fi destinat ca ajutor literaților lipsiți de mijloace, pentru a li se acorda pensii – lor, soțiilor și urmașilor acestora, iar tinerilor – burse de călătorie. Totodată, se arată în continuare, din fondul respectiv se va aloca o parte drept „preferință (...) celor ce vor dovedi că-și îngrijesc limba și stitlul".

În art. 6 al documentului, Macedonski cerea ca „Literatura imorală sau amorală" să fie „cu desăvârșire exclusă", iar în articolele finale – 9 și 10 – poetul conchide:

„*Art. 9* – Pe loc ce sumele realizate vor permite, se va clădi o Casă a Scriitorilor, cu sală de Club, de Festivități, și cu numeroase apartamente pentru scriitorii lipsiți de mijloace";

„*Art. 10* – Primăria Capitalei este autorizată să dăruiască pe Bd. Elisabeta un loc pentru înălțarea unui asemenea palat".

De menționat că în primul Consiliu al Casei Scriitorilor sunt propuși: Goga, Nanu, Minulescu, Pillat, Gregorian, Eftimiu, Foti, Cazaban.

Acesta a fost Macedonski: un model de generozitate, un sprijinitor activ al tinerelor talente, pe care le încuraja fără ezitare; un fervent apărător și creator de cultură, un deschizător de drumuri în poezia românească.

Ioan MIHUȚ

ROMÂNII – „POPORUL CEL MAI CIVILIZAT DIN LUME"

(O scrisoare inedită a lui Ion Barbu–Dan Barbilian adresată lui Gheorghe Țițeica)

Epistolarul lui Ion Barbu–Dan Barbilian se pare că este mai bogat decât ne-am fi așteptat. Publicăm o scrisoare inedită (din colecția d-lui ing. Gheorghe R.Țițeica), adresată de Ion Barbu Profesorului și mentorului său, savantul Gh. Țițeica, scrisă la nici trei luni de zile de la poposirea tânărului aspirant la gloria științelor matematice în orașul Göttingen, unde urma să treacă furcile caudine ale examenului de doctorat. Nu avea să se întâmple acest lucru, în „capitala" matematicii germane, în 1924, la sfârșitul a trei ani de periplu în lumea hiperboreeană, ci, în 1929, la București.

Scrisoarea dovedește apetitul descriptiv al lui Ion Barbu, obiectivitatea lui în observarea existențialității universului spiritual german și faptul destul de incomod (dacă nu ingrat) de a-i cere lui Gh. Țițeica să intervină pentru a-i obține subsidii guvernamentale în țară.

Publicarea ei întregește latura principală a personalității multiple a poetului și matematicianului de excepție, care a fost Ion Barbu–Dan Barbilian, precum și rolul lui Gh. Țițeica în ridicarea școlii române de matematică la nivelul celor europene.

Mircea COLOȘENCO

Onorate Domnule Profesor,

Aș fi vrut din primele zile să vă trimet salutul meu de prin părțile acestea. Dar vă știam plecat în viligiatură și apoi țineam să vă comunic câteva impresiuni asupra lucrurilor și universității de aici.

Cum să vă mulțumesc pentru posibilitatea ce mi-ați dat să văd și alte locuri! În țară, cârteam împotriva tuturor rosturilor noastre. Dar înstrăinarea mi-a tras sita de pe ochi și m-a învățat să iubesc la un loc: și însușirile bune și cele două–trei cusururi rânduite rasei noastre. Mă simt adânc valah și nu mi-e rușine de asta; căci (văd limpede acum) nu prea avem mult de pizmuit altor nații. Știința lor? Desigur, e mai înfoiată decât mugurele nostru de știință. Dar ce ne pasă, când îl simțim greu de atâtea virtualități... Noi suntem știința de mâine și nimeni nu poate spune cât de strălucit va fi acest „mâine". Pe urmă, civilizația mai e altceva decât speculație pură și invenție tehnică. E un lucru mai adânc și mai organic: e omenie, e toleranță, e înțelegere. În sensul acesta, noi suntem poporul cel mai civilizat din lume.

Totuși, Göttingen-ul nu îndreptățește cu nimic nostalgia care mă muncește din când în când. E un colț fermecător de bătrână Germanie. Casele, vechi de mai multe secole, îi dau o largă perspectivă în timp; și sunt zile când trăiești într-o adevărată promiscuitate istorică; nu mai știi în ce epocă te găsești. Aștepți, câteodată, să întâlnești în străzile pustii pe vrednicii burghezi de altădată, contemporani de-ai lui Hans Sachs: încinși cu șorț de piele, coafați cu boneta breslei respective, toți cu mânecile suflecate, răsunetori de cântece și luminoși de voie bună. Intelectualicește, trăiești, aici, *la umbra lui Gauss*, cum mi-ați prorocit-o Dumneavoastră, acum câteva luni. E marea mândrie a Göttingen-ului: el și colaboratorul lui, Weber. Mi-am luat îndrăzneala să vă trimet efigiile acestor doi savanți de care vă apropie o viață bine împlinită și un spirit riguros, dar fecund. Vă rog să primiți acest dar neînsemnat drept purtător al admirației mele recunoscătoare, prea timide ca să se exprime abstract și îndestul de stângace pentru a se concretiza astfel.

Cursurile au început, aici, îndestul de târziu: 1 noembre. Toate preocupările evoluează în jurul doctrinei lui Einstein. E curios: și la București, domnește același spirit; colegii mei Abasohn și Sudan îmi scriu că inaugurați anul acesta lecțiuni asupra metricei în spațiile cu mai multe dimensiuni: o introducere la teoria lui Einstein.

M-am înscris la patru cursuri: Hilbert (*Fundamentele matematice*), Landau (*Teoria numerelor*), Courant (*Lecțiuni asupra înaltei Analize*), Bernays (*Fracțiuni continue*). Între timp, citesc cu multă râvnă tratatul lui P. Bachmann, asupra teoriei numerelor.

Lecțiunile D-lor Landau, Courant și Bernays se remarcă mai ales prin partea lor expozitivă: perfectă ordonanță logică, eleganță și rezumare. Calități latine și semite, în orice caz mediteranee. Vă e cunoscut faptul că toți acești trei profesori sunt evrei?

Domnul Hilbert, în schimb, face un curs foarte stufos, *personal*, însă, în cel mai înalt grad. Deocamdată, impresiunea mea e că urmărește o himeră: să dea un fundament pur logic metematicelor. Sunt curios să văd unde va ajunge: Dar chiar de se va împiedica în lațele semnelor lui (care de care mai ciudate și mai misterioase: — „nicht"; V „oder"; *„folgt"; & „und"...) tot vor mai rămâne lucruri de amănunt impresionante și cu mari deschideri în teoria cunoașterii. Astfel, m-a pus mult pe gânduri una din observațiile lui: Procesul gramatical „nicht" se comportă, față de termenii frazei în care intră, întocmai ca operația aritmetică a *scăderii*. Iar cealaltă relațiune, „oder", are toate proprietățile... înmulțirii! E un mare lucru în această simplă observație. Ea învederează că operațiile matematice nu sunt moduri de combinație arbitrare sau sugerate numai de activitatea practică. Ele sunt proiecțiunea în domeniul cantității a unor apucături mai vechi ale spiritului, apărute odată cu cea dintâi îngăimare de frază, cu cea dintâi tresărire de gândire. Aș vrea să știu mai bine nemțește și să pot prinde tot ce vrea bătrânul acela cu hainele mototolite, cu privirea voalată de obișnuința contemplației abstracte, cu aere misterioase de cabalist. Putea să fie ca și ceilalți, un navigator îndrăzneț pe marile fluvii ale științei. Dar a preferat să rămână în urmă, la izvoare, și să pipăie îndelung filoanele cuaternare. Mulți de pe aici îl socotesc cam nebun. Mie, însă, mi-e mai drag decât ceilalți universitari strânși laolaltă.

Acum câtva timp, am fost primit de Domnul Profesor Landau. Vream să-i cer câteva îndrumări asupra primelor mele lecturi, căci sub direcțiunea Domniei Sale aș vrea să-mi dau doctoratul. M-a primit într-o fastuoasă locuință (e extrem de bogat: nevasta lui e fata celebrului sifilsgraf Erlich). M-a descusut asupra lucrurilor de pe la noi, asupra științei noastre. Nu mai încape vorbă că au blamat dezinteresarea lumii oficiale și am exaltat îndărătnicia cu care cei doi–trei oameni de cugetare țin sus lumina.

Fiindcă trebuie să închei (v-am luat și așa prea mult din timpul Dumneavoastră), strecor o rugăciune, căci de Dumneavoastră mi se anină toată nădejdea. E cu putință să obțineți un nou ajutor de la Minister? După calculele mele, o mai pot duce până la sfârșitul lui decembre. Pe urmă... De la tată-meu nu mai aștept nimic. E vremea să-l scutesc, măcar acum, în anii lui de bătrânețe, de acele cheltuieli care i-au stânjenit biata lui viață de slujbaș. Încă vreo câteva luni, și va ieși la pensie. Totuși, n-am fost risipitor, vă rog s-o credeți. Dar drumul m-a costat o grămadă de bani, iar taxele pentru străini sunt întreite (înmatricularea și taxele pentru fiecare „Vorbsung" în parte s-au ridicat până la 800 de mărci); apoi, în primele săptămâni, am avut de înfruntat specula la care sunt expuși toți străinii. Acum, de bine, de rău, cunosc condițiile de viață în Göttingen, am început să vorbesc nemțește și m-am aranjat să trăiesc mai restrâns. Mă încredințez, deci, bunătății Dumneavoastră, încurajat de generosul interes pe care mi l-ați arătat în atâtea rânduri.

Doresc să vă revăd sănătos și ager, cum v-am lăsat.

Dan BARBILIAN
Theater Platz 8, Göttingen

8 noembre 1921

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TEATRU

Un spectacol al amorurilor nebune

Cam pe la sfârșitul lunii martie, criticul Larisa Ungureanu, redactor la bilunarul *Lanterna magică*, publicație destinată în cea mai mare parte teatrului și filmului, mi-a atras atenția despre un important eveniment cultural petrecut la Chișinău: „Domnule Ion Cocora. Vreau să te anunț că a mai apărut un teatru. I se zice – nici mai mult nici mai puțin – Teatrul de Buzunar. E greu de spus cine l-o fi botezat așa, dar, cred, ideea-i aparține criticului Constantin Cheianu, care e și director artistic al nou-născutului. Totodată e și autorul piesei *Legături primejdioase*, scrisă după romanul omonim al lui Choderlos de Laclos și scenariul lui Miloș Forman *Valmont*, debutul Teatrului de Buzunar. Însă ideea de a monta un spectacol anume după acest roman – asta o știu – e a actorului Sandu Vasilache (poate l-ai văzut în spectacolul *Iosif și amanta sa* de la „Eugen Ionescu", filmul *Cea mai frumoasă dintre lumi* sau *O simplă zi de toamnă* – Studioul „Phonix M", regizor Sergiu Prodan – sau jucându-l pe Dorn în *Pescărușul* de Cehov), care este regizorul spectacolului. Așadar, iată-i pe acești tineri împătimiți de o dorință fierbinte de a încerca o nouă formulă de organizare și activitate teatrală mai puțin cunoscută prin părțile noastre, mai exact, crearea unui teatru (sponsorizat de firma Cristiana s.r.l.) fără trupă permanentă, rămânând ca pentru fiecare nou spectacol să fie angajat un regizor și o nouă echipă. Din ce motive, totuși, poartă un asemenea nume? Probabil din necesitatea de a comunica mai intens cu spectatorii, de a se orienta spre straturile mai subtile ale sufletului. Nu e exclus să fie vorba și de un motiv de ordin practic. Adică: existența unei forme mobile de spectacol, care să-i permită echipei să se miște în voie oriunde și oricând fără să fie îngreuiată de calabalâcurile unor decoruri uriașe și alte obiecte de scenografie. Ca să zic: s-au ținut de cuvânt, căci la 26 februarie, când pentru prima oară s-a jucat spectacolul *Legături primejdioase* pe scena Teatrului Rus „Cehov" (cel de Buzunar neavând-o pe a sa și fiind nevoit să arendeze o sală) nu am văzut nici urmă de decor „nici măcar o floricică sau un telefon sau un tablou cât de mic pe care eu aș fi dorit foarte mult să le văd în partea întâia".

Desigur, rândurile dnei Larisa Ungureanu m-au făcut curios. Din păcate, deși m-am aflat la Chișinău chiar în una din serile când spectacolul *Legături primejdioase* se juca, un program teatral foarte încărcat nu mi-a permis să-l văd. Nu-mi rămânea nimic decât să aștept o altă ocazie. Despre care însă nu am considerat că e neapărat obligatoriu să se ivească. În cele din urmă, s-a ivit și încă nesperat de repede. În paralel cu Teatrul „Eugen Ionescu", care după ce ne-a uimit cu *Așteptându-l pe Godot* și *Cântăreața cheală*, a realizat alte două spectacole de firmă, *Regele moare* și *Pescărușul* (despre care am scris în această pagină), din Chișinău a venit în țară și Teatrul de Buzunar cu *Legături primejdioase*, într-un turneu subvenționat de Fundația Culturală Română și Ministerul Culturii. Dar, cu excepția spectacolelor prezentate la București și Piatra Neamț, care au umplut sălile, cele prezentate la Sibiu, Târgu-Mureș, Brașov și Cluj nu s-au bucurat de atenția meritată. Ba, la Suceava, mi-a povestit cu amărăciune tânăra actriță Daniela Mudreac, au participat la spectacol, incredibil de-a dreptul, doisprezece spectatori. Nu exista nici o scuză. Pur și simplu e vorba de o întâmplare cum nu se poate mai rușinoasă pentru frumoasa urbe moldoveană și cel puțin pentru intelectualii ei. Oricum, inițiativa, datorată lui Augustin Buzura, președintele Fundației Culturale Române, e salutară, prilejuind realmente cunoașterea unui spectacol încântător, o adevărată mostră de umor și fantezie, de har actoricesc. Principalii „vinovați" de acest act teatral de autentică artă sunt regizorul Alexandru Vasilache, inventiv, plin de ingeniozitate, creator al unei mizanscene pe cât de simplă și transparentă pe atât de originală și spirituală, coregraful Victoria Bucuran (spectacolul impune printr-o mișcare și o suită de imagini subtil stilizate, se joacă, așa cum îmi scria Larisa Ungureanu, fără decor și obiecte de recuzită, un grup de excelenți mimi – Dorel Rădulescu, Ion Rusu, Iurie Babuci și Anatol Palagniuc – constituind „forme vii" de decor și recuzită, uimitoare prin firescul lor). Geta Cobasnian, autoarea benzii muzicale (defel ilustrativă, ci creatoare de atmosferă, de tensiune, dar și de fină ironie) și, în fine, actorii, tineri, foarte tineri, care se remarcă printr-un excelent spirit de echipă, printr-un joc natural, sensibil, când parodic, când implicat, încât în final murmuri cu admirație numele frumoaselor și talentatelor interprete Daniela Mudreac, Silvia Luca, Lucia Pogor, Eugenia Tudorașcu, Angela Ioan, al serioșilor și talentaților interpreți Emil Gaju, Vitalie Cărăușu și Dorian Moguța.

Cât privește textul, fără îndoială, nu e o capodoperă, dar e tentant, căci vine din romanul lui Choderlos de Laclos, fiind o adaptare după acest roman, care are ca obiect aventura amoroasă, mai cu perdea, mai fără perdea, în care personajele sunt bine stăpânite de patima de a degusta din fructul oprit. Fabula romanului e un veritabil ceremonial al iubirii: o iubire pasională în care sexul își cere drepturile, dar fără să se alunece în trivial, ci prin convertirea „primejdioaselor legături" într-un spectacol, el însuși cu un apăsat caracter de ceremonial. Substanța romanului lui Choderlos de Laclos, dramatizat de Constantin Cheianu, este tratată, în primul rând, ca materie de spectacol și abia după aceea ca subiect relatat în spectacol. Ca atitudine și formă, *Legături primejdioase* e un spectacol profund estetizant, dar nu păcătuiește nici prin formalism excesiv și nici prin „speculații" savant intelectualiste. Nu e arid și contrafăcut, ci suav și de o ingenuitate ce farmecă. Jocul actorilor e spontan, are în el ceva ludic, e epurat de orice detaliu teatralizant, pare iluminat de tremurul lăuntric al unor ființe fragile și dotate cu harul vrăjitoriei. Pe scenă arta de a iubi e sinonimă cu arta de a juca teatru. Evident, nu pretind că ne aflăm înaintea unei reprezentații comparabile cu *Trilogia antică* sau *Ubu Rex cu scene din Macbeth* și *Cum vă place*. Atât cât e însă, produce o reală plăcere. Pe mine unul această plăcere m-a făcut să trec peste unele cusururi, în special de ordinul ritmului și al rostirii, al previzibilității unor scene, care pot fi găsite fără să fie căutate cu lumânarea. Altceva socot, totuși, că e important: după apariția miraculoasă a Teatrului „Eugen Ionescu", un alt grup de tineri regizori, actori și critici dovedește resurse și entuziasm pentru înnoirea fenomenului teatral basarabean. Nu cred să greșesc când afirm că Chișinăul, dacă e să-l raportăm la numărul vorbitorilor de limbă română, este orașul din Europa (ori poate din lume) cu cele mai multe teatre la suta de mii de locuitori.

Ion COCORA

„Zilele muzicale târgumureșene"

A vorbi despre muzică la timpul trecut e ca și cum ai aspira parfumul unei flori defuncte. Și totuși, minunata, dacă nu miraculoasa, floarea albastră a muzicii cunoaște eternitatea, lăsând în urmă ani și secole, neatinsă de suflarea care stinge una câte una florile primăverii.

Orice s-ar spune, ambianța anotimpului favorizează sărbătorile muzicii. Dintru început programate să revină an de an odată cu primăvara, „Zilele muzicale târgumureșene" beneficiază de fiecare dată de generosul buchet floral al lunii mai.

Și anul acesta prestigiosul festival muzical de la Târgu-Mureș, aflat la a XXIII-a ediție, a oferit iubitorilor de muzică un buchet bogat de speranțe, bucurii și satisfacții.

Concertul simfonic inaugural a inclus în chip fericit în programul său *Pastorala* beethoveniană și nu mai puțin pastoralul *Concert pentru vioară și orchestră* al lui Felix Mendelssohn-Bartholdy. Viața zbuciumată a compozitorului romantic i-a dăruit acestuia, în compensație, o melodie înaltă și unică. Doar liliacul aprins stelar noaptea într-un ungher uitat ar putea tălmăci în cuvinte ceea ce se întâmplă în această inimă. În deschiderea concertului, a fost intonat solemnul *Credo* din *Simfonia a X-a pentru orgă și orchestră* de Wilhelm Berger, ca un omagiu adus mult regretatului muzician. De aproape trei ani dirijor permanent al Filarmonicii din Târgu-Mureș, irlandezul Robert Houlihan a demonstrat și în acest concert calitățile unei prezențe sobre și laborioase, însă dintre cele mai agreabile, nu lipsită de naturalețe și umor. Violonistul Șerban Lupu, pentru a treia oară la Târgu-Mureș reîntors din S.U.A., promite un stil savant și, totodată, de mare virtuozitate. După cantilena romantică bartholdiană a prezentat în bis al unsprezecelea „Capriciu" de Paganini.

Concertul orchestrei de cameră „Camerata transsylvanica" din Budapesta, din a doua seară, a fost cartea de vizită a performanțelor pe care le poate realiza un ansamblu de mare omogenitate și profesionalism prin reunirea unor instrumentiști de valoare, fiecare în parte o individualitate distinctă. Sub bagheta dirijorului Selmeczi György, binecunoscutul „Preludiu la unison" al lui George Enescu și-a revelat din nou puritatea și dramatismul lăuntric. Pianistul Viniciu Moroianu a interpretat cu multă limpezime *Concertul-testament* al lui Mozart (în si bemol major, K.V.595). Dialogul viorii și violei din capodopera mozartiană a *Simfoniei concertante* (K.V.364) a fost purtat cu un dinamism și o însuflețire de zile mari de violonistul Selmeczi Janós și maestrul Ștefan Ruha, care a preluat, de astă dată, sarcina dificilă a *scordaturii* violei. Apoi, suita „Pulcinella" de Stravinski, evocând formele vechi pentru a le reînnoi, cu atât de caracteristicele intervenții solistice ale tuturor instrumentelor. Ultima parte a suitei marelui compozitor mi s-a părut de o inspirație liberă cu totul extraordinară.

Recitalul de violă–pian prestat de Danielle Hennicot și Erna Hennicot–Schoepges – în treacăt fie spus, președinta Parlamentului din Luxembourg a venit de această dată în România în calitatea de pianistă – în fața unui public format mai cu seamă din tineri rămâne pentru mine impresia cea mai puternică din ceea ce am audiat. Programul a cuprins: *Schumann: Märchenbilder, Vieuxtemps: Sonata op. 36, Janacek: Dumka, Penderecki: Cadența pentru violă solo*. Foarte tânăra Danielle Hennicot ne-a convins că lirismul este și astăzi posibil. L-a obținut printr-o asprime uneori aproape sălbatecă a sonorității, dar cu atât mai stăruitor în ecou.

Cvartetul de coarde „IKHOOR" din Elveția a prezentat *Cvartetul op. 71* de Haydn și al doilea din *Cvartetele Rasumowski* beethoveniene și a atras atenția asupra *Cvartetului nr. 1* de Veress Sándor, piesă modernistă de inspirație folclorică. Marianne Aeschbacher (vioară), Michael Bollin (vioară) Claudio Veress (violă) și Tobias Moster (violoncel) au propus un ansamblu de o sonoritate remarcabilă.

Sub bagheta dirijorului Szalman Lorant, au evolut cu note personale de sensibilitate tinerii soliști transilvăneni Marin Cristian (clarinet), Carla Melinda Dumitrescu (vioară), Kozma Péter (violoncel) în concerte de Kramer, Wieniawski, Saint-Saëns și Ceaikovski, în dialog cu orchestra simfonică admirabilă a Filarmonicii din Târgu-Mureș.

Chitara clasică face la Târgu-Mureș săli arhipline, părând a fi un semn distinctiv al vârstei tinere. Concertul studenților catedrei de chitară a Conservatorului din Szeged, din Ungaria, a dat posibilitatea auditoriului de a cunoaște piese scrise sau transcrise pentru chitară de Bach, Albeniz, Dowland, Ponce, Barrios, Tarrega, Carull, Walton, Regondi, Brower, Turina, în interpretarea lui Soós Brigitta, Joó Gabriella, Bordás Péter, Paulovits Dávid, Tokodi Gábor și profesoara lor Bozcki Andrea.

„Zilele muzicale târgumureșene" s-au încheiat cu un concert coral–simfonic susținut de corul mixt și orchestra simfonică a Filarmonicii din Târgu-Mureș. Florentin Mihăescu, la pupitrul orchestrei, Vasile Cazan, dirijorul corului, soprana Carmen Gurban, altista Ana Rusu, tenorul Marius Budoiu și basul Ion Țibrea au relansat mesajul umanist al celor doi titani ai muzicii: Mozart și Beethoven.

Anume: *Simfonia a VIII-a* de Beethoven și *Kronungmesse* (Missa Încoronării) de Mozart. Dacă mai adăugăm omagiul pe care președintele de onoare, baritonul de audiență internațională Ionel Pantea și directorul artistic al festivalului, distinsul compozitor Csíky Boldizsár, l-au închinat memoriei compozitorului Sigismund Toduță, unitatea în diversitate a florilor din acest buchet componistic și interpretativ european se împlinește.

Dumitru MUREȘAN

MUZICĂ

Marin Preda și muzica

Contrapunct la „Serata muzicală"

Consecvent urmăritor al excelentei emisiuni televizate a dlui Iosif Sava, „Serata muzicală", firește că am văzut-o și pe aceea de duminică 30 mai a.c., la care au fost invitați scriitorii și editorii Magdalena Bedrosian și George Bălăiță. Cum amândoi l-au cunoscut și au lucrat, la Editura Cartea Românească, cu Marin Preda, discuția a debutat cu evocarea acestuia. Firesc a fost ca să se abordeze și relația marelui prozator cu muzica, însă cei trei, la unison au lăsat foarte clar să se înțeleagă că autorul *Moromeților* nu a fost ispitit de chemările Euterpei. Mai mult decât atât, nici chiar pentru folclor n-a dovedit interes. Chiar așa să fi stat lucrurile? Iată ce citim într-un foarte interesant interviu luat de Eugen Simion, în septembrie 1983, Aurorei Cornu, prima soție a lui Marin Preda, interviu publicat în *Caiete critice* nr. 3–4/ 1987, p. 150–192. Reproducem pasajul concludent. Primul care intervine este autorul interviului:

— „Ai putea să-i faci un portret lui Marin Preda de atunci, cel care avea treizeci, treizeci și ceva de ani...

— Chiar treizeci și trei... poate...

— Să-mi spui ceva despre omul acesta pe care eu l-am apucat deja împlinit, deja fixat, fără vârstă.

— Cred că și eu l-am întâlnit deja fixat și fără vârstă. Cred că nimic nu s-a schimbat la el esențial de la douăzeci de ani, sau chiar înainte. Avea câteva lecturi esențiale la care...

— Biblia în primul rând.

— Spinoza, cred, în primul rând. Eu am apucat faza *Mattheus Passion, Johannes Passion* de Bach, faza muzică–Biblie, când verificam în Evanghelie suita...

— Îi plăcea muzica?

— Da, îi plăcea muzica și asculta douăzeci de ore pe zi cu difuzoarele bubuind în toată casa, ne spălam cu Messa germanică, mâncam cu Missa solemnis, dormeam cu *Mattheus Passion*, cel puțin eu încercam să dorm. Și în așa fel încât am făcut o astenie muzicală, ani de zile n-am mai putut să ascult nimic, aveam urechile bubuite de... Și erau mereu discuții prin casele de creație, Marin care voia să asculte foarte tare – și într-adevăr avea dreptate, numai foarte tare se aud notele de sus și notele de jos – și ceilalți care protestau că ei vor să mănânce în liniște sau...

— Deci un spirit tânăr care citea Spinoza și asculta Bach, voia să prindă notele de sus." (p. 151)

Și chiar să nu fi avut marele scriitor organ pentru folclor? Este de ajuns să citim cu atenția *Moromeții* pentru ca să ne convingem de contrariu. Iată un pasaj:

„În tăcerea aceea se auzi deodată din depărtare un om care mergea pe drum și cânta.

Afară toate zgomotele se topiră numaidecât și peste sat se lăsă deodată o liniște mare. Cântecul flăcăului clocotea nereținut, revărsându-se peste întinderea și adâncimea nopții.

Era iarnă și ningea
Și Gheorghiță tot venea.
Azi e soare și e bine
Și Gheorghiță nu mai vine.

Cântecul se apropia din ce în ce, dar cu o încetineală care înfiora. Moromete se ridică în picioare și ieși pe prispă. El se întoarse însă numaidecât îndărăt și se așeză iar pe pragul lui. Ceilalți ascultau toți fără să se miște, uitând în aceste clipe de ei înșiși.

— Doamne sfinte, cum cântă flăcăul ăsta! murmură mama uimită."

Nereceptiv la folclor Marin Preda? Am putea da multe alte exemple în sprijinul opiniei noastre că tocmai a fost unul cu un organ foarte fin pentru spiritualitatea populară. Dar chiar limba *Moromeților* este impregnată de folclor. Fără să negăm câtuși de puțin aportul marelui scriitor, în acest sens, adică de creator de limbă, vom aminti ideea unui distins estetician și etnograf, D. Caracostea, care spusese că limba este creație folclorică. Citindu-l pe Marin Preda, nu poți să nu-i dai dreptate lui Caracostea.

Cu siguranță că se vor spulbera toate legendele rele care circulă de câtava vreme despre marele scriitor, așa cum ușor este de infirmat așa-zisa lui inapetență pentru muzică.

Iordan DATCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

Come back to nature...

Cannes XLVI

Aceasta ar fi o primă concluzie după a 46–a ediţie a marelui Festival de la Cannes. El rămâne un reper, oricâte greve ale lucrătorilor din cinema ar exista chiar în timpul festivalului, oricâte jocuri de culise s-ar face, oricâte palmarese discutabile ar produce jurii mai mult sau mai puţin discutabile. Cannes-ul rămâne o sărbătoare elegantă, rafinată, o paradă de vedete, un efort să pari uneori ceea ce nu eşti, pentru că voaleta ascunde ori un rid ori o tristeţe pe chipul unei femei! Deja acea emblemă a festivalului, sărutul lung între Gary şi Ingrid, extrem de lung şi totuşi extrem de pudic, te ducea la ideea de romantism. Adică la o *primă natură* – natura romantică.

La Cannes nu a mai venit Madonna, copie ingrată şi înzorzonată a lui Marilyn, spectacolul de deschidere nu ne-a mai trezit „instincte primare" cu spărgătoare de gheaţă, lumea s-a săturat de exhibiţionism şi, chiar dacă jocurile trebuie făcute, noile pieţe de desfacere trebuie ademenite (evident, mă refer la China), există în faţa sublimului nevoia de a oferi un dar. Darul se cheamă *Palme d'or* şi a revenit unei viitoare mame, Jane Campion cu *Lecţia de pian*. Ea n-a putut să asiste, în luna a opta, la decernarea premiului. Fără speculaţii. Chiar n-a putut. Ducea cu sine şi în sine o minune şi cred că femeia este uluitoare în simplitatea ei, ca şi filmul despre care „Positif" a scris cam zece pagini, rânduri întregi de superlative. Şi, nota bene, revista asta n-o poţi plăti în nici un fel, ea e dincolo de jurizări şi conjuncturi. Filmul ţine tocmai de acel *come back to nature*, reîntoarcerea la natura umană, la sentimente primordiale, într-un cadru mirific, departe de lumea care nu mai e dezlănţuită, e bolnavă pur şi simplu! Gestul acelei femei de a-şi proteja sarcina m-a dus cu gândul la absenţele lui Bergman de la multe înmânări de mari premii, protejându-şi creierul. Într-o lume în care evident că s-ar salva din flăcări un mare tablou (Rembrandt) şi nu s-ar da atenţie unei biete pisici, ba dacă lucrurile s-ar inversa lumea ar hohoti de râs, o femeie scuteşte fătul de emoţia unei festivităţi de premiere, efemeră, ca şi gloria, ca şi imaginea poster, ca şi tot ce nu e viaţă, ci doar surogat!

Jocurile acestui festival s-au făcut în altă parte – miracolul chinez (*Adieu, ma concubine* – în regia lui Chen Kaige) este şi miracolul cuceririi unei imense pieţe de desfacere pentru film. Dar nu numai atât. În China, filmul nu este *naţional* (ca la noi), el este o *problemă naţională*. În materie de premii, chinezii au cucerit Cannes-ul, Veneţia şi Berlin-ul, adică tot! În materie de optică, ei au deschis Palatul interzis şi l-au predat filmului. Cu *Ultimul împărat*, nu Bertolucci a câştigat, ci ei. Regizorul a stat cinci ani să-i cunoască, nu a înţeles nimic fiindcă, dincolo de fast, o mare cultură nu se lasă descoperită aşa uşor; el a luat Oscar-ul, iar ei, chinezii, au făcut *Ultima împărăteasă*. Fără Oscar. Dar cine a avut ochi de văzut a văzut China într-o bulversantă intimitate. Chinezii au înţeles că trebuie să repete ceea ce a făcut Kurosawa pentru Japonia, acuzat la el acasă pentru trădarea misterului şi dezlegarea codului acelei aristocratice izolări. Chinezii nu au un Kurosawa, dar au o lume care tentează pe mulţi şi o cultură ce lasă Europa cu milenii în urmă.

Un alt joc a fost pentru „salvarea clanului". Într-un juriu în care doar Louis Malle şi Emir Kusturica au contat, iată că cineastul bosniac a rechemat juriul şi a făcut o nouă vizionare pentru acel *Si loin, si proche* al lui Wim Wenders, ca şi ceilalţi să priceapă că e vorba de o capodoperă. Kusturica nu mai e de mult bosniac. De la *Tata pleacă într-o călătorie de afaceri*, de la *Vremea ţiganilor*, el este american. La fel de american ca şi Wenders, germanul Wenders, preluat de Coppola. Marii magnaţi americani au cucerit piaţa filmului şi prin cei mai buni cineaşti ai Europei. Există aşadar clanul – format din mari nume de regizori – Polanski, Forman, Kusturica, Wenders şi alţii. Bosniac la origine, dar american în ceea ce priveşte mandatul, Kusturica avea mandat pentru America. Malle a trimis un salut pentru *Indochina*, chiar dacă Deneuve a pierdut la masa verde, la Oscar-uri. Aşa se fac jocurile inteligente şi de mare, de foarte mare amploare.

Iată cum acest dublu *Palme d'or* ne oferă, totuşi, un echilibru. Unii ar spune că este vorba de o nehotărâre. Alţii ar spune că trebuie să împăcăm plăcutul cu utilul. *Lecţia de pian* trebuie să fi fost uitarea de sine a unui juriu care, oricât de versat şi de plin de interese, a privit cu ochii copilului un pian în faţa unei mări înspumate – imagine ca o icoană – şi a visat! Încă se visează, de la doi ani până la venerabila vârstă de 100 de ani de cinema. Regizoarea câştigătoare a plecat să mai aştepte puţin şi să nască, apoi să facă un alt film, sau, poate, apoi filmul nu o să mai conteze. Interviul dat de ea era simplu, adânc, uman, fără fasoane, fără pixuri ţinute în mână, fără ochelari cu lanţ, fără pălării sofisticate. Era, am putea zice *altceva*. Tot aşa cum am văzut în paralel două interviuri, unul al lui Bergman şi celălalt al lui August. Ultimul, laureat la Cannes cu un film după scenariul lui Bergman. August era inteligent, uşor infatuat, rapid în replică, exersat în conexiuni, dar nu avea acel „ceva" pe care îl deţinea maestrul, genialul şi obositul Bergman, care făcea pauze, care privea absent spre aparat şi intens spre mare, ca şi cum acolo era de fapt sufletul. Era o dovadă clară, limpede, că Bergman avea geniu, iar August doar talent.

La fel cum Jane Campion avea, pe lângă talent, şi omenie. Cuvânt pe cale de dispariţie, unicat, poate, ca şi filmul ei.

Laurenţiu DAMIAN

ARTE PLASTICE

Singuraticul Ian

Istoria artelor plastice l-a reţinut cu numele patronimic de Ianchelevici. Nimeni nu mai ştie că se numeşte Idel Ianchelevici. Prietenii, chiar şi buna lui Betty, care acum l-a părăsit pentru totdeauna, după 60 de ani de căsnicie, i-a spus simplu: Ian. El rămâne un mare nume al sculpturii şi, ca oricare mare artist, are parte de prea puţine bucurii.

A stat departe de curente şi şcoli, iar destinul capricios l-a făcut să trăiască înstrăinat. Ţării care l-a salvat de furia nazistă i-a cerut, în semn de respect, cetăţenia şi, printre altele, i-a oferit monumentul de la Memorialul Breendonk, pe locul cuptorului exterminator, sub deviza „În genunchi da, niciodată îngenunchiat". Ţării care i-a oferit ospitalitatea, Franţa, i-a lăsat cea mai întinsă parte a operei. Nouă, românilor, ne-a făcut o donaţie care a luat drumul Muzeului de arte vizuale din Galaţi, acolo unde, în timpul stagiului militar, Ianchelevici a sculptat busturile voievozilor neamului. Şi cum, în anii '70, mi-a făcut cinstea de a mă numi executor testamentar, împreună cu Louis Ropp, guvernatorul provinciei Hasselt din Belgia şi fostul nostru ambasador în Belgia, Alexandru Lăzăreanu, ştiu că astăzi am fi putut avea mai mult, mult mai mult. Timpurile m-au împiedicat să fiu eficient. Şi absenţa oricărei importanţe publice a contat, mai ales după dispariţia lui Ropp şi a lui A. Lăzăreanu.

Ianchelevici împărtăşeşte soarta atâtor creatori români care s-au sfârşit departe de ţară. El rămâne, însă, un uriaş oriunde se vor afla operele lui.

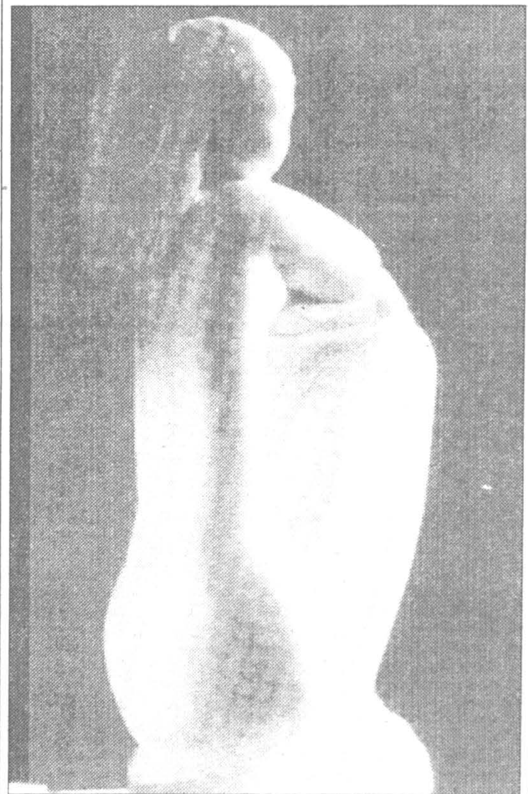
Sclav al formei şi al frumosului, Ianchelevici şi-a luat riscul de a fi conservator. A căpătat, în schimb, privilegiul de a rămâne El. Ca oricare mare sculptor, Ian a ştiut că nu trebuie neglijat desenul. Între firul subţire, de borangic, cu care mângâie cartonul alb, aburul spaţiului capătă contur. Şi trimite la piatră şi la marmoră. Şi ele, întotdeauna albe. În mâinile lui, dalta şi peniţa sunt prelungiri ale sufletului. Prin conjuncţia dintre volum şi linie, Ian creează o lume. O lume a împărăţiei Frumosului.

„Pentru ca sculptura să fie operă de artă – şi acesta este scopul urmărit –, ea trebuie să fie sinteză şi nu caricatură. Viziunea acestei sinteze îi va da sculpturii stil, ritm şi formă".

Acolo, la Maison Laffitte, raiul protipendadei Parisului în care trăieşte, Ian are o casă memorială. Tot acolo s-a constituit asociaţia „Les amis de Ianchelevici". Dar bătrânul sculptor este un singuratic. În faţa cartonului şi, acum, tot mai rar, în faţa marmorei, el nu se află decât în tovărăşia uriaşului său talent.

Deşi în 1992 a fost primit în Academia Română, noi, românii, îi rămânem datori. Fie şi pentru că, o viaţă întreagă, Ian a ţinut să fie cunoscut ca român, născut în România.

George APOSTOIU

Tânără, 1972

Jim Morrison – „an American Poet"

Atâta scrie pe mormântul unuia dintre cei care au marcat într-un mod decisiv istoria rock-ului şi nu numai, aflat la „Père Lachaise", cimitirul celebrităţilor din Paris. Alături de *The Doors*, a cântat doar şase ani, imprimând cam tot atâtea discuri (de fapt, vreo şapte), după care, urmând o tradiţie a epocii, a murit. La doar 27 de ani, ca urmare a unui regim de whisky scoţian, combinat cu heroină, L.S.D., cocaină şi marijuana, inima sa a cedat. În momentul actual, bătrânii supravieţuitori ai epocii romantice a rock'n roll-ului beau numai lapte covăsit şi mănâncă alimente naturiste, au renunţat la orgii şi-şi fac lunar analizele, dar în anii '60, drogurile, alcoolul cât mai tare şi mult, başca sexul de orice fel şi în toate direcţiile, erau la fel de necesare unei formaţii care se respecta ca şi chitările. Astfel s-au dus pe copcă Janis Joplin, Jimi Hendrix, Brian Jones şi Dumnezeu mai ştie câţi! Totuşi, de ce un film despre Morrison şi *The Doors*? Cred că din două motive. Primul ar fi că puţini muzicieni rock au influenţat alte arte în acel moment ca ei şi, în al doilea rând, pentru că existenţa şi opera lui Morrison au fost strâns legate de a şaptea artă. Dacă ar mai fi trăit, cu siguranţă că s-ar fi re-apucat de film. Deoarece, spre deosebire de majoritatea muzicienilor epocii, frecventase o universitate (U.C.L.A.), unde studiase taman regia de film (e de menţionat şi faptul că mulţi dintre marii regizori americani de azi au trecut prin aceeaşi şcoală, precum Spielberg, Lucas sau însuşi Oliver Stone). Era un ins care-şi făcuse cultura din cărţi şi nu doar din benzi desenate, mult deasupra colegilor de clasă (după mărturia regizorului Oliver Stone, fost prieten şi coleg de bancă!), posesor al unei imaginaţii debordante şi al unui autentic talent poetic. Nerăbdător, Morrison n-a putut aştepta terminarea facultăţii şi nici n-a putut accepta ideea luptei de ani de zile cu producătorii hollywoodieni în speranţa încredinţării unui film, aşa că a luat-o pe scurtătură, înfiinţând, alături de Ray Manzanek (tot student la regie) formaţia *The Doors*. Era o muzică stranie, fără ritm puternic (formaţia nu avea basist) şi cu versuri agresive, dar impactul ei a fost fabulos. Mulţi alţi artişti au recunoscut deschis influenţa lui Morrison asupra operei lor (ca Edward Albee, de exemplu) şi, nu întâmplător, Francis Ford Coppola îşi începe superbul „Apocalipse Now" cu muzica lui *The Doors* suprapusă pe imaginea unor palmieri în flăcări.

S-au făcut multe filme despre rock, începând cu documentare, ca *Woodstock*, ori *Gimme Shelter* şi ajungând la filme de ficţiune memorabile, ca *Hair* al lui Milos Forman, *Jesus Christ Superstar* de Norman Jewison, sau *Lizstomania* de Ken Russel, dar *The Doors* e ceva special. Pe lângă imaginea unei epoci ce-a marcat societatea americană şi prin ea pe noi toţi, pe lângă spectaculozitatea biografiei unui monstru sacru, pe lângă frumuseţea şi subtilitatea unei muzici ce-ar trebui să-i facă pe toţi rockerii noştri să-şi înghită discurile, filmul ne dezvăluie punctul de vedere al unui mare regizor (Oliver Stone) despre societatea în care trăim azi, despre ceea ce americanii numesc „The Rat Race", „Sistemul" care ne înghite de când ne naştem şi ne dirijează cele mai mici amănunte ale vieţii, indiferent dacă ne place sau nu. Revolta lui Morrison împotriva autorităţilor stupide, a matahalelor în uniforme, a pseudovalorilor unei arte de consum o simţim că e şi a celor care au făcut filmul. Două conştiinţe lucide, Morrison şi Stone, au colaborat cu patimă pentru a ne pune în faţă o oglindă în care nu ne place ceea ce vedem. Când, la universitatea din Miami, scos din minţi de neputinţa de a-şi trezi contemporanii, Jim răcneşte publicului „Sclavilor!", ne-am simţit şi noi, ăştia din sala de pe Magheru, cam prost. *The Doors*, un film de excepţie, jucat admirabil (Val Kilmer, în rolul lui Jim Morrison, Meg Ryan în Pamela, iubita sa) şi regizat de un maestru, merită văzut chiar şi de cei ce nu agreează muzica modernă.

Radu BĂIEŞU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

Biruinţa creaţiei

Recent, la Chişinău a avut loc, în întâmpinarea celei de a nouăzecea aniversări a naşterii lui Onisifor Ghibu (31 mai 1983), o sesiune ştiinţifică, la care urma să particip. Împiedicat, în ultimul moment, să plec, am trimis, totuşi, o comunicare, intitulată *Onisifor Ghibu, om al faptei.* Întrucât comunicarea include un paragraf cu caracter de generalitate, consider a nu fi inoportun să fie comunicat şi cititorilor *Literatorului.*

Participarea la întemeierea societăţii şi culturii moderne româneşti a unor personalităţi ca D. Cantemir, Gh. Şincai, Gh. Lazăr, Bariţiu, Hasdeu, Iorga, Pârvan, Onisifor Ghibu infirmă, evident, viziunea simplificatoare şi implicit deformată a caracterului nostru naţional, apărută în Occident pe la mijlocul secolului trecut şi perpetuată până în zilele noastre. Infirmă, spre a vorbi mai explicit, opinia străinilor (acreditată, cu sau fără intenţie, şi de scriitorii şi gânditorii români) potrivit căreia dominanta caracterului românesc ar fi pasivitatea. Asamblând într-o voluminoasă lucrare ştiinţifică relatările despre România şi români ale tuturor celor ce au scris pe această temă în limba germană între anii 1775 şi 1918, profesorul de la Universitatea din Heidelberg, Klaus Heitmann, s-a văzut constrâns a rezerva un întreg paragraf, *Gleichmut und Fatalismus (Calm şi fatalism)*, reflectării în scrisul german a concepţiei româneşti rezumabile în ziceri precum „Ce ţi-e scris pe frunte ţi-e pus", „Cu o moarte tot suntem datori", „După bine urmează rău, după rău, bine", „Nu-i cum vrea omul, ci cum dă Domnu!" ş.a.m.d. (chiar dacă nu le citează pe toate acestea).

Dar cea mai uluitoare, cea mai inexactă, mai incredibilă imagine a unei pretinse indolenţe şi apatii prin care s-ar exprima firea iremediabil pasivă a poporului român – o imagine de-a dreptul caricaturală – apare într-o carte a lui Hermann Keyserling, *Des Spektrum Europas* (1928). Vizitându-ne ţara, fondatorul aşa numitei „şcoli de înţelepciune" de la Darmstadt a rămas cu impresia că românii ar avea „exact acelaşi spirit ca ruşii meridionali". „Oamenii şi lucrurile văzute – scrie „înţeleptul" – şi-ar fi găsit locul tot atât de bine pe malurile Niprului. Aceiaşi inşi – blânzi, buni, nepractici, având aceeaşi însuşire psihică. Odată, am stat douăzeci şi patru de zile într-un tren înzăpezit: atât întâmplarea cât şi impresia produsă de ea asupra călătorilor ar fi fost aceleaşi în stepa rusă. Privind dansuri naţionale româneşti, eram nevoit, de fiecare dată, să mă gândesc la tărâmurile scăldate de Nipru (*plavni*), legându-le de expresia rusească *plavnia dvijenia;* sunt mişcări legănătoare, ca ale lebedei...)". Moliciunea proprie, în viziunea sa, românilor avea să se accentueze, după părerea lui Keyserling, ca urmare a reintegrării în patrie a Basarabiei, şi „cu timpul, poporul român va căpăta din ce în ce mai mult caracterul rus meridional". Românii, afirmă filosoful itinerant, nu au nici măcar „temperamentul acela pe care rusul îl numeşte *duh*". Spre exemplificare, el invocă muzica lăutărească produsă de ţigani. „Natural, – relevă Keyserling - am pus, şi la Bucureşti, cât mai des cu putinţă, să se cânte melodii de către ţiganii: acestora le lipsea atât de mult elanul încât, într-o noapte de petrecere, nu m-am putut abţine să nu iau bagheta şefului de orchestră, pentru a încerca să insuflu muzicanţilor o altă vioiciune." Recent, cu doar câţiva ani înainte de erupţia din 1989, în presa occidentală se spunea, vorbindu-se despre noi, că „mămăliga nu explodează". De unde această părere? Răspunsul, poate, cel mai direct, mai clar şi concis ni-l oferă, rezumativ, Mircea Eliade, în studiul său consacrat *Mioriţei* din volumul *De la Zalmoxis la Gingis–Han.* Menţionând că balada „a fascinat, chiar de la început, şi nu numai pe români", savantul de la Chicago specifică totodată că Jules Michelet, apreciind virtuţile cântecului nostru bătrânesc, îşi exprimă, pe de altă parte, în *Légendes démocratiques du Nord* (Paris 1854), dezamăgirea pentru „resemnarea prea uşoară" a eroului, resemnare pe care el o reprezintă drept „trăsătură naţională". Aserţiunea aceasta ar fi, după Eliade, punctul de plecare al impresiei tot mai răspândite, chiar generalizate, că *Weltauschaung-ul* românesc ar emana dintr-o concepţie fatalistă a existenţei. Nu s-ar putea spune că această impresie e lipsită de sprijin. Există realmente în societatea românească o mentalitate, chiar o adevărată psihoză a neputinţei, şi literatura tocmai pe aceasta a reflectat-o mai larg, proiectând în afara ţării o falsă imagine a umanităţii din spaţiul nostru existenţial. Pe durata unei lungi perioade istorice (de la sfârşitul secolului trecut până după al doilea război mondial), o figură centrală a prozei româneşti e învinsul. O alta: inadaptabilul. Dan al lui Vlahuţă, Iorgu Cosmin al lui Delavrancea, Andrei Rizescu, personajul central al nuvelei *În lumea dreptăţii* de I.Al. Brătescu–Voineşti, Radu Comşa din *Întunecare,* romanul lui Cezar Petrescu, George Demetru Ladima, poetul damnat din *Patul lui Procust,* iată câteva exemple de intelectuali striviţi de societatea în care trăiesc: fie datorită bunătăţii lor excesive, care îi împiedică să lupte, fie pentru că, trăind între lupi, refuză să urle ca lupii. Proliferarea tipologiei inadaptabilului şi învinsului se explică, negreşit, prin cauzalităţi de ordin social, care generau – şi, fără îndoială, încă mai generează – drame în realitatea obiectivă, însă, cu certitudine, psihologia neputinţei resemnate nu s-ar fi putut instaura fără concursul şi al unor factori subiectivi. Învinsul din literatura română, ca şi modelul său din societate, îşi detestă condiţia, dar se şi complace în ea. Se identifică în cele din urmă cu lamentabila condiţie. Semnalând fenomenul în presă, pe când se găsea în ţară, Mircea Eliade l-a dezavuat energic, l-a condamnat aspru, ca şi G. Călinescu, de altfel. În studiul despre *Mioriţa,* eruditul profesor român de la Chicago, negând că starea de spirit proprie „învinşilor" ar caracteriza psihic etnică românească, precizează că acea stare a primit un prestigios gir filosofic din „partea unor scriitori şi gânditori de frunte, ca Dan Botta", Liviu Rusu şi mai cu seamă Lucian Blaga. Nu încape discuţie că deducerea întregii „filosofii" a unui popor dintr-o singură creaţie a sa, fie aceea şi principala capodoperă literară, este o procedare abuzivă. Dacă însă menţionaţii exegeţi au practicat-o într-adevăr, şi în ce măsură, se poate discuta. Fapt e că baladele haiduceşti şi alte specii ale literaturii populare, inclusiv (şi în primul rând) basmele, contracarează până la anulare concepţia (considerată, de altfel, doar de unii dintre interpreţi drept fatalistă) din *Mioriţa.* Şi o contracarează de asemenea atâtea fapte istorice: răscoale, războaie drepte de apărare, isprăvi vitejeşti, aflate la originea multor producţiuni folclorice. *Mioriţa* însăşi, de altminteri, în interpretarea lui Mircea Eliade, nu exprimă o atitudine de resemnare, de capitulare, ci formulează magistral înţelegerea unei legităţi universale ineluctabile. „Mesajul cel mai profund al baladei - scrie hermeneutul - îl constituie voinţa păstorului de a schimba sensul destinului său, de a-şi preschimba nenorocirea într-un moment al liturgiei cosmice, transfigurându-şi moartea în „nuntă mistică", evocând alături de el Soarele şi Luna şi proiectându-se printre stele, ape şi munţi". Ciobanul reuşeşte „să transforme un eveniment nenorocit într-un sacrament": El „preface nenorocul ce îl condamnă la moarte într-un mister sacramental maiestuos şi feeric, şi acesta îi permite, în cele din urmă, să-şi biruie propria soartă". Prin aceasta , eroul tragic *„a impus absurdului însuşi un sens,* răspunzând printr-o feerie nupţială nenorocirii şi morţii". Lărgind înţelesul baladei, savantul găseşte că asemenea păstorului din ea au reacţionat, în cursul veacurilor, faţă de „catastrofele istorice" românii şi alte popoare din Europa orientală. Întocmai ca altădată evreii, care nu puteau răspunde decât „printr-o interpretare religioasă a terorii istoriei", având de rezistat unor imperii militare, românii şi unii dintre vecinii lor „au reuşit să suporte dezastrele şi persecuţiile graţie mai ales creştinismului cosmic", susţinut de „concepţia unui cosmos răscumpărat prin moartea şi învierea Mântuitorului şi sfinţit de paşii lui Dumnezeu, ai lui Isus, ai Fecioarei şi ai Sfinţilor". Neamul nostru, subliniază Eliade, n-a ezitat, pe parcursul întregii sale istorii, să se apere. S-a apărat mereu, cu îndârjire, şi de multe ori cu succes. Însă, în faţa „terorii istoriei", nu poate exista apărare militară sau politică eficace: „prin simplul fapt al inegalităţii strivitoare între invadatori şi popoarele invadate". Modeste grupuri politice de ţărani nu aveau cum să reziste mult timp unor puteri militare imense, mânate de fanatisme imperialiste. Agresaţilor covârşiţi de numărul uriaş al agresorilor nu le rămânea decât să-şi învingă ursita prin „capacitatea de-a anula consecinţele aparent iremediabile ale unui eveniment tragic, încărcându-le cu valori nebănuite la început".

Neintenţionat, interpretarea eliadescă a sensului baladei *Mioriţa* concordă cu teoria lui Călinescu despre „adaptaţii superiori", formulată succint în capitolul rezervat în *Istoria* sa lui Brătescu–Voineşti. Eroii lui Ibsen, susţine marele critic, sunt inadaptaţi doar în aparenţă: „ei sunt nişte adaptaţi superiori, care, urmărind după un plan hotărât realizarea idealului în generaţiile următoare, se abstrag din prezent". Tot astfel, nu pot fi trecuţi în rândul neadaptaţilor sau al învinşilor marii creatori nefericiţi în existenţa lor umană. Eminescu „este un mare adaptabil, care a trebuit să renunţe prin chiar izbânda lui la izbânzi mai mărunte, de ordin mai mult pecuniar". Aserţiunea poate fi validată şi prin alte nume ilustre. Lucian Blaga, de exemplu, se declară fiu al nefaptei, autoincluzându-se astfel în lumea „învinşilor". Iată întâia strofă a poemului său *Fiu al faptei nu sunt:*

„Fără de număr sunteţi, fii ai faptei,
pretutindeni pe drumuri, sub cer şi prin
case.
Numai eu stau aici fără folos,
nemernic,
bun doar de-nnecat în ape".

Ratat, potrivit spusei proprii, în sfera imediatului, Blaga se realizează în schimb într-un alt plan, incomparabil superior, în aşa numitul de el (în opera filosofică) „orizont al misterului". O relevă poetul însuşi, în aceeaşi piesă lirică:

„Cresc între voi, ci umbrit de mânile
mele,
Misticul rod se rotunjeşte în altă parte".

Învins în lumea dată, Lucian Blaga, poetul, învinge – asemenea lui Eminescu şi altor genii – în absolut, în eternitate. E o biruinţă de acelaşi tip ca a eroului tragic din *Mioriţa.*

Constantin ABĂLUŢĂ

CÂTEVA ZGÂRIETURI

Prietenul meu a scris poemul despre unghia tăiată
(aproape o imprudenţă).
Eu scot paharul din dulap îl umplu cu apă
îl pun pe pervazul ferestrei
apoi mă culc liniştit. Sunt un om
care va muri cu unghiile netăiate
cu banda ciuruită la maşina de scris.
Vecinii vor aduce câteva lemne ca să-mi lege mâna
care va vrea să fugă de una singură.
O femeie va vărsa apa într-o găleată
şi va plânge ca după cea mai importantă ploaie a lumii.
Prietenul meu îmi va zgăria pe soclu poemul despre unghia
tăiată
(aproape o imprudenţă).

ACORD METAFIZIC

Pe mormântul fără cruce e înfiptă o umbrelă deschisă.
O bătrână o stropeşte cu apă dintr-o găleată
şi rămâne neclintită multă vreme. Spre seară
în staţia de tramvai
bătrâna cu găleata şi umbrela înăuntru
muşcă dintr-un colţ de pâine.

ÎN LUMEA CEA MICĂ

Demult la un cinematograf periferic
m-am dus să văd *Trec zilele* film după Beckett.
când s-au strâns 7 oameni
ne-au dat bilete şi-am intrat în sală.
În întuneric şi miros de igrasie
în timp ce urmăream peripeţiile omuleţului de la capul
podului
cineva mi-a strecurat în palmă o mandarină

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Îndârjirile filozofului şi inexactităţile criticului

(Urmare din pagina 3)

Două lucruri mă intrigă (mă îndârjesc), la drept vorbind, în acest extraordinar jurnal. Inapetenţa marelui filozof pentru suferinţă şi furia lui necritică împotriva disciplinelor din *orizontul judecăţii*, în speţă a criticii literare. Problema din urmă am discutat-o şi altă dată şi, regăsind-o în acest jurnal, constat că Noica nu şi-a modificat în nici un fel reaua lui impresie despre judecătorii culturii, căci iată ce distincţie face el: „Cel mai greu, în cultură, este să ajungi la concept, şi doar opera câtorva mari a atins, în istoria culturii, treapta conceptului. Judecata, în schimb, este la îndemâna oricui. În cultură, *ea* dă tot ce e critic şi critică. Uneori, judecata poate atinge formele cele mai înalte, poate atinge de pildă nivelul Călinescu, dar tot judecată rămâne. În filozofie, moraliştii francezi, Nietzsche, Cioran rămân toţi la nivelul judecăţii, chiar dacă e vorba de o judecată grandioasă. Or, în cultură, totul e să nu rămâi la nivelul judecăţii, ci să faci saltul în *syn-logismos*, în judecata înlănţuită, discursivă şi constructivă. În formele ei reuşite, cultura este silogism, raţionament, şi în cele mai reuşite, silogism ridicat la idee unică, *concept*. Heidegger, de pildă, nu a ajuns la concept, dar ce splendid silogism este în el! (...) Nu mă interesează judecata care rămâne la nivelul judecăţii". Andrei Pleşu încearcă să-şi justifice vocaţia critică în chiar cuprinsul acestui jurnal, inutil însă, C. Noica rămâne la ideea lui că nimic sublim (sublim în ordinea spiritului) nu iese acolo unde nu pătrunde filozofia ca să scoată faptele din ordinea lor firească şi să le mute în planul conceptelor...

Întrebarea este, în ce priveşte critica artistică, dacă ea este condamnată să rămână, cum crede C. Noica, la treapta judecăţii şi n-are niciodată acces la *judecata înlănţuită*, la *syn-logismos*. Îmi vine să zic că da, critica superioară depăşeşte adesea planul judecăţii şi, dacă nu poate ajunge la ştiinţă (la concepte), poate ajunge la creaţie. Dar la ce folos să aduc dovezi în acest sens dacă filozoful nu s-a lăsat convins de cei două sute de ani de critică literară modernă? C. Noica ignoră, apoi, că discursul critic este un *limbaj* şi că limbajul operează cu un număr de concepte care, şi ele, pot sugera o *închidere ce deschide*, o cuprindere şi o eliberare... Şi apoi ideile nu vin la noi în stare pură şi nici nu sunt trimise de noi în lume în stare pură: vin şi se duc prin intermediul unui limbaj care poate să le dea o destinaţie imprevizibilă. Soarta judecăţilor de valoare, ca şi aceea a conceptelor, depinde în mare măsură de limbajul lor. Să mai spun că ideile (conceptele) se învechesc pe măsură ce devin bunuri publice, dar *creaţia* lor (fantezia ce le pune în mişcare, limbajul care le dă o corporalitate) îmbătrâneşte mai greu? Din filozofie rămâne nu sistemul, ci creaţia din sistem. La fel se întâmplă şi cu critica literară. Maiorescu, pe care Noica îl ironizează numindu-l dascăl de logică („mizeria lui Maiorescu"), e un prozator de idei. Filozoful, esteticianul, filologul din el s-au perimat, a rămas viu creatorul cu ironia rece, criticul incoruptibil care sileşte fantasmagoriile din epoca lui să treacă prin câmpul judecăţii... Iată de ce mi se pare că disocierea propusă de C. Noica nu-i operantă în cultură şi de ce judecăţile sale sunt de multe ori nedrepte. Aceea, de pildă, despre Al. Paleologu, care ar fi trădat cultura conceptelor pentru cultura judecăţii. Nu ştiu ce-a pierdut filozofia românească, dar ştiu ce-a câştigat literatura românească prin „abandonul" lui Al. Paleologu: un eseist fin în linia lui Zarifopol şi un moralist care învârte bine cuvintele şi le asociază adesea în silogisme noroceoase. Eşecul lui ca filozof este o izbândă a spiritului critic, căci el nu vine cu mâinile goale spre judecata de valoare. Vine cu o capacitate de speculaţie pe care a deprins-o, poate, de la filozofii pe care i-a citit şi vine cu o capacitate de expresie care-l mântuie, în ochii mei cel puţin, de păcatul de a fi părăsit conceptele.

Dar să revin la *Jurnalul de la Păltiniş* şi la filozoful care nu acceptă suferinţa în casa filozofiei. El şi-a construit o etică a dinamismului cultural şi, în interiorul ei, durerea şi moartea nu au nici un rol. Asta vine oarecum în contradicţie cu alt principiu al filozofului şi anume acela că el pune accentul, în tot ceea ce gândeşte şi scrie, pe *individual*. Temeiurile lui sunt temeiurile individului şi, chiar în cultură, el mizează pe ceea ce este particular şi ireductibil. Nu vrea să fie un *spirit planetar*, ci un *spirit indiomatic*, un om al tribului, purtător de arhei... Dar nici în această ipostază n-acceptă tema morţii. Argumentele filozofului sunt reconfortante, dar nesatisfăcătoare. Iar în cazul de faţă, problema nu aşteaptă deloc confirmarea filozofiei. Moartea ignoră până şi filozofia morţii...

Încerc să-l fixez pe C. Noica într-o categorie a spiritului românesc. Nu-i găsesc locul printre marii elegiaci ai istoriei noastre, spiritele acelea înalte şi triste care, de la cronicari la Lucian Blaga, au melancolizat sufletul românesc. Locul lui ar putea fi printre marii cârtitori, pamfletarii care au râs de mărunta istorie. Da, dar aceia erau nişte spirite pustii şi pustiitoare, iar filozoful retras în bunăvoinţa singurătăţii de la Păltiniş este un spirit activ, un *meliorist*, un antrenor şi un constructor plin de proiecte. C. Noica vine, în fond, în tradiţia lui Daniil Sihastru, este un pustnic care vrea să pună ordine în lume şi în cultură, nedându-şi seama în ce sofism teribil a căzut. El iubeşte mult şi nu iartă nimic. Ceartă pe cei care bat la uşa chiliei lui şi-i ceartă şi mai tare pe cei care nu-i bat. Acum este supărat pe lumea care se „anglo-saxonizează" în chip iresponsabil, pe Germania care a optat pentru unt şi nu pentru cultură, pe spiritul, în fine, formalist şi formalizator care triumfă în societatea de azi. Foucault, filozofii noi, logicienii? Expresii ale unui detestabil *mandarinism*, *alexandrinism*... Înapoi, deci, la Platon, trecând prin Hegel. Înapoi la textele primare, la rădăcina ideilor. Cultura nu progresează decât prin repetate întoarceri...

Ce să mai zici de toate astea? Că marele filozof reînvie, la sfârşitul secolului al XX-lea, mitul sihastrului şi că, din pustietatea lui, vrea să creeze o cultură de performanţă. A colindat ţara să afle pe cei 22 de tineri geniali, a pledat să transforme Sibiul într-o „Jena a României", a hărţuit pe toţi editorii români să reproducă manuscrisele lui Eminescu... N-a reuşit nimic în acest plan, dar nu s-a resemnat, pentru că el, ca şi prietenul său Eliade, crede în utopia culturii şi n-are nici o aptitudine pentru resemnare, cum ştim că zice cineva. A scris, în acest timp, un număr de cărţi fundamentale şi, acum în urmă, s-a lăsat tras de limbă de unul din ucenicii lui... Este un spirit paşoptist la sfârşitul unui secol care a lepădat de mult mitul individualităţii. C. Noica n-a încetat însă să creadă în utopia performanţei şi a perfecţiunii şi fabrică mereu proiecte care să scoată pe tineri din discoteci şi să-i aducă în biblioteci. Nu ştiu dacă, *Jurnalul de la Păltiniş*, va reuşi să-i convingă, dar un fapt este sigur: jurnalul a reuşit să creeze un personaj memorabil. Unul inconfortabil, care nu te lasă să petreci altminteri decât cu conceptele de gât.

P.S. Acest articol (apărut mai întâi în *România literară*) a provocat, spre surpriza mea, reacţii bizare. Un prozator cunoscut mi-a trimis o scrisoare de adeziune. Am primit-o cu emoţie, dar în sinea mea m-am mirat. Un cititor care zice că trăieşte pe malurile Bahluiului, dar, după cum scrie, pare mai degrabă că trăieşte şi lucrează pe malurile Dâmboviţei, mă injuriază şi mă ameninţă cu represalii. Nu înţeleg, iarăşi, de ce. Intenţia mea nu a fost să minimalizez, nici să sacralizez pe C. Noica, un creator pe care îl preţuiesc mult. Mi-am exprimat în mai multe rânduri interesul pentru scrierile sale, care într-un fel sau altul vin în atingerea cu literatura, iar în *Scriitori români de azi*, II, i-am consacrat un capitol amplu. *Jurnalul* de acum (opera, în fapt, a lui Gabriel Liiceanu) m-a preocupat în grad maxim, ceea ce nu înseamnă deloc că în privinţa unor idei nu pot avea altă părere. Echivalează asta cu o minimalizare a autorilor? Eu aş spune, mai degrabă, că e o formă de stimă intelectuală. Ne putem preţui intelectualiceşte fără a fi de acord în toate soluţiile pe care le propunem. Ce ar fi critica literară fără aceste diferenţieri de idei? Ar deveni, vorba lui C. Noica, o disciplină minoră, plictisitoare şi, deci, inutilă.

1985

Alt Mare Emigrant: Vladimir Nabokov

(Urmare din pag. 16)

Când, după întoarcerea din Siberia, au început să se formeze principalele idei dostoievskiene – izbăvirea prin căinţă, desăvârşirea etică a suferinţei, supunerea şi neîmpotrivirea la rău, salvgardarea voinţei libere, nu ca problemă filosofică, ci ca una morală, în sfârşit, opoziţia frăţiei creştine ruseşti unei Europe egoiste şi anticreştine – când aceste idei, atât de amănunţit analizate în numeroase manuale, au pătruns în romanele lui, puternica influenţă a Apusului asupra scriitorului a continuat să se manifeste şi de aceea nu pot accepta teza că Dostoievski, care ura atât Occidentul, a fost totodată şi cel mai european scriitor rus."

Mai departe, citim lucruri şi mai şocante: „Lipsa de gust a lui Dostoievski, permanenta lui scormonire în sufletele oamenilor, în tot felul de complexe pseudofreudiste, modul cum se îmbată cu demnitatea călcată în picioare a oamenilor – toate acestea nu pot trezi admiraţia. Nu mă atrag deopotrivă nici eroii lui care ajung la Hristos prin păcat". În legătură cu aceasta, în treacăt fie spus, Bunin a făcut o afirmaţie de mai mare precizie: „Dostoievski face ca toate capetele bezmetice să-l atingă pe Hristos."

Cred că aceste reci şi pătrunzătoare aserţiuni ale lui Nabokov toarnă apă rece peste înfierbântarea multor admiratori ai lui Dostoievski care au apărut din abundenţă în ultimii ani în Rusia şi care îl socotesc un fel de prooroc şi cel mai mare scriitor creştin rus. Ceea ce este o neînţelegere evidentă. Acest lucru se referă şi la dostoievskienii noştri care apelează la opera autorului *Demonilor* ori de câte ori se referă la răsuflata temă a „sufletului rusesc", făcând speculaţii despre profunzimea lui filosofică, deşi experienţa ne învaţă că dacă scormonim prea în adânc riscăm să dăm de fund. Dacă am trezit curiozitatea cititorului nostru în privinţa viziunii lui Nabokov, trimitem la original: Vl. Nabokov, *Lectures an Russian Literature*, Picador, London, 1982. Va găsi în text şi o detaliată analiză a romanului *Crimă şi pedeapsă* care, după opinia lui Nabokov, constituie o dovadă a falimentului conceptual şi estetic dostoievskian.

Cu toată satisfacţia pe care mi-a produs-o interpretarea lui Nabokov, voi cuteza totuşi să polemizez cu câteva opinii. Astfel, greşit îmi pare a nu ţine cont de cenzura dintre opera din tinereţe a lui Dostoievski (înainte de proces) şi opera scrisă după întoarcerea din Siberia. Lectura completă a lui Dostoievski ne sugerează destule argumente în sprijinul ideii că tocmai acel timpuriu Dostoievski, mult mai puternic legat de Occident, nu a fost nicidecum atât de sentimental cum susţine autorul *Lolitei*, conceptele lui etice nediferind prea mult de tradiţiile democrate şi umanitare ale literaturii ruse din secolul al XIX-lea. Schimbările radicale în viziunea lui Dostoievski se produc abia după ruşinosul proces şi sadicul scenariu al execuţiei cu punerea ştreangului de gât şi graţierea cu o clipă înainte de executarea sentinţei. Aceste schimbări sunt legate de şocul extrem de puternic care a zguduit şi răvăşit întreaga lui personalitate, care i-a transformat psihicul, întărind nişte reacţii paradoxale, un maladiv interes pentru fenomene şi comportamente care în oamenii normali trezesc repulsie.

Ţarismul i-a oferit lui Dostoievski suferinţe insuportabile, el însă iubea ţarismul. Participarea preoţilor ortodocşi la ruşinoasa farsă tragică l-a împins la admiraţia ortodoxismului. În schimb i-a urât până la moarte pe fraţii lui întru nefericire, polonezii, deşi fără ajutorul şi protecţia lor ar fi murit de epuizare pe drumul spre Siberia. Iar propria lui mamă era poloneză. Istoria medicinei şi a literaturii cunoaşte cazuri asemănătoare. Istoria noastră naţională, în cei 40 de ani de întunecime, le cunoaşte deopotrivă.

Sunt adânc încredinţată că aici este izvorul zbuciumului dostoievskian, a căutărilor lui neistovite de adevăr în patologie, ceea ce este o sarcină insurmontabilă. De aici îşi trag rădăcina, în romanele sale, acele divagaţii insuportabile ale diferiţilor răufăcători depravaţi despre conştiinţă şi onorabilitate, iar ale ucigaşilor cinici despre iubirea aproapelui. De aici, în sfârşit, provine nefericita înclinaţie spre pornografie (înţeleg prin acest cuvânt, ca şi Gombrowicz, o acţiune în sfera reacţiilor necondiţionate, având în vedere, de pildă, cadavrele însângerate care atrag mulţimea de gură-cască şi citez în acest sens scena omorului din *Crimă şi pedeapsă*). Se cuvine să subliniem faptul că aceste tragice trăiri nu au avut o influenţă negativă asupra calităţii scriiturii absolut fenomenele a lui Dostoievski, pe care, în continuare, nu o apreciază la adevărata valoare mulţi critici, continuând să vadă la autorul *Idiotului* în primul rând gânditorul. Mi-e teamă că pe scriitor nu-l apreciază îndeajuns nici Nabokov.

Sienkiewicz l-a numit cândva pe Wyspianski „un geniu fără talent". S-ar putea ca Dostoievski să fi fost un talent fără geniu. Dacă, bineînţeles, considerăm ca părţi componente ale noţiunii de geniu *Adevărul* şi acţiunea în favoarea *Omului*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Alt Mare Emigrant: Vladimir Nabokov

Intre anii 1920–40 Nabokov a scris romane în limba rusă: *Maşenka* (1926), *Rigă, damă, valet* (1928), *Apărarea Lujin* (1930), unde se relatează despre un şahist genial, stăpânit până într-atât de patima jocului, încât sfârşeşte aruncându-se de la o fereastră în „bezna" pătratelor albe şi negre; *Camera obscură* (1933), care este istoria unui amator german de pictură, doritor de a reţine frumosul desăvârşit, agăţându-se de o femeie de stradă, sfârşindu-şi viaţa cu pierderea vederii. Împuşcat de iubita lui, învie în propriul lui corp batjocorit şi înaintează printr-o serie de uşi care se deschid în faţa lui; *Darul* (1938) în care subiectul se împleteşte cu o originală revalorificare a culturii literare ruse din secolul al XIX-lea; *Disperare* (1936), uimitoare variaţie pe tema „dublului", exploatată de Gogol şi Dostoievski, *Invitaţie la execuţie* (1938), un fel de alegorie kafkiană care aruncă o lumină crudă asupra istoriei Europei actuale, prorocitoare, dacă o privim retroactiv şi cu o deschisă tendinţă antitotalitară. (În prefaţa ediţiei americane din 1959, Nabokov a negat orice intenţie publicistică de tip Orwell şi susţinea că în 1934, când a scris de fapt cartea, nu-l citise încă pe Kafka, deşi recunoştea oarecare asemănare cu *Castelul* şi *Procesul).*

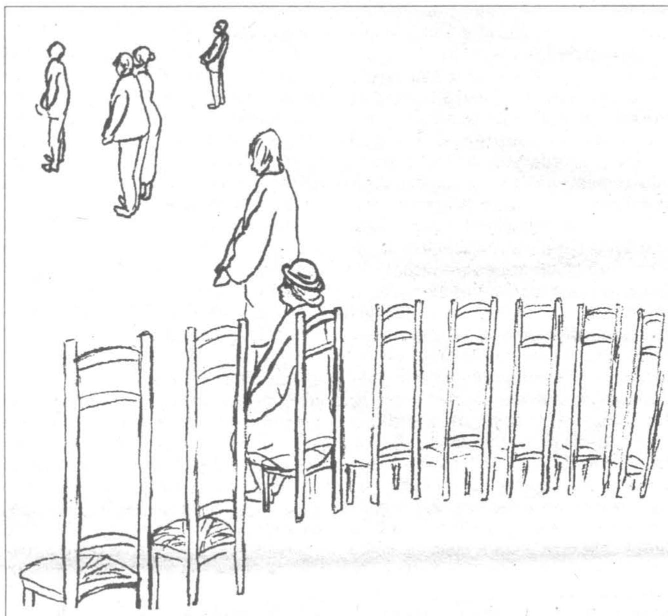
Din 1940, Nabokov s-a stabilit în America şi în următorul sfert de veac a scris romane şi studii literare în limba engleză: *Adevărata viaţă a lui Sebastian Knight* (1941), *Născut în afara legii* (1947), *Lolita* (1958), *Focul palid* (1962) ş.a. A mai tradus *Evgheni Oneghin* cu comentarii în 4 volume, cele mai largi ce s-au făcut cândva şi a mai semnat studii despre Dostoievski.

Trecerea bruscă la limba engleză seamănă cu un fel de mutaţie sau metamorfoză: ca un fluture ce iese din cocon. Dar din cartea sa de amintiri în limba rusă (*Alte ţărmuri*) aflăm că vorbea engleza încă din copilărie, tot atât de bine ca limba rusă, şi de la roman la roman n-a făcut decât să provoace uimire şi admiraţie pentru stăpânirea limbii literare engleze şi americane. În ultimii ani, Nabokov a început din nou să scrie ruseşte, rescriind şi *Lolita.* Nu este însă un nou Conrad anglo–american şi una dintre particularităţile destinului său literar a fost preţuirea şi mai mare după apariţia traducerii englezeşti a romanelor sale ruseşti din anii '20–'30.

În opera lui apar frecvent motivele formelor geometrice – pătrate, conuri, cercuri. Într-adevăr, mai bine de jumătate de veac Nabokov ca artist face o mişcare circulară în jurul unui punct fix, pătrunzând în sfere tot mai largi prin propria sa intuiţie. Este o călătorie în interiorul realităţii, punctul de plecare rămânând copilăria fericită din Rusia prerevoluţionară, din care a fost smuls în adolescenţă. Cei mai stranii dintre eroii lui literari, de la Cerdînţev din *Darul* şi până la jalnicul Humbert Humbert din *Lolita,* au aceeaşi uimitoare însuşire a memoriei şi tânjesc după un trecut care se configurează ca o insulă de lumină şi sens unic pentru fiecare. O insulă care a dispărut şi a rămas totodată, darul amintirii fiind acel izvor al absolutului individualist al personajelor, al unor neistovite căutări metafizice, uneori distrugătoare, a încercărilor de a regăsi timpul. Îndoiala faţă de realităţile lumii materiale, văzute doar ca decor creat de forţele sufleteşti nevăzute, ca o închisoare sau ca o „cameră obscură" în care lumina realităţii autentice pătrunde printre gratiile unei ferăstruici tăiate prea sus pentru ca întemniţatul să poată ajunge la ea – constituie deopotrivă o caracteristică a viziunii acestui romancier. Chinul acestor gnostici întemniţaţi constă în faptul de a întâlni permanent semne tainice care i-ar putea conduce prin pereţii deveniţi dintr-o dată străvezii sau de partea cealaltă a oglinzii din Ţara Minunilor (Nabokov şi-a început activitatea literară cu traducerea cărţii *Alice în Ţara Minunilor* şi în toate romanele cultivă reflectările în oglindă, perspective ce se desfac şi se topesc, metamorfoze fascinante). Dar semnele nu-şi dezvăluie secretul şi personajele trebuie să-şi aştepte moartea, singura eliberare din jocul ambiguu al materiei şi al iluziei. Humbert Humbert încearcă să-şi depăşească limitarea organică printr-o goană dementă după o fantomă, întruchipată în persoana micuţei Dolores, dar nu obţine decât confirmarea propriului „eu", banal atât în viciu, cât şi în timp. Tot astfel, Cincinat C. din *Invitaţie la execuţie* este învinuit şi se face cu adevărat vinovat de „crima" gnostică, deoarece lumea este pentru el o alternanţă material–compactă şi spiritual–străvezie. Copil fiind, era capabil să uite până înt-atât barierele materiale, încât şi-a început cariera „criminală", alunecând de pe pervazul unei ferestre de la etajul III şi păşind prin văzduh. Acţiunea propriu-zisă a romanului se petrece într-un timp când materia a obosit şi a decăzut. Toate coridoarele închisorii în care este întemniţat, pentru faptul de a fi aşa cum este, îl readuc în celulă şi „alt" arestat, pătrunzând prin peretele celulei, se dovedeşte a fi călăul său; fiica directorului închisorii nu se va grăbi niciodată să traducă în realitate planul evadării; bietul Cincinat nu reuşeşte, în orice caz, în această viaţă, să atingă „insula" fericirii. Sfârşitul cărţii rămâne ambiguu: nu ştim dacă a reuşit, sau nu, să fugă de execuţie. Dar pentru gnostici moartea este totdeauna ambiguă, fiind, pe de o parte, dat al memoriei şi separare de Existenţa nemărginită iar, pe de altă parte, singura posibilă ieşire din bezna, îndreptarea spre un ţinut al armoniei desăvârşite.

Nabokov este un artist mare, deopotrivă fermecat de materialitatea lumii şi îngrozit de caracterul ei iluzoriu. Cărţile lui vorbesc despre existenţe omeneşti din epoca noastră, despre istoria şi cultura acestei epoci. În romanele din tinereţe respingea oportunismul meschin, paralizia sufletească a vieţii sociale europene, mai ales din Germania, unde a şi apărut naţional–socialismul şi nazismul. În *Lolita,* descrierea acelei vieţi stupide şi deformate din „motelele" civilizaţiei autostrăzilor americane a fost o autentică revelaţie pentru americanii înşişi.

Critici serioşi susţin că în romanele lui Nabokov nu există o problematică socială. Nu cred că poate gândi la fel un critic cu experienţa regimului totalitar. Oare în *Invitaţie la execuţie* descrierea regimului închisorii, de un comic absolut prin prostia deplină a puterii, care rezistă printr-un singur principiu inuman al participării şi colaborării generale josnice, nu este o alegorie a operativităţii lagărelor naziste şi a Gulagurilor? Cu acea „fericită rezolvare", prin care se subînţelege genocidul? Postulatul tăinuit, prin care jertfa nevinovată trebuia să participe la propria ei cazně, să împartă cu chinuitorii ei nemernicia descompunerilor şi să părăsească această lume, renunţând consecvent la demnitate şi individualitate, nu este o metaforă a totalitarismului? Dacă Cincinat ar fi putut să reziste până la capăt, nedevenind „colaborator", în condiţiile Auschwitz-ului sau Dachau-ului – aceasta este o altă problemă la care această fantastică istorie, cu mult mai puţin fantastică decât adevărata istorie a regimurilor totalitare, nu poate da un răspuns.

Scaunele, 1956

Înaintaşii săi literari pot fi descoperiţi printre scriitorii de care s-a ocupat: Lewis Caroll, Puşkin, Gogol, la care Nabokov găseşte un realism social superficial, „adevăratul geniu aflându-se în neaşteptatele divagaţii de la planul real al vieţii", Dostoievski. Relaţia cu acesta din urmă este însă mai greu de stabilit. Nabokov, evident, nu poate accepta ataşamentul dostoievskian pentru temele religioase dar, pe de altă parte, „crima" şi spovedania lui Humbert îşi au modelul în crima şi spovedania lui Stavroghin. Neîndoielnic că cei doi mari scriitori ruşi sunt apropiaţi prin darul de a exprima stările de spirit patologice şi fantasticul viselor, prin atracţia pentru individualităţi care nu se supun aducerii la acelaşi numitor. Cincinat şi „omul din subterană" sunt întrucâtva înrudiţi prin forţa nevrozelor, prin împotrivire faţă de „ceilalţi".

Considerat ca ultimul mare reprezentant al romanului universal, Nabokov însuşi refuză să recunoască vreo influenţă, în schimb se pronunţă entuziast despre *Ulysse* de Joyce, despre romanul *Petersburg* al lui Andrei Bielîi, despre Proust, Kafka şi Flaubert. Fără îndoială că se simte solidar cu aceşti reprezentanţi ai romanului universal, nu numai prin rigoarea stilului şi tehnicii literare, ci şi prin stăpânire de sine, voinţa de a-şi rămâne credincioşi. Nabokov şi-a rămas credincios sieşi, împotriva istoriei care l-a gonit de la Petersburg la Cambridge, la Berlin, în Franţa, în S.U.A. şi înapoi, pe spirală, în Europa tinereţii sale. Îl uneşte cu aceşti scriitori tendinţa de autocunoaştere, operele lor fiind alegorii în care au topit propria viaţă. Marcel Proust romancierul şi Marcel eroul literar se îndreaptă spre un anume punct de intersecţie, devin o singură persoană. Tot astfel, Nabokov, prin repetate desprinderi de trecutul său şi prin ataşamentul faţă de muza amintirii, poate fi cu uşurinţă identificat cu eroii cărţilor lui. În faţa realităţilor deformate ale secolului nostru şi a anomaliei existenţei, realismul tradiţional i-a apărut capabil doar de agrementarea „caşei umane" şi aici cred că se află rădăcinile antirealiste ale artei lui Nabokov – o artă a caricaturii, a deformării, a jongleriilor imaginative („Imagination is a form of memory"). Luând în consideraţie natura obscură a omului, fenomenele de coşmar ale istoriei contemporane, Nabokov a apelat la o „oglindă sălbatecă" care să descopere în imaginea monstruoasă şi fermecată a lumii omul conţinând în sine afirmaţie şi negaţie, făcând ca viaţa să fie trăită.

Întorcându-ne la rândul nostru „pe spirală" la începutul articolului, vom semnala faptul că „Literaturnaia gazeta" (nr. 36, 1990) a publicat fragmente ample din prelegerile pe care Nabokov le-a ţinut în universităţile americane între 1941–58, referitoare la opera lui Dostoievski. Uşor de închipuit uimirea, poate şi revolta pe care le-au trezit aceste lecţii de bun simţ, deoarece se ştie că cele mai evidente concluzii trezesc cea mai acerbă rezistenţă. Ce spune, deci, Nabokov despre Dostoievski? La început stabileşte legăturile lui cu sentimentalismul european (Richardson, Dickens, Rousseau, Sue), care se îmbină la Dostoievski cu exaltarea religioasă, trăită melodramatic. „Între sentimentalism şi sensibilitatea expresivă există o mare deosebire. Omul sentimental poate fi în viaţa particulară de o cruzime neobişnuită, pe când omul cu o sensibilitate dezvoltată nu este niciodată brutal şi crud. Sentimentalul Rousseau, care plângea de emoţia pe care i-o produceau ideile progresiste, şi-a instalat copiii naturali în diverse orfelinate, fără a se mai interesa vreodată de soarta lor. Stalin iubea copiii, Lenin lăcrima la spectacolele de operă, mai ales la *Traviata.* În decursul unui întreg secol, scriitorii au cântat viaţa obidiţilor. Astfel că, atunci când vorbim de scriitori sentimentalişti – Richardson, Rousseau, Dostoievski –, avem în vedere exacerbarea celor mai banale trăiri omeneşti, cu ajutorul unor mijloace extraartistice, pentru a-l obliga pe cititor să compătimească la destinul eroilor. (...) Tocmai acest sentimentalism a devenit fundamentul conflictului atât de apropiat simţirii lui Dostoievski: să umileşti omul, obţinând prin aceasta maximum de compasiune.

Natalia CANTEMIR

Iaşi, octombrie 1991

(Continuare în pagina 15)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro